

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

David PROCHÁZKA

**ANALÝZA DELIMITACE SLOVINSKO-CHORVATSKÉ
HRANICE A JEJÍHO VLIVU NA SPOLEČNOST**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Eva KOMLOSSYOVÁ

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr.
Evy Komlossyové na základě uvedené literatury a informačních pramenů.

V Olomouci dne 10. května 2016

.....

Děkuji Mgr. Evě Komlossyové za zodpovědný přístup a odborné vedení mé diplomové práce, za věcné rady a připomínky, kterými mě vedla ke zdárnému dokončení díla.

Moje poděkování patří ve velké míře také vědeckým pracovníkům Geografického institutu Antona Melika a katedry geografie filozofické fakulty lublaňské univerzity. Jmenovitě bych chtěl poděkovat Primoži Pipanovi a Peteru Kumerovi, kteří mi pomohli vybrat cílovou oblast výzkumu a po celou dobu psaní diplomové práce mi byli odbornou i osobní oporou ve všech mých snahách.

Poděkovat bych chtěl také Valentině Rajakovič, která mi byla zasvěceným kontaktem v oblasti výzkumu a všem dalším lidem, kteří mě podporovali v době psaní této diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David PROCHÁZKA**
Osobní číslo: **R140143**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Analýza delimitace Slovinsko-chorvatské hranice a jejího vlivu na společnost**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním předmětem této diplomové práce je analýza dopadů delimitace Slovinsko-chorvatské hranice na společnost. Cílem práce je zjistit, zda a případně jaké společenské dopady má ne-tradiční a sporné rozdělení této mezistátní hranice. Pro zpracování dané problematiky budou využity metody kvalitativního výzkumu, který bude probíhat přímo v hraničních oblastech. Hlavní části práce budou předcházet úvodní kapitoly, ve kterých bude z politicko-geografického hlediska přiblížena geneze hranice obecně a Slovinsko-chorvatské konkrétně. Nezbytným podkladem hlavní části bude komparace zaznačení hranice v mapách pomocí metody GIS a popis demarkace hranice v terénu.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **20 - 25 tisíc slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eva Komlossyová**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: **28. ledna 2015**
Termín odevzdání diplomové práce: **15. dubna 2016**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 28. ledna 2015

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá problematikou hranic, procesy a způsoby jejich vymezení a také jejich dopadem na společnost v slovinsko-chorvatském pohraničí. V první kapitole věnující se přímo předmětu práce je definována obecně problematika výzkumu hranic a jejich obecná charakteristika. Následuje kapitola přibližující praktickou rovinu hraniční problematiky na příkladu slovinské jižní hranice s Chorvatskem a procesy s ní spojenými. Před poslední závěrečnou kapitolou obsahující představení a analýzu dat získaných při výzkumu v cílové oblasti je umístěna krátká kapitola podávající základní informace o konkrétním území vybraném pro výzkum vedoucí k naplnění cíle této diplomové práce.

Klíčová slova: hranice, Slovinsko, Chorvatsko, politická geografie

Abstract:

This diploma thesis deals with issue of borders, processes and methods of their definition and also their impact on the society in the Slovenian-Croatian border region. In the first chapter devoted to the subject of the diploma thesis is generally defined issue of border studies and their general characteristics. The following chapter identifies practical level of the border issue on the example of the southern Slovenian border with Croatia and processes associated with it. Before the last chapter containing presentation and analysis of data obtained during the research in the field, there is a brief chapter bringing basic information about particular area chosen for research leading to fulfillment of the objective of this diploma thesis.

Key words: border, Slovenia, Croatia, political geography

Obsah

Seznam obrázků a grafů	9
Seznam zkratk.....	11
Úvod.....	12
1 Cíle a metodologie práce	16
1.1 Cíle	16
1.1.1 Motivace.....	16
1.2 Metodologie práce.....	17
1.2.1 Limity práce	20
2 Výzkum hranic v rámci politické geografie.....	22
2.1 Hranice jako předmět výzkumu	22
2.1.1 Definice a vývoj politických hranic	23
2.1.2 Klasifikace hranic.....	26
2.1.3 Postup stanovení hranic.....	29
2.1.4 Problematika enkláv a exkláv.....	30
2.1.5 Hraniční přechody a kontrola hranic	35
2.1.6 Schengenský prostor.....	38
3 Slovinská státní hranice s Chorvatskem.....	42
3.1 Geneze slovinských hranic.....	42
3.1.1 Období do počátku 20. století.....	42
3.1.2 Období světových válek a Jugoslávie	47
3.1.3 Slovinské hranice po roce 1991.....	50
3.2 Sporné úseky slovinsko-chorvatské hranice	55
3.2.1 Piranský záliv	56
3.2.2 Řeka Dragonja.....	62
3.2.3 Další sporná území	67
3.2.4 Arbitráž u mezinárodního soudního dvora v Haagu	71
4 Analýza zkoumaného území	77
4.1 Slovinská příhraniční oblast	77
4.2 Chorvatská příhraniční oblast.....	79
5 Analýza společenských dopadů specifické delimitace hranice v oblasti Bela Krajina	82
5.1 Obecné znaky analyzovaného území	83

5.2 Oblast výzkumu na mapách	86
5.2.1 Historické mapy	86
5.2.2 Současné mapy	89
5.3 Delimitace hranice a nastavení pohraničního režimu.....	93
5.4 Přeshraniční interakce	97
5.5 Hlavní problémy a potenciály spojené s přítomností hranice	102
5.5.1 Hraniční kontroly	106
Závěr.....	110
Bibliografické zdroje	114
Přílohy, mapy a rozhovory	126

Seznam obrázků, grafů a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1: Základní schéma příkladů enkláv a exkláv	33
Obrázek 2: Zákres nároků na rozdělení Piranského zálivu.....	57
Obrázek 3: Zákres rozdělení Piranského zálivu na základě dohody Drnovšek-Račan.....	60
Obrázek 4: Nároky na průběh hranice při ústí řeky Dragonji do Piranského zálivu.....	65
Obrázek 5: Úsek hranice na Muře v okolí slovinského města Hotiza	70
Obrázek 6: Mapa Slovinska s vyznačenou oblastí výzkumu	79
Obrázek 7: Výřez z Františkánského katastru z roku 1824	87
Obrázek 8: Mapa hranice z roku 1942 mezi italským a německým obsazeným územím s vyznačenou oblastí výzkumu.....	88
Obrázek 9: Rozchod mezi slovinským katastrem a slovinskou hraniční linií	90
Obrázek 10: Rozdíl mezi hraniční linií dle dat slovinského a chorvatského geodetického ústavu	91
Obrázek 11: Jízdní řád školního autobusu na zastávce v Brezovici pri Metliki	102

Seznam grafů

Graf 1: Podíl respondentů vlastnících dokumenty potřebné k překročení hranice v okolí bydliště.....	96
Graf 2: Vlatnictví nemovitostí za hranicí (obyvatelé Brezovice pri Metliki a Brezovice Žumberačka)	98
Graf 3: Příbuzenské a společenské přeshraniční vazby obyvatel Brezovice pri Metliki a Brezovice Žumberačka	99
Graf 4: Podíl respondentů, kteří při cestě s uvedenými účely musí překročit státní hranici	100
Graf 5: Četnost překročení hranice s cílem nákupu potravin, nebo jiného zboží	101
Graf 6: Nejčastěji uváděné problémy vznikající v souvislosti s přítomností hraniční linie	104

Graf 7: Možnosti a způsoby zlepšení kvality obcí z perspektivy jejích obyvatel	105
Graf 8: Frekvence kontrol hraniční policí.....	107
Graf 9: Příležitosti, při kterých došlo na hraniční kontrolu	108

Seznam tabulek

Tabulka 1 Seznam rozhovorů	126
----------------------------------	-----

Seznam zkratek

ATS	Secretariat of the Antarctic Treaty (Antarktický smluvní systém)
CIA	Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)
DMHZ	Državni hidrometeorološki zavod (Státní hydrometeorologický institut)
EU	Evropská unie
EHP	Evropský hospodářský prostor
HNB	Hrvatska narodna banka (Chorvatská národní banka)
IBRU	International Boundaries Research Unit (Centrum pro výzkum hranic)
ICJ	International Court of Justice (Mezinárodní soudní dvůr)
IMF	International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
KSHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
UN	United Nations (Organizace spojených národů)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky)
UNDP	United Nations Development Programme (Rozvojový program OSN)
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Úvod

Hranice, ať je členíme jakýmkoliv způsobem a popisujeme je jako přírodní nebo umělé, hrají v rámci lidské společnosti svoji určitou roli kdekoliv na světě. Z našeho pohledu mají obvykle největší dopad na společnost hranice mezi územími jednotkami, z nichž každá náleží pod jinou správu, zpravidla se pak jedná o hranice mezi jednotlivými státy. Nicméně i hranice v rámci jedné správně celistvé územní jednotky mohou lidskou společnost velmi silně ovlivňovat a determinovat tak vnitřní vztahy. Takovým příkladem mohou být zejména přírodní překážky, mezi nimiž převažují hory, pouště, řeky nebo vodní plochy obecně. Zároveň je však nutné podotknout, že nelze vyloučit shodu hranic přírodních a administrativních. Z historického hlediska bylo hned z několika důvodů, jakými byla například obrana nebo možnost kontroly, velmi často využíváno právě přírodních překážek ke stanovení hranic administrativních. Zaměřili se však výhradně na hranice oddělující různé správní územní jednotky, v případě diplomové práce jsou předmětem zkoumání konkrétně mezistátní hranice, můžeme nahlížet na jejich společenský dopad z velmi širokého úhlu pohledů. Tento velký výzkumný prostor nám přináší příležitost bádání hranic jako společenského prvku, který dle mého názoru ani s potenciálně sílícím vlivem globalizace nemusí vůbec ztrácet na významu, dokonce může svůj vliv na společnost za určitých předpokladů prohlubovat.

Mezi události posledních uplynulých a odvážím se odhadovat, že i nadcházejících let, které dokazují aktuálnost problematiky hranic minimálně v našem nejbližším evropském okolí, můžeme bezpochyby zařadit dění v oblasti migrace. Ač by mnozí z nás, obyvatel Evropské unie, takový vývoj pravděpodobně ještě před několika lety vůbec neočekávali, aktuálně žijeme v době, kdy například Maďarsko prozatím uzavřelo své doteď průchodné hranice se Srbskem, a to způsobem výstavby kombinace různých typů plotů a bariér. I když se ve zmíněném příkladu jedná o vnější hranici schengenského prostoru, je Srbsko jednou ze dvou zemí s právním statutem státu, se kterým jsou vedena přístupová jednání k EU (Evropská unie, 2016). Výstavba plotu, v tomto případě tedy není pravděpodobně společnými evropskými politikami zcela očekávaným a pro některé ani žádoucím aktem, týkajícím se hraniční problematiky v našem evropském regionu. Příklad Maďarska je jedním z mnoha důkazů potvrzujících, že hranice mohou být silné, někdy dokonce i dominantní společenské téma ať už přímo, nebo jako prostředek k naplnění zahraničních politik států. Mimo již

dlouhouletou důležitostí otázky státních hranic týkající se například vztahů Indie a Pákistánu, nebo Arménie a Ázerbájdžánu najdeme ve světě desítky případů, ve kterých jsou hranice aktuálně velmi frekventovaným tématem mezinárodních vztahů a zahraničních politik jednotlivých zemí (IBRU, 2015). Důkazem, že hranice jsou velmi aktuální a živé téma budiž fakt, že při utváření osnovy této diplomové práce na přelomu zimy a jara roku 2015 nebylo ani Maďarsko zemí, která by bezprostředně pocítovala nutnost výrazně změnit ráz a režim svých hranic. Nicméně již v prvních měsících roku 2016 „disponují“ plotem nebo jinou bariérou hranice více evropských zemí. Dále hraniční přechody slouží pro kontrolu a regulaci pohybu osob mezi státy, které tímto způsobem hranice nevyužívaly více než dvě dekády.

V současné chvíli, na jaře roku 2016, je dokonce velmi reálné, že některé členské země schengenského prostoru zavedou dočasnou kontrolu na vnitřních hranicích na dobu delší, než je maximální počet třiceti dní stanovených v rámci Schengenského kodexu. K takovému aktu může dle evropského práva dojít pouze v případě závažné hrozby pro veřejný pořádek nebo vnitřní bezpečnost a toto řešení je pak vnímáno jako východisko z nouze. Schengenský kodex je nařízení Evropské rady a parlamentu z roku 2006 o pravidlech týkajících se hraničních kontrol osob překračujících vnější hranice EU a případném znovuzavedení kontrol na vnitřních hranicích. (EUR-Lex, 2014) Výše popisovaná současná problematika je silným důkazem tvrzení, že státní politiky jako je v aktuálním případě ta migrační, se velmi často nejvýrazněji promítají právě na hraničních liniích a způsobu jejich kontroly.

Forma a způsob utváření hranic se v historii lidských dějin měnily, nicméně hranice vždy byly a dodnes jsou místem, kde se setkávají různé kultury, etnika, národnosti, právní řády, ale také třeba různé ideologie. Právě tato pozice hranic v lidské společnosti způsobuje, že mají silný potenciál samy o sobě determinovat jak mezinárodní, tak mezilidské vztahy. Z opačného úhlu pohledu je můžeme vnímat jako místo, kde se vývoj společenských vztahů velmi silně projektuje. Výše zmíněná role hranic, ve kterých jsou propojeny politické, právní, ekonomické a společenské vzájemné interakce v kombinaci s argumentem současného dění ve světě, jsou z mého pohledu více než dostatečným podnětem pro výzkum jich samotných potažmo výzkum jejich dopadů na lidskou společnost.

Diplomová práce se zabývá problematikou vymezení hranic a jejich společenským dopadem v jižní části Slovinska nacházející se při hranici s Chorvatskem,

historicky definované jako Bela Krajina. V rámci zmíněné oblasti je z pohledu politické geografie slovinsko-chorvatská hranice velmi specificky delimitována. Nestandardní a dodnes neúplně vyjasněné vedení hranice se v Bele Krajini týká mimo jiné i osídlených oblastí, čímž se potenciální společenský dopad hraniční delimitace výrazně zvyšuje. Mimo to lze i předpokládat, že průběh státní hranice v dané oblasti může vykazovat odlišné společenské dopady od jiných, standardně vedených hraničních úseků. Na základě této hypotézy můžeme sestavit více výzkumných otázek týkajících se na jednu stranu geneze tohoto úseku hranice a režimu na něm uplatňovaném, na stranu druhou se můžeme ptát, jestli a jaký vliv má takto specificky delimitovaná hranice s Chorvatskem na společenské jevy v rámci zkoumaného území.

V celosvětovém měřítku můžeme najít četné případy, ve kterých právě specificky vedená mezistátní hranice silně promlouvá do společenských poměrů situovaných při jejím průběhu v prostoru. Je třeba zmínit, že přítomnost hranice obecně může působit na společnost v různých případech velmi odlišně. Příkladem, kdy má přítomnost hranice oddělující dva odlišné právní řády například pozitivní ekonomický dopad, může být uspořádání mezi africkými státy v Guinejském zálivu. Tamní tarifní bariéry pro pohyb zboží umožňují lidem nalézt zisk plynoucí z přeshraniční obchodní spolupráce. Opačným směrem se vydávají mezinárodní organizace a seskupení států jako například Evropská unie nebo částečně ASEAN odbourávající překážky obchodu a pohybu obyvatel na hranicích. Ač tato strategie funguje do jisté míry na opačném principu než předešlá udržující tarifní bariéry, v posledních dekádách přinášela dle mého názoru ve společenských otázkách především pozitiva, která by se v budoucnu měla promítnout také do hraniční oblasti, jež je předmětem diplomové práce. Pravdou je, že způsob vedení a administrace hranic může mít na společnost i velmi negativní dopady. Zde lze uvést příklad z politicko-geografického úhlu pohledu téměř hermeticky uzavřené hranice mezi Jižní Koreou a Korejskou lidově demokratickou republikou. V tomto případě nehovoříme o hraniční problematice týkající se delimitace, ale především administrace, tedy správy hraniční linie. Nicméně uvedený případ nám slouží jako demonstrace velmi silného potenciálu hranic, co se týče schopnosti výrazně negativně promlouvat do společenských vztahů.

Slovinsko-chorvatská hranice probíhá mezi státy, jejichž vzájemný vztah se historicky několikrát změnil, čímž mohly být ovlivněny i případné proměny ve společenských poměrech. Je tedy otázkou, jakou měrou a jakým způsobem zasahuje

dnešní průběh hranice v Bele Krajině a dalších oblastech do života tamních obyvatel, ale také jakým způsobem se tento vzájemný vztah člověka s administrativní bariérou utvářel a vyvíjel v průběhu času. Za velmi důležité považuji znalost představ a potřeb lidí žijících na zkoumaném území. Z toho důvodu se diplomová práce nejen v rámci praktické části bude věnovat právě otázkám percepce hraniční problematiky ze strany obyvatel. Často se při výzkumu hranic můžeme setkat s otázkou, jak hranice vznikaly a tedy jak a jestli odrážely společenské uspořádání v průběhu času. Proto je nutné při utváření závěrů vycházet z kombinace výzkumu již zmíněné percepce obyvatel a historické geneze samotné hranice, případně hraniční oblasti.

1 Cíle a metodologie práce

1.1 Cíle

Diplomová práce je zaměřena na studium problematiky státních hranic mezi Slovinskem a Chorvatskem, přičemž hlavním předmětem je specifická delimitace této hranice ve vybraných oblastech. Cílem práce je popsat procesy se slovinsko-chorvatskou hranicí spojené a pomocí dostupných zdrojů i vlastních dat získaných při výzkumu analyzovat možné dopady specifické delimitace na obyvatele žijící v pohraničí. Úvodní kapitoly diplomové práce mají za cíl teoreticky vymezit oblast práce a představit základní informace týkající se studované problematiky státních hranic. V rámci zmíněných kapitol se prolínají teoretické informace a východiska s praktickými poznatky týkajícími se přímo předmětu výzkumu práce. Závěrečná kapitola je přímo věnována konkrétní vybrané oblasti při slovinsko-chorvatské hranici, která se vyznačuje velmi specifickým vedením hraniční linie skrze osídlené území. Cílem této kapitoly je prezentovat data získaná při výzkumu přímo v terénu a snažit se analyzovat vliv hranice na obyvatele zkoumaného území. Pro lepší porozumění souvislostem je v průběhu práce věnována pozornost také procesům, které stály za tvorbou samotné hranice, a režimu v současnosti na něm uplatňovaném.

1.1.1 Motivace

Téma zabývající se studiem hranic jsem si zvolil z důvodu svého zájmu o problematiku hranic a procesy s ní spojenými. Moje pozornost není upřena pouze na hranice a hraniční linie jako takové, nahlížím na ně také jako na prvek ovlivňující a do jisté míry určující poměry ve společnosti. Jsem také přesvědčen, že význam hranic v rámci lidské společnosti neopadá a naopak se bude v budoucích letech zintenzivňovat, ať už ve směru hlubší integrace a spolupráce, nebo jako nástroj ochrany a separace. Věřím, že tyto trendy se budou týkat jak vyspělých, tak rozvojových zemí. Ačkoliv zvolenou oblast výzkumu nelze zařadit do rozvojového světa, jsem přesvědčen, že její studium může naznačit určité faktory a dopady hranice, které mohou být nalezeny i v jiných částech světa s problematičnými hranicemi.

Dále jsem přesvědčen, že skrze bádání mechanismů, pomocí kterých byly hranice utvořeny, a jejich porovnání s realitou lze nastavit taková systémová opatření,

kteřá povedou k tomu, aby hranice byly právě místem, interakce a spolupřáce, nikoliv přísne střeženými periferními oblastmi států. K dosažení takového cíle je však potřeba dosáhnout pokroku ve více společenských sférách, počínaje širokou oblastí bilaterálních a multilaterálních vztahů na mezinárodní úrovni, regionální a zemědělskou politikou na lokální úrovni konče.

Práci na zvoleném tématu považuji za potřebnou pro rozvoj dovedností, které bych v budoucnu dále rád využil při případném dalším akademickém působení. Motivujícím faktorem byla možnost tréninku komunikace přímo s obyvateli, jichž se problematika týká, stejně tak jako s administrativními pracovníky a odborníky, kteří se podíleli na utváření hranice i režimu na něm uplatňovaném. V neposlední řadě byla motivací možnost spolupřáce s akademickými pracovníky v Geografickém institutu Antona Melika, od kterých jsem měl následně možnost získat cenné informace a zkušenosti v oblasti kvalitativního i kvantitativního výzkumu a obecně přístupu k práci akademického pracovníka.

1.2 Metodologie práce

Diplomová práce zaměřující se na problematiku procesu vymezení hranic a jeho dopadu na lidskou společnost potřebuje nejprve definovat hranice, jakožto prvek společenského i přírodního prostoru. Dále je třeba přiblížit roli hranic v naší společnosti a způsoby, jakým se na ně díváme. K naplnění zmíněných předpokladů byly použity metody sběru a kompilace dat obsahující teoretické a právní informace dostupné především z anglických, českých a slovinských zdrojů. Zdroje byly vybírány ve spolupřáci a na doporučení akademických pracovníků Geografického institutu Antona Melika spadajícího pod Slovinskou akademii věd a umění. Při analyzování zmíněných dat i při samotném výzkumu jsou užívány přístupy, které se běžně využívají při politicko-geografických výzkumech zaměřených na oblast hranic. Ze čtyř pravidelně používaných přístupů: historicko-kartografického, klasifikačního, geograficko-politologického a funkcionálního (Fňukal, 2011) se diplomová práce opírá zejména o poslední jmenovaný. První tři přístupy slouží jako opora teoretickým částem práce, zatímco funkcionální přístup je vodítkem k naplnění cíle snažícího se analyzovat dopad hranic na lidskou společnost. Činnosti související s psáním a výsledky této diplomové práce probíhaly průběžně od července roku 2015 do konce dubna 2016. V červenci

2015, následně pak od října 2015 do února 2016 jsem byl při psaní diplomové práce osobně přítomen ve Slovinsku v Lublani.

Souběžně se sběrem informací a podkladových materiálů pro teoretickou část a metodologii části praktické, probíhající mezi červencem a koncem října roku 2015, byla aplikována metoda pozorování, při které bylo hlavním záměrem osobní seznámení s oblastí výzkumu a získání přehledu o podobě prostředí v pohraničním regionu. V rámci pozorování uskutečněného v druhé půlce července roku 2015 byl pořízen obrazový materiál, který je součástí příloh diplomové práce.

Po získání základního přehledu jak na teoretické úrovni, tak v terénu, následovalo kontaktování možných informačních zdrojů. Díky komunikaci s informačním centrem na přelomu července a srpna v městě Metlika byl získán kontakt na jednoho z obyvatel obce ležící přímo na hraniční linii a zároveň tvořící klíčovou oblast výzkumu. Díky říjnovému osobnímu setkání s dotyčnou osobou, s ní realizovaného semi-strukturovaného rozhovoru a diskuzí předmětu práce se třemi odborníky geografického institutu a katedry geografie na filozofické fakultě v Lublani jsem byl dále schopen začít s přípravou strukturovaného dotazníku.

Jak je predikováno v odstavci výše, k získání potřebných dat pro závěrečnou analýzu byla využita metoda dotazníkového šetření, které mělo dvě navzájem se doplňující roviny. První dotazníkové šetření (dále dotazníkové šetření A) čítající 135 vyplněných dotazníků bylo, co se plochy sběru dat týká, rozsáhlejší a bylo realizováno v říjnu studenty oboru geografie na filozofické fakultě v Lublani. Data byla sbírána na území deseti obcí v oblasti mezi městem Metlika a slovinsko-chorvatskou hranicí. Díky spolupráci s profesorem Jernejem Zupančičem, vedoucím tohoto dotazníkového šetření, jsem měl možnost získaná data dále použít a analyzovat. Vzhledem k rozsahu území a časovým možnostem byli respondenti pro dotazníkové šetření A vybíráni metodou náhodného výběru. K užšímu poznání vybrané oblasti bylo autorem dále provedeno ve spolupráci s místním kontaktem další dotazníkové šetření (dále dotazníkové šetření B), které ve třech dnech v půlce listopadu získalo odpovědi (17 dotazníků) na připravené otázky od obyvatel obce Brezovica pri Metliki (Slovinsko) a Brezovica Žumberačka (Chorvatsko), které tvoří *de facto* jednu obec. Součástí dotazníkového šetření B připraveného pro výše jmenované obce byla mapa připravená v průběhu října v programu QGIS na podkladech poskytnutých kartografickým oddělením filozofické fakulty v Lublani. Mapa znázorňuje základní infrastrukturu a respondenti byli požádáni

o zákres průběhu hranice tak, jak si myslí, že jejich obcí tato linie probíhá. Zde je nutno podotknout, že v případě záměru vytvoření mentálních map nebylo získáno dostatečné množství kvalitních odpovědí, aby mohly být vyvozeny směřodonné závěry. Problémem při případném zpracování mentálních map byl velmi generalizovaný zákres a nedodržení potřebných formalit zákresu hraniční linie.

Další metodou sběru dat sloužících pro závěrečnou analýzu, ale i pro doplnění upřesňujících informací do teoretických částí diplomové práce byla metoda rozhovoru. Ve všech případech se jednalo o semi-strukturovanou formu rozhovorů, ve kterých byly použity závislé proměnné. K pořízení zvukového záznamu byl použit diktafon, rozhovor na něj nahraný byl dále zpracován. Pro účely získání informací bylo oficiálně pořízeno pět rozhovorů. Tři rozhovory byly uskutečněny s vybranými obyvateli obce Brezovica při Metliki (konec listopadu), kteří jsou dále v textu anonymizováni jako obyvatel A, obyvatel B a obyvatel C. Další rozhovor byl pořízen s bývalou zaměstnankyní ministerstva dopravy a členkou jedné z podkomisí SOPS (Smlouva mezi Republikou Slovinsko a Republikou Chorvatsko o pohraničním styku a spolupráci), v textu práce uváděnou jako členka A. Poslední rozhovor byl pořízen v polovině ledna s Dušanem Faturem, bývalým členem diplomatické komise určené pro delimitaci slovinsko-chorvatské hranice. Uvedené dvě klíčové komise pro utváření hranice a jejího režimu budou dále představeny v průběhu práce. Kromě rozhovoru s bývalou zaměstnankyní slovinského ministerstva dopravy zodpovědné za nastavení přeshraničního režimu v oblasti pohybu osob, který byl pořízen v prostorách geografického institutu v Lublani, byly zbylé rozhovory realizovány v místě bydliště respondentů. Vyjma Dušana Fatura, který souhlasil s uveřejněním svého jména, jsou ostatní respondenti pro potřeby práce anonymizováni dle způsobu uvedeného v tomto odstavci výše.

Pomocnou metodou pro vybrané podkapitoly byla tvorba map provedená převážně v kartografickém programu OCAD a v již zmíněném programu QGIS. Práce na mapách probíhaly především během prosince a následně pak také v průběhu března. Podkladové vrstvy pro vytvořené mapy byly získány z oficiálních mapových serverů citovaných pod příslušnými mapami a uvedených v seznamu použitých zdrojů.

K vytvoření závěrečných výstupů (duben), jakými jsou statistiky a grafy založené na nasbíraných datech, byly použity základní kvantitativní metody užití v programu Excel. Pro porovnání zjištěných skutečností a jejich validity byly výstupy

této diplomové práce komparovány s výstupy prací Primože Pipana (2004 a 2008), Andreje Vlašiče (2010) a Tomaže Trobentara (2004) zabývajících se příbuznou problematikou v prostoru jižní slovinské hranice.

1.2.1 Limity práce

Ačkoliv je téma specificky delimitovaného úseku hranice tématem týkajícím se Slovinska i Chorvatska, je tato práce z časových a finančních důvodů zaměřena výhradně na slovinskou část hranice. K zaměření na slovinskou část přispěly i kontakty na slovinské respondenty a odborníky získané během mého působení v hlavním městě Slovinska Lublani.

Dalším limitujícím faktorem provázejícím moji práci především během výzkumu byla omezená znalost slovinského jazyka. Během pobytu v Lublani jsem dokázal aktivně ovládat slovinštinu na základní úrovni, zatímco moje schopnost porozumění textu, či hlasového projevu se posunula na úroveň umožňující samostatný překlad textových i zvukových materiálů. Aby nedošlo k nepřesnostem a nedorozuměním, rozhovory, které jsem pořídil, proběhly vždy za asistence rodilého mluvčího, který mi v případě potřeby pomohl s překladem ze slovinštiny do angličtiny a naopak. Stejně tak mnou vytvořené dotazníkové šetření B prošlo korekturou provedenou pracovníkem Geografického institutu Antona Melika.

Jak je uvedeno již v podkapitole zabývající se popisem metodologie této diplomové práce, nepodařilo se v rámci mnou vytvořených dotazníků získat dostatečně kvalitní data potřebná pro vytvoření mentálních map vypovídajících o schopnosti obyvatel zakreslit průběh hranice jejich obcí. Zde se nabízí otázka, zda by respondentům moje přítomnost u vyplňování dotazníků napomohla ke správnému provedení zákresu. Tento fakt jsem si uvědomoval již předem, nicméně na radu od mého kontaktu přímo v obci jsem se sbírání dat v rámci dotazníkového šetření B přímo nezúčastnil. Bylo mi řečeno, že moje přítomnost by mohla vést ke zkreslení odpovědí ze strany obyvatel, kteří by mohli inklinovat ke snaze vybrat „správné“ odpovědi.

Jako další limit práce by mohl být vnímán nízký počet dotazníků vyplněných v rámci studovaných obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka. Jejich počet je ovlivněn časovými možnostmi mými a mého kontaktu, stejně tak jako využitím pouze papírových dotazníků, které mohly být sbírány jen v omezeném časovém úseku.

Nicméně dle faktorů vypovídajících o pohlaví, věku, vzdělání, národnosti i sociálním statusu je dle mého názoru získaný vzorek odpovědí dostatečně reprezentativní a směrodatný pro provedenou analýzu.

Závěrem této podkapitoly bych rád uvedl, že v prvotním záměru práce bylo získat informaci o hraničních kontrolách a režimu uplatňovaném na hranicích přímo od hraniční policie. Situace na slovinsko-chorvatských hranicích související s imigrační vlnou směřující přes Slovinsko směrem na sever však znemožnila mé snahy o získání rozhovorů být jen s řadovými policisty, kteří byli po dobu mého působení ve Slovinsku zaneprázdněni nastalou situací.

2 Výzkum hranic v rámci politické geografie

Tak jako mnohé jiné vědní obory a disciplíny není politická geografie definována jen jednou stěžejní, ale celou řadu definic. Pro její jednoduchost zároveň však přesnost, považuji za vystihující Šindlerovu (1986) definici, který politickou geografii definuje jako „*geografickou disciplínu, jež se zabývá vzájemným vztahem a působením geografického prostoru a politických procesů a jevů.*“ (Šindler, 1986: str. 20)

Obor politické geografie a její metody jsou pro nás při výzkumu hranic z teoretického i praktického pohledu velmi důležité. Již řecký filozof Aristoteles, řecko-římský geograf Strabo, nebo Friedrich Ratzel považovaný za zakladatele oboru politické geografie, všichni se v rámci své práce zabývali politickými jevy v geografickém prostoru. Jednou ze stavebních jednotek jejich bádání byly státy a dokonce už i zmíněný Aristoteles hovořil poměrně podrobně o přítomnosti hranic oddělujících jednotlivá území. Tudíž až do období antiky můžeme datovat první zájem o hranice jako o společenský prvek v geografickém prostoru. (Buffon, 2001)

2.1 Hranice jako předmět výzkumu

Hranice a s nimi i pohraniční oblasti jsou klasickým tématem výzkumu politické geografie a její nedílnou součástí. Jejich význam v rámci oboru se v průběhu času měnil a jistě v budoucnosti měnit bude. Jak je již popsáno v úvodu práce, můj názor je takový, že spějeme nebo se dokonce už nacházíme v období, kdy význam a podíl odborného výzkumu hranic bude v rámci studia politické geografie narůstat. Hranice jsou a budou velmi důležitým faktorem při utváření mezinárodních vztahů, především pak těch mezi spolu přímo sousedícími státy. Na roli hranic v sousedských mezinárodních vztazích poukazoval již Aristoteles, když tvrdil, že pevné hranice a jejich pevné vymezení dělá dobré sousedy (Lukeš, 2015). V loňském a letošním roce nám výrazně přibylo pochybností o pevnosti a stabilitě evropských hranic kvůli imigraci do západní a severní Evropy přes Evropu jihovýchodní. Již zmiňované Maďarsko své hranice doslova opevnilo, aby zabránilo jejich nekontrolovanému překonávání, Řecko má s dodržováním režimu na svých hranicích stejně jako další země v regionu Balkánu velké problémy. Problematika hranic, jejich vymezení a mezinárodních sporů o ně však není zdaleka jen otázkou evropského kontinentu. Jestliže se zaměříme na popsání

spory, nebo nevyřešený průběh hranic, najdeme ve světě jen velmi málo zemí, které takovou situaci aktuálně neřeší nebo v nedávné minulosti neřešily (CIA, 2016₁).

Pokud se zaměříme na předmět diplomové práce – nehledě na migraci – hranici mezi Slovinskem a Chorvatskem, je na místě především otázka, zda jsou hranice dostatečně pevně vymezené, tedy delimitované. A právě tato otázka je nejvíce z celého průběhu slovinsko-chorvatské hranice směrdatná na území výzkumu diplomové práce, tedy regionu, kde není hranice předmětem přímého teritoriálního sporu obou zemí, ale příčinou potíží při administraci hranice a fungování přeshraničního režimu. V našem evropském prostoru hraje v problematice hranic významnou roli přítomnost schengenského prostoru, jenž zde vytváří velmi specifické podmínky, které se od jeho vnitřních hranic po ty vnější podstatně liší. Schengenský prostor má své místo i mezi faktory determinujícími hranice v oblasti výzkumu diplomové práce, a proto bude blíže představen v jedné z následujících kapitol. Problematika vymezení hranic je však téměř celosvětovou záležitostí, při pohledu do světových map najdeme poměrně vysoký počet hraničních úseků, které nejsou pevně delimitovány, resp. není jejich vymezení upraveno a schváleno všemi zainteresovanými stranami.

2.1.1 Definice a vývoj politických hranic

Samotnou hranici si můžeme definovat jako linii vedoucí terénem, oddělující dvě entity, nejčastěji pak jednotlivé státy (Glassner, 1993). Jak bude popsáno dále, hranice může oficiálně oddělovat samozřejmě i jiné správní jednotky nebo také různé kulturní, etnické či jazykové oblasti. Naším předmětem jsou především hranice mezi státy, jejichž průběh je zpravidla zanesen v mapách velmi podrobných měřítek, jejichž krátká analýza je nedílnou součástí závěrečných kapitol této práce.

Dostaneme-li se ke konkrétní definici politických hranic oddělujících státy, popisujeme je jako „*geograficky přesně vytyčenou linii v krajině, na které spolu sousedící země vyjadřují a oddělují svou suverenitu na základě mezinárodních smluv*“ (Piry, 2007). Ve většině evropských jazyků se utvářelo pojmenování jevu hranic velmi podobně. Nejprve se užívala slova vyvozená z latinského *frontaria*, jako například anglické *frontiers*, označující území na konci ovládaného světa. Toto slovo popisovalo spíše plochu než linii, jak bude dále uvedeno v chronologickém popisu vývoje hranic. Od 12. do 13. století se poté v německém a slovanském prostoru začínají vyskytovat výrazy označující hranici jako liniový prvek v prostoru. Konkrétně z polského slova

granica se pravděpodobně odvodil německý termín *grenze*, v anglosaském světě se přešlo k výrazu *boundary* (později *border*) popisujícímu hranici jako linii. (Bufon, 2001)

První tendence k vymezení území či teritorií vázaných na určitou geografickou polohu můžeme hledat přibližně v období mezi lety 11 000 až 5 500 př. n. l. V tomto období totiž začalo v rámci lidské společnosti postupně docházet k přechodu od lovu a sběru potravy k zemědělství. (Hart-Davis, 2009) S tímto novým způsobem získávání potravy došlo zcela logicky k velmi významným společenským proměnám, přičemž z našeho pohledu nejdůležitější změnou byla potřeba trvalého osídlení určitého území. Ve zmíněném období nelze hovořit o organizovaném vymezení území pomocí určení hranic, dokonce ani způsobem hraničním předcházejícím, jímž byly hraniční pásy. Avšak trvalé osídlení daných území společně se zemědělskými výnosy přispělo ke vzniku prvních osad, z nichž některé se postupem času začaly rozrůstat až do velikosti měst. S prostorovým rozšiřováním starověkých měst docházelo také k posilování jejich mocenského postavení v přiléhajících regionech. Byla to právě města respektive řecké městské státy, které přibližně od 6. století př. n. l. dosáhla dostatečně vysoké organizovanosti, aby mohla začít i z pohledu dnešní doby poměrně efektivně spravovat jim patřící území (Hart-Davis, 2009). V době starověkých městských států proto již můžeme hovořit o hraničních nebo spíše o hraničních pásech, které sloužily účelu oddělení jedné společenské jednotky od druhé, přičemž tato funkce je totožná se základním principem dnešních hranic, jak je známe my. Souvislost s vyspělou organizační strukturou a potřebou co nejpřesnějších hranic uvádí také Agnew (2002). Podle něj základní správní jednotky řeckých městských států *polis* a římských *urbs* potřebovaly hranice zaprvé k určení politického příslušnosti založené na vlastnictví majetku a zadruhé k užívání a správě obecního majetku. Potřeba hranic nad nimi postavených územních jednotek pak vycházela z velmi podobných základních potřeb.

Římská říše na přelomu našeho letopočtu posunula význam statutu hranic i na jinou jasně definovanou úroveň. Její *limes*, tvořily především obrannou linii proti vnějším hrozbám. Jejich unikátnost byla zdůrazněna způsobem a systémem správy, tedy administrace, v rámci které byly na svou dobu velmi efektivně udržovány a střeženy. (Goldsworthy, 2003)

Po úpadku Římské říše se při vytyčování a správě hranic, respektive hraničních oblastí neodehrálo příliš mnoho zásadních změn až do období novověku, konkrétně pak

do poloviny 17. století. O tomto úseku dějin hovoříme díky pravděpodobně klíčové roli, kterou při utváření novodobých hranic sehrály výstupy vycházející z uzavření Westfálského míru v roce 1648 (Piry, 2007). Výsledný traktát měl zásadní dopad na územní rozdělení tehdejší Evropy a stal se tak mimo jiné politicko-geografickým milníkem. Jak se shodují Piry (2007) a Agnew (2002), v tomto období se na ustanovení přesnějších hranic kladl stále větší důraz díky narůstající potřebě přesně vymezit území mezi evropskými mocnostmi ať už z důvodů čistě teritoriálních nebo mocensko-ekonomických. Zcela logicky se od tohoto období odrážejí počátky studií zakladatelů oboru geopolitiky a politické geografie, jakými byli na přelomu 19. a 20. století Ratzel, Haushofer nebo Kjellén. Další důležité dohody ohledně stanovení hranic v sobě obsahovaly závěry Vídeňského kongresu (1815), Berlínského kongresu (1878), na kterém se rozhodovalo o delimitaci hranic v Africe mezi koloniálními mocnostmi, a mírové smlouvy ve Versailles uzavřené roku 1919. Dohody uzavírané po druhé světové válce postupně přinášely mnoho změn, co se lokace hranic týká, ne však už tolik změn v oblasti způsobu a metodiky delimitace.

Nicméně pravdou je, že ve 20. století a především na jeho samém začátku se hlavně zapříčiněním dvou světových válek evropské hranice měnily hned několikrát. Hranice ve světě, především pak v Asii a Africe, doznávaly výrazných změn o něco později – na začátku druhé poloviny 20. století především vlivem procesu dekolonizace. Avšak byly to znovu evropské hranice, které z pohledu změn uzavíraly 20. století, a to ať už z pohledu jejich polohy, nebo funkce. K pozici Evropy jakožto kontinentu s turbulentními změnami hranic na přelomu 80. a 90. let 20. století hlavní měrou přispěl pád Sovětského svazu a rozpad tzv. Východního bloku. A ač se po změnách v závěru minulého století mohlo zdát, že proces utváření hranic dospěl ke svému konci, aktuální roky svědčí spíše o opaku. A tak stejně jako celý svět, i Evropa a její státy snad v současných letech pociťují tlak na hranice silněji. Nejedná se tolik o tlak na jejich polohu, v tomto ohledu se zdá být delimitace v Evropě poměrně stabilní. Co se však otřásá ve svých základech je funkce současných hranic, stejně tak jako jejich správa a režim na nich uplatňovaný. V tomto ohledu je důležité si připomenout, že objekt našeho výzkumu, tedy slovinsko-chorvatské hranice byly a jsou do všech výše zmíněných procesů zapojeny. Z tohoto faktu lze vyvodit hypotézu, že tak pravděpodobně do určité míry ovlivňovaly a stále ovlivňují životy lidí žijících v jejich

okolí, o to výrazněji pak přímo v blízkosti samotné hraniční linie, jako tomu je v případě obce, jež je hlavním místem výzkumu této práce.

2.1.2 Klasifikace hranic

Při klasifikaci politických hranic budeme vycházet ze dvou nejčastěji používaných konceptů dělení. Ačkoliv může být dle Fňukala (2011) pro metodologické nedostatky někdy kritizován, jako první způsob členění hranic použijeme morfologickou klasifikaci hranic. Druhým užitým způsobem, podle kterého můžeme členit druhy hranic je genetická klasifikace, kterou jako první představil americký geograf Richard Hartshorne již v roce 1936. Oba typy klasifikace jsou mimo obecnou oblibenost využití mezi politickými geografy vybrány také proto, že obsahují způsoby, na jejichž základě byla utvářena hranice v oblasti výzkumu diplomové práce.

2.1.2.1 Morfologická klasifikace

V rámci samotné morfologické klasifikace je třeba brát v potaz několik možných přístupů k dalšímu dělení hranic. Použijeme-li jeden z nejpřehlednějších přístupů, zařadíme do morfologické klasifikace dělení na dvě hlavní skupiny takto klasifikovaných hranic, fyzicko-geografické a umělé. První takovou skupinou hranic jsou ty, které se považují za přírodní neboli fyzicko-geografické. Takové hranice jsou zpravidla dobře viditelné v terénu, kde často tvoří překážku pohybu obyvatel. Kopírují přírodní elementy, jakými jsou horské hřebeny, řeky, potoky, bažiny nebo hranice vegetačního krytu. Orografické hranice, tedy ty, které jsou vedené podle přírodního reliéfu, se dle Bufona (2001) shodovaly s prvními politickými hranicemi. Ty byly totiž vedeny dle reliéfu z několika důvodů. V prvopočátku především proto, že byly jednou z mála možností, jak viditelně oddělit územní jednotky na základě vztahu k vlastnictví půdy (Agnew, 2002). Zároveň Bufon (2001) uvádí, že orografické hranice v historii nejlépe odrážely snahy lidí o nastavení hranice, která se bude minimálně měnit v prostoru a která bude vytvářet co nejméně záminek ke sporům mezi vlastníky území, ať už jím byli jednotliví vlastníci půdy, nebo v našem případě politických hranic státy. Při využívání přírodního reliéfu pro tvorbu hranic se v historii často užívaly dva protichůdné přístupy. Jedním z nich byl přístup obranný, tím druhým přístup asimilační (Bufon, 2001).

Zastánci asimilačního přístupu poukazovali na výhodnost volby více otevřené přírodní hranice. Příkladem může být splavná řeka, která nabízí možnosti společného využití oběma stranami vedoucího k interakci a v ideálním případě spolupráci. Nicméně silnější slovo měli většinou zastánci obranné funkce hranice. Proto se za hraniční linie vybíraly takové přírodní překážky, které skýtaly pevnou výchozí pozici pro obranu vlastního území státu a pokud možno co nejvíce znemožňovaly jejich překonání. Dle Mountzové (2009) viděli političtí geografové stejně tak jako mnoho soudobých politiků ještě do poloviny 20. století jako hlavní úlohu hranic právě obranou funkci ve vztahu k ovládanému území. I v současnosti je samozřejmě hranice linií, která tvoří základní pozici obrany států, jsme však svědky tendencí a snah, aby se staly spíše místem mezinárodních interakcí a navazování vzájemných vztahů. Problémem, se kterým se dnes můžeme nezdědky setkat při správě přírodních hranic, je jejich přirozený posun. V situaci, kdy nemají spolu sousedící státy dohodu dostatečně popisující případy takového posunu hranice, stává se tato hranice velmi často předmětem sporu. Výjimkou nejsou ani Slovinsko a Chorvatsko, země, které se dlouhodobě nemohou dohodnout například na přesném průchodu hranice v oblasti řeky Mury, jejíž koryto postupem času mění svou polohu.

Běžně se přírodní hranice, nebo jak uvádí Šindler (1986) hranice *přírodou vymezené*, dále dělí na mořské a suchozemské, přičemž oba typy jsou zastoupeny při vymezení slovinského území.

Kromě hranic vymezených přírodou se v rámci morfologické klasifikace také rozlišují hranice umělé, mezi které Baar (1996) řadí etnické, historické a geometrické. Etnické hranice jsou postaveny na základě linie rozdělující obyvatelstvo mluvící odlišným jazykem, hlásící se k jiným národům nebo vyznávající odlišná náboženství. Velmi složitou problematiku tvoří často hranice historické, na jejichž základě je někdy stavěna argumentace pro získání určitého území. V případě slovinsko-chorvatských sporů Slovinsko argumentuje svoje nároky na celý Piranský záliv mimo jiné tím, že se jedná o historický záliv, který má výjimku z běžně užívaného dělení otevřených zálivů (Rupel, 2006). Vytyčení dalšího typu umělé hranice, té geometrické, je velmi jednoduché pro samotného tvůrce, protože se jedná o spojení smluvně stanovených bodů bez ohledu na přírodní útvary (Baar, 1996). Bohužel toto vymezení, které uplatňovali kolonizátoři v případě mnohých afrických států, nerespektuje žádné aspekty a okolnosti fungující přímo na daném území, což s sebou samozřejmě nese řadu

závažných problémů dopadajících na obyvatele i celé státy, jichž se tento problém týká. Do umělých geometrických hranic také řadíme astronomické hranice. Tyto hranice kopírují buďto poledníky, nebo rovnoběžky a byly často užívány v oblastech s omezenou znalostí reliéfu a prostředí, jako třeba v případě afrického kontinentu. Dále byly využity například při vymezení amerických států, v případě americko-kanadské hranice nebo při rozdělení Korejského poloostrova mezi KLR a Jižní Koreu.

Dalším typem hranic, které mohou být jak přírodní, tak umělé jsou hranice mezi dvěma státy, které jsou vedle mořských hranic a vymezení teritoriálních vod nejčastějším předmětem mezinárodních sporů a zároveň jsou hlavním předmětem této práce v případě slovinsko-chorvatské hranice. Hranicí je také linie mezi teritoriálními vodami a otevřeným mořem, která Slovinsku *de iure* chybí a je motivem sporu s Chorvatskem o vedení mořské hranice vedoucí z Piranského zálivu, který bude v následující kapitole podrobněji vysvětlen. Od začátku rozvoje letecké techniky roste význam hranic vzdušných a hranic kosmického prostoru.

2.1.2.2 *Genetická klasifikace*

Veřejnosti pravděpodobně méně známá než morfologická klasifikace je genetická klasifikace Richarda Hartshorna. V rámci ní rozdělil hranice do několika skupin podle jejich vztahu k území, kterým jsou vedeny. (Bufon, 2001) V práci jsou vyjmenovány čtyři frekventovaně užívané typy podle genetického klíče klasifikovaných hranic: *antecedentní*, *subsekvantní*, *asekvantní* a *reliktní*.

Prvním typem jsou *antecedentní* hranice, které se vyznačují tím, že jsou starší než kulturní prostředí. V takovém případě se zpravidla obyvatelé přizpůsobili hranici, která tvořila určitou dělicí linii před jejich usídlením na daném území. Hranice *antecedentní* bývají poměrně stabilní a jejich linie byla přejímána nástupnickými politickými jednotkami (Bufon, 2001).

Druhým typem je hranice označovaná jako *subsekvantní*. Takto se označuje hranice, která byla vytvořena na základě již existujícího kulturního a národnostního rozložení v prostoru. *Subsekvantní* hranice také respektovala například etnické, náboženské nebo jazykové složení. V takovém případě lze hranice označit jako podtyp *subsekvantní* hranice označovaný jako hranice *konsekvantní* (Fňukal, 2013).

Za třetí typ se označuje *asekventní* hranice, někdy také nazývanou hranicí *imponovanou*. V tomto případě byla hranice delimitována na již osídlené území, aniž by respektovala jakékoliv existující vazby. Příklady *asekventních* hranic lze nalézt v Africe nebo mezi již zmiňovanými státy KLR a Jižní Koreou. (Fňukal, 2013)

Posledním definovaným typem je *reliktní* typ hranice, v jehož případě hranice ztratila politický význam, nicméně nadále se projevuje ve společenském rozdělení ať už etnickém, nebo jazykovém (Bufon, 2001).

2.1.3 Postup stanovení hranic

Postup stanovení hranic je již po několik století klíčový pro mezinárodně fungující a uznávaný systém států vlastnících přesně vymezené území. Ačkoliv se způsoby stanovení hranic v průběhu historie měnily a vyvíjely k mnohem větší přesnosti, principiálně je vždy třeba dodržet určité základní procedurální kroky a posloupnosti. Politická geografie rozlišuje několik kroků, které je třeba realizovat, aby mohla být státní hranice určena. V této práci je zvoleno rozdělení, které uvádí čtyři základní kroky, jak je popisuje Baar (1995).

Nutno podotknout, že zmíněné a dále rozvedené rozdělení není jediné užívané. Kupříkladu slovinský politický geograf Milan Bufon (2001₂) uvádí jen tři fáze stanovování hranic, Potočný (2006) dokonce jen dvě.

Kroky vedoucí k finálnímu stanovení hranice jsou dle Baara (1996) následující:

1. Alokace hranic
2. Delimitace hranic
3. Demarkace hranic
4. Administrace hranic

Alokací hranic je myšleno rozhodnutí na politické úrovni, které je založeno na dohodě o rozdělení určitého území. Principem pro takové rozdělení může být společenské rozdělení nebo třeba fyzicko-geografický prvek v daném prostředí. Podle principu, o který se takové rozhodnutí o přibližném průběhu hranice opírá, můžeme následně hranici klasifikovat dle měřítek, kterou jsou uvedena v předešlé podkapitole. Ve Slovinsku má alokaci ve své gesci Ministerstvo zahraniční věci.

Po alokaci běžně následuje fáze delimitace hranice, v rámci níž se určují přesné body, které tvoří následnou kostru přesného průběhu hraniční linie. Výsledkem delimitace by měla být smlouva o přesném průběhu hranice mezi dvěma subjekty mezinárodního práva, zpravidla se jedná o dva státy. Takovou smlouvou byla dohoda Drnovšek-Račan, která měla ambici definitivně stanovit a právně ukotvit hranici mezi Slovinskem a Chorvatskem, nicméně nedošlo k její ratifikaci. Pro delimitaci jsou potřebné velmi přesné topografické a geografické znalosti, proto se na této fázi podílejí geografové, geodeti nebo hydrologové. Zároveň se v případě závěrů delimitací jedná o právní akty, které musejí být vypracovány ve spolupráci s odborníky v oblasti práva. Tato fáze je tedy velmi náročná na odbornost provedení.

Třetím procedurálním krokem v průběhu stanovování hranice je její demarkace. Tento krok je *de facto* posledním z fáze stanovování. Jedná se o sepsání přesného protokolu o způsobu vyznačení hranice. Za tímto účelem bývá určena společná demarkační komise nebo pracovní skupina, která má za úkol zařídit označení hraniční linie k tomuto účelu určenými způsoby (hraniční kameny, ploty, sloupy nebo plovoucí bóje v případě hranic na vodní hladině). Zároveň nastavuje přesná pravidla správy těchto hraničních znaků.

Závěrečným a zároveň nepřetržitě trvajícím krokem je administrace hranic. Správa hranic má za cíl zabezpečit hranici a udržovat hraniční symboly. Do této oblasti spadá i kontrola hranic, která je běžně prováděna hraniční policií, v některých zemích pak vojenskými složkami. V rámci Slovinska má administraci hranic na starost Ministerstvo vnitra. Způsoby a záměry administrace hranic se v evropském prostoru během 20. a současného století výrazně měnily. Zatímco dříve byl v některých případech kladen důraz na omezování vlastnických práv obyvatel v příhraničním pásu širokém od několika metrů do několika kilometrů, v minulých dvou dekadách se státy začaly přiklánět k opačným postojům. Hranice tedy začaly být spravovány s cílem a snahou přeshraniční integrace především v oblasti dopravy, ale i třeba kultury. (Baar, 1996)

2.1.4 Problematika enkláv a exkláv

Pokud se pohybujeme v oblasti výzkumu hranic, zpravidla je zajímavou výzkumnou záležitostí problematika enkláv a exkláv. Tento jev z pohledu problematiky hranic provázají dvě hlavní charakteristiky. První se týká formátu hranice a její demarkace, druhá poté režimu uplatňovaného na samotné hranici. Způsob, jakým je

nastaven režim a jak funguje přímo na hranici, popřípadě v příhraniční oblasti, se váže i na případ výzkumu diplomové práce. V oblasti, kde probíhal, se totiž v rámci jedné obce nacházejí výběžky státního území zasahující do teritoria druhého státu, čímž z pohledu pohybu osob tvoří *de facto* enklávy a exklávy. Uvnitř stejné obce se ale nachází i chorvatský „ostrov“ v rámci slovinského území, který tvoří regulérní chorvatskou exklávu. Zmíněné výběžky můžeme najít jak na slovinské, tak na chorvatské straně hranice. Tím, že se nejedná o rozporované území, není zásadním problémem demarkace hranice, nýbrž režim uplatňovaný na přeshraniční pohyb osob.

Výše uvedený příklad slouží pro představu, do jaké míry se problematika enkláv a exkláv dotýká předmětu diplomové práce. Proto je zde stručně definováno, co enklávy a exklávy jsou a jaká pravidla a charakteristiky je z pohledu především fungování hranic provázejí.

Samotná morfologie slova enkláva napovídá o jeho významu. Pochází totiž z latinského *inclavatus*, což v překladu znamená zavřený nebo zamčený (Rozhkov-Yuryevsky, 2013). Poukazuje tak na území, které se nachází uvnitř jiného většího územního celku. První oficiální použití slova se datuje do roku 1526, kdy bylo použito v Madridské smlouvě mezi Habsburky a francouzským králem v neprospěch Francie. Smlouva se týkala postoupení části francouzských držav ve prospěch habsburských teritoriálních nároků. (Britannica, 2016) Uvádí se, že slovo exkláva se pak jednoduše vyvinulo od slova enkláva (Rozhkov-Yuryevsky, 2013). Historicky víme nejvíce o vzniku enkláv a exkláv především z prostředí Evropy, a to z období středověku. Systém vlastnictví půdy, jakým byl feudalismus, umožňoval držbu půdy různými majiteli na různých dislokovaných místech. V zásadě se mohlo jednat o územní jednotky s velmi různorodými systémy a majiteli. Byly jimi hrabství, marky, biskupství nebo svobodná města a bylo také pravidlem, že jejich poloha a předněji rozloha se často měnily, ať už díky územním ziskům ve válkách, nebo díky diplomatickým sňatkům (Catudal, 1974). Význam výzkumu výše zmíněných malých středověkých území spočívá v jejich režimu fungování, často velmi odlišném od větších územních celků. Středověké enklávy musely být z různých důvodů často soběstačné, což jim zajisté mohlo při jejich malé rozloze činit problémy. Jistě se však lišila pozice vnitrozemských hrabství a marek od prakticky samostatných hanzovních měst na pobřeží Baltického moře.

Podíváme-li se ve zmíněném období na konci středověku a počátku novověku na území zkoumané touto prací, nalezneme stejnou provázanost vlastnictví půdy s rozčleněním území jako u většiny tehdejšího evropského území. Stejně jako v tehdejší západní a střední Evropě i oblast na pomezí dnešního Slovinska a Chorvatska byla členěna dle vlastnictví půdy. Situace v dané oblasti však paradoxně nabrala po uzavření Westfálského míru spíše opačný směr než na většině evropského území. Oblast byla sice sjednocena pod habsburskou monarchií, ale vnější okolnosti na ní zanechaly stopy, které vedly k ještě větší fragmentaci vlastnictví území projevující se až do vedení dnešní hraniční linie. Tato fragmentace byla zapříčiněna zapisováním částečně do katastru uherského a částečně do rakouského. Dalším faktorem bylo přidělování půdy obráncům hranice před Osmanskou říší. (Zajc, 2006)

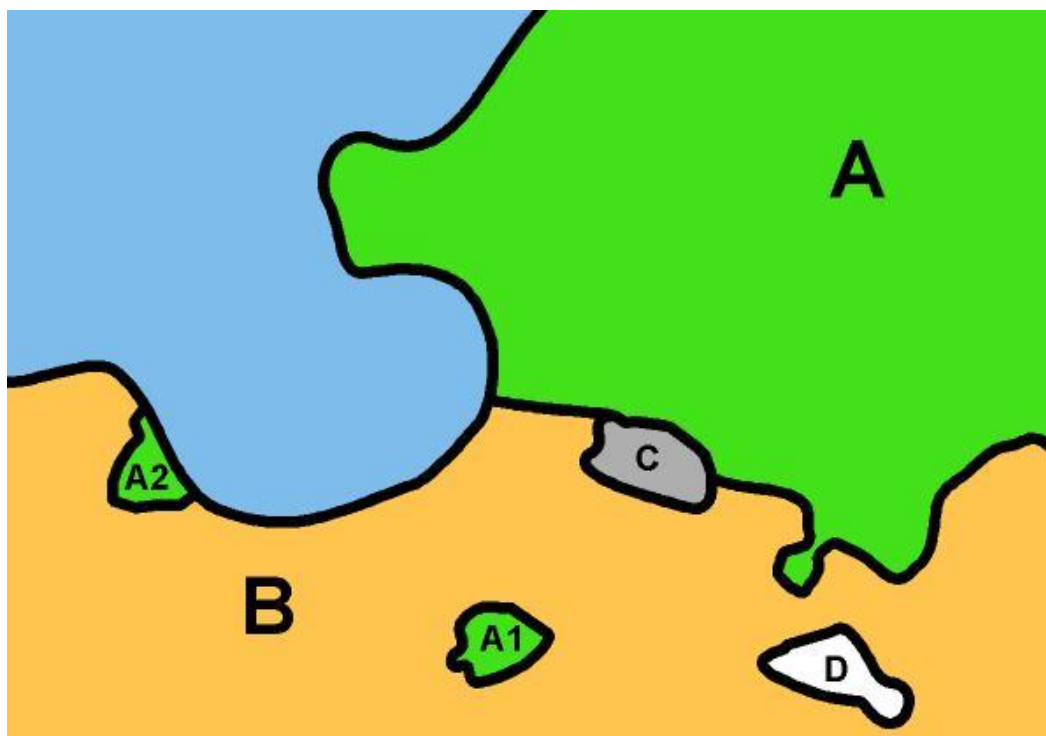
Obecně však můžeme říci, že po již zmíněném podpisu Westfálského míru a dále pak aktů, jakými byl Vídeňský mír, docházelo ke stále většímu sjednocování a unifikaci územních jednotek, čímž mnoho enkláv a exkláv v rámci Evropy, ale i kolonizované Afriky a Asie zanikalo (Catudal, 1974). Stejně jako v případě zkoumané oblasti na slovinsko-chorvatských hranicích můžeme nalézt ve světě případy, kdy po rozpadu sjednocených státních celků, jakým byla například Jugoslávie, došlo ke znovuoobnově enkláv a exkláv, jejichž existence přinesla za nových okolností velké společenské a diplomatické problémy.

Takovým příkladem budiž hranice mezi Indií a Bangladéšem. Války na přelomu 17. a 18. století mezi Mughaly a Severním Bengálskem zde s největší pravděpodobností zapříčinily fragmentaci držav jednotlivých vlastníků patřících k oběma stranám tím, že ani jedna strana nedokázala ovládnout kompletně celé území, o nějž se mimo jiné válčilo. V období, kdy Angličané kolonizovali jižní Asii, však na zmíněné malé državy nebyl brán zřetel, a tak rozčlenění země v rámci celistvosti britských držav nenabývalo velkého významu. Vše se změnilo po roce 1947, kdy Indie a Pákistán dosáhly nezávislosti (Filipský, 2003). Na hranicích mezi Indií a tehdy ještě Východním Pákistánem zůstalo téměř dvě stě ostrůvků země, které ležely uvnitř druhého státu. Velmi problematická situace způsobující lidem v rámci daných enkláv obrovské problémy s dodávkami energií, získáním vzdělání, zdravotní péčí i nabytím občanství nebyla kvůli vzájemným vztahům až do osamostatnění Bangladéše nikterak řešena. Zdánlivý zlom nastal v podpisu smlouvy o výměně území v roce 1974 (Roy, 2014), než však došlo k ratifikaci smlouvy na indické straně v roce 2015 a skutečnému zahájení

výměny, bylo více než padesát tisíc občanů po dobu dalších více než čtyřiceti let negativně ovlivněno nevyřešenou situací a komplikovaností hraniční problematiky (Majumder, 2015). O významu indicko-bangladéšských enkláv vypovídá fakt, že jejich výměnou byla ze světa vymazána polovina do té doby existujících enkláv, konkrétně jich bylo 162 (Sedlářová, 2015).

Pro potřeby této práce jsou enklávy rozčleněny velmi jednoduchým způsobem, podpořeným vizuálním schématem.

Obrázek 1: Základní schéma příkladů enkláv a exkláv

Zdroj: vlastní zpracování

Základní je definování rozdílu mezi enklávou a exklávou. Enkláva je území zcela obklopené územím jediného jiného státu, což znázorňuje území A1 na schématu. Označit stát jako enklávu je možné z pohledu státu B, tedy území A1 je enklávou státu B.

Je třeba však rozpoznávat enklávy a vnitrozemské státy. Například Česká republika, nebo Švýcarsko nejsou enklávou ani exklávou jednoduše proto, že jsou jediným hlavním územím daného státu. Druhým důvodem, proč uvedené státy nejsou enklávou ani exklávou, je, že sousedí s více zeměmi, tedy jsou obklopeny více než jediným státem, stejně jako je tomu v případě státu C.

Na schématu lze nalézt i území označené jako D. Takové území je obklopeno pouze jedním státem, ale nenáleží politicky žádnému většímu celku a je samo o sobě hlavním státním územím. Pro takový případ se nejčastěji užívá termín *enklávnní stát*, jakým je v evropském prostředí například San Marino – stát zcela obklopen Itálií. Není jím však Monacké knížectví, které má přístup k moři a není tak obklopeno pouze francouzským státním územím.

Exklávou státu A je území A1, tedy jeho vlastní území s ním politicky spojené, ale fyzicky oddělené od mateřského státu. Stejně tak je tomu i v případě území A2, které je taktéž exklávou státu A, ale již není enklávou státu B, protože jím není zcela obklopen. Konkrétním příkladem pro území A2 může být v praxi například španělská exkláva Ceuta, někdy označována jako enkláva, kterou ale technicky vzato není, protože není Marokem zcela obklopena. Dalším takovým příkladem je ruská Kaliningradská oblast. Oba zmíněné příklady by mohly být dle některých teorií zařazeny mezi tzv. *semi-enklávy*.

Výše je popsáno, jak je možné učit, kdy se jedná o *enklávnní stát*, *semi-enklávu* a samozřejmě tzv. *pravou enklávu*, která byla znázorněna územím označeným jako A1 a v praxi jí byl například Západní Berlín. Abychom obsáhly všechny druhy enkláv a exkláv, které kdy byly popsány, potřebovali bychom více než jednu podkapitolu, a tak jsou zde další v odborné literatuře uváděné typy enkláv a exkláv pouze vyjmenovány.

Krogh (2014) jako další typy enkláv uvádí například suché, říční nebo ostrovní enklávy. Catudal (1974) pak přidává kvazi enklávy, virtuální enklávy nebo dočasné enklávy zřízené zpravidla s diplomatickým účelem. Kdyby byla schválena tzv. dohoda Drnovšek-Račan mezi Slovinskem a Chorvatskem navržená speciální odbornou komisí, mohlo Chorvatsko vlastnit velmi unikátní mořskou exklávu ve vodách při Piranském zálivu, která by sousedila s italskými výsoštnými vodami a slovinským koridorem umožňujícím lodím plujícím od slovinského pobřeží proplutí do mezinárodních vod Jaderského moře a naopak. V rámci následující podkapitoly i další kapitoly, které se budou zabývat hraničními spory, resp. problematikou slovinsko-chorvatské hranice konkrétně, se dostaneme k uvedenému případu blíže, a to nejen z pohledu v oblasti enkláv a exkláv.

2.1.5 Hraniční přechody a kontrola hranic

Hraniční přechody tvoří velmi důležitý prvek spojený s problematikou hranic, který hraje jednu z ústředních rolí v oblasti diplomové práce. V této oblasti se zaměříme na druhy hraničních přechodů, ale popíšeme si především pro nás důležité režimy uplatňované právě na hraničních přechodech. Dostáváme se také do oblasti, kde prolne obecnou teorii s konkrétními pravidly uplatňovanými na slovinských, zejména pak slovinsko-chorvatských hranicích.

Obecně jsou hraniční přechody místem zpravidla umístěným na hraniční linii mezi dvěma státy, na kterém je umožněno překonání hranice při cestě z jednoho státu do druhého. Toto se týká výhradně suchozemské hranice a tedy cest, které jsou realizovány po zemi. V takovém případě bývá hraniční přechod buď silniční, nebo železniční. Dále pak jednotlivé státy mohou na základě mezinárodních smluv se svými sousedy registrovat i další typy hraničních přechodů, jakožto místa prvotně určeného k překonání státní hranice. Dalším takovým nejčastěji uváděným typem je turistický hraniční přechod.

Mimo silniční, železniční a různé druhy turistických jsou v dnešní době ve stále větší míře užívané tzv. vzdušné hraniční přechody. Ty jsou alokovány do prostředí letišť zajišťujících mezinárodní provoz. K úkonům potřebným pro vstup do cílové destinace jsou pak použity prostory těchto letišť. Stejně jako je tomu u výše zmíněných suchozemských hraničních přechodů, slouží i mezinárodní letiště pro dva základní druhy kontroly pohybu osob a zboží. Tím jsou myšleny pasové a celní kontroly. V případě mezinárodních letišť je taková kontrola často prováděna zaměstnanci letiště. U jiných typů hraničních přechodů, zejména u silničních, provádějí kontrolu příslušníci bezpečnostních a celních složek daného státu (Uradni List, 2007).

Dalším způsobem, jak lze překročit státní hranice, je využití mořských a v globálním měřítku ne tolik využívaných říčních hraničních přechodů. V obou případech, stejně jako tomu je u železniční dopravy, nedochází ke kontrolám zpravidla v určitém bodě nebo na hraniční linii, ale hraničním přechodem je paluba mezistátní lodě nebo vlaku (Jirásek, 2007).

Důležitější než typy hraničních přechodů jsou pro náš záměr režimy na nich uplatňované. V rámci jedné podkapitoly nemůžeme samozřejmě obsáhnout všechny druhy režimů, jaké jsou na hraničních přechodech ve světě aktuálně uplatňovány. Proto

se zaměříme na pro nás klíčovou oblast slovinských hraničních přechodů. V takovém případě je také nutné obsáhnout zmíněnou problematiku z širší evropské perspektivy, konkrétně z perspektivy schengenského prostoru, jehož je slovinské území součástí.

Režim na slovinských hranicích a jejich administraci má ve své gesci slovinské Ministerstvo vnitra (Ministrstvo za notranje zadeve), ačkoliv alokace a rozhodnutí o delimitaci jsou prováděny Ministerstvem zahraničních věcí (Ministrstvo za zunajne zadeve). Většina úkonů s administrací a kontrolou hranic je vykonávána slovinskou policií, konkrétně pak jejím oddělením hraniční policie s direktoráty sídlícími přímo při hranicích. Útvar slovinské hraniční policie se skládá z operativního oddělení a oddělení správy hranice. Pod kontrolu spadá 1 370 km hraniční linie se čtyřmi státy: Itálií, Rakouskem, Maďarskem a Chorvatskem, přičemž *de facto* je kontrola upřená pouze na 670 km dlouhou vnější hranici schengenského prostoru, která se nachází na společné hranici s Chorvatskem. Slovinská policie ve svých statistikách aktuálně eviduje 62 funkčních hraničních přechodů, a to těch, které se nacházejí na vnější hranici schengenského prostoru. Z uvedeného počtu se nachází 57 hraničních přechodů na hranici s Chorvatskem, tři na mezinárodních letištích v Lublani, Portoroži a Mariboru a dvě v přístavech Koperu a Piranu. (Ministrstvo za notranje zadeve, 2016)

Zůstaneme-li dále zaměřeni pouze na slovinsko-chorvatskou hranici, nalezneme fakta vypovídající o specifčnosti režimu, který je na této hranici udržován. A právě tato specifčnost je jedním z klíčových faktorů utvářejících prostředí pro výzkum vedoucí k naplnění cílů této práce. Do pravidel na slovinsko-chorvatské hranici v současnosti promlouvá větší počet důležitých faktorů. Zcela zásadní jsou bilaterální dohody s chorvatskou stranou, které postupem času nabývaly úprav v souladu se změnami statutu obou zemí v rámci evropského prostoru. Takovými změnami, které se udály v posledních dvaceti letech, jsou myšleny akty jako vstup Slovinska do Evropské unie, následné zařazení do schengenského prostoru a nakonec i vstup Chorvatska do EU. Výsledkem výše zmíněných událostí je již zmíněný poměrně specifický režim přeshraničního pohybu a kontroly hranic, za kterým stojí dlouhé roky práce speciálně vytvořených společných expertních komisí a skupin.

Základem kontroly přeshraničního pohybu ať už osob, či zboží je předmět této podkapitoly, tedy hraniční přechod. Slovinsko rozlišuje tři základní druhy hraničních přechodů, z nichž na každém z nich jsou aplikována trochu odlišná pravidla. Prvním typem hraničních přechodů jsou ty, které slouží pro mezinárodní provoz. Tyto přechody

na hranici s Chorvatskem slouží pro překročení hranice všem lidem s potřebným platným dokumentem. V takovém případě jsou vždy vyžadovány osobní dokumenty anebo dodatečná povolení, jakými jsou například víza. Druhým typem jsou mezistátní hraniční přechody, které pro překonání hranice mohou využívat občané Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarské konfederace. Dohromady se eviduje na 32 hraničních přechodů zmíněných dvou typů, přičemž 17 z nich slouží jako mezinárodní, 10 jako mezistátní. Zbývajících 8 hraničních přechodů je železničních a všechny slouží jako mezinárodní. (Ministrstvo za notranje zadeve, 2013)

V rámci diplomové práce hrají nejvýznamnější roli hraniční přechody třetího typu. Poznání jejich režimu je velmi důležité, protože je to právě tento typ přechodů, které se nacházejí ve zkoumané oblasti a ovlivňují každodenní život tamních obyvatel. Ze slovinštiny bychom jejich pojmenování přeložili jako hraniční přechody pro malý pohraniční styk. Tento typ přechodů slouží výhradně pro potřeby slovinských a chorvatských obyvatel žijících v příhraničních oblastech, přičemž pro použití hraničního přechodu potřebují speciální dokument nazývaný se *obmejna prepustnica*. I když by měly zmíněné přechody sloužit především obyvatelům žijícím v dané příhraniční oblasti, zákon umožňuje, aby jich využili i ostatní obyvatelé Slovinska a Chorvatska. V takovém případě mohou na hraničním přechodu obdržet dovolení na jednorázový vstup do sousední země, platící po dobu sedmi dní, přičemž by měli dodržet pravidlo hovořící o povinnosti nevycestovat ze sousední země, tedy Chorvatska, a vrátit se do Slovinska skrze hraniční přechod, přes který vycestovali. Od 1. 7. 2013, data vstupu Chorvatska do EU, mohou za stejných podmínek použít přechody tohoto typu i občané EU, EHP a Švýcarské konfederace. (Ministrstvo za notranje zadeve, 2013) Do té doby byli vázáni povinností za dovolení platit, přičemž cena se v průběhu času měnila a výrazně se lišila mezi slovinskou a chorvatskou stranou. Dodržování výše popsaných pravidel je však velmi těžko vymahatelné a tak není výjimkou, že občané cestující přes hraniční přechod pro pohraniční styk, kteří obdrží dovolení vycestovat, se vracejí přes jiné přechody, zejména pak ty mezinárodní nebo mezistátní, na se nekontroluje, odkud přijíždějí. Poslední výraznější změna týkající se kontroly hranic a služby na hraničních přechodech vstoupila v platnost 1. 7. 2013 zároveň se vstupem Chorvatska do EU. Od uvedeného data provádějí kontroly na většině předem dohodnutých přechodů slovinská a chorvatská hraniční policie společně (Ministrstvo za notranje zadeve, 2013).

2.1.6 Schengenský prostor

Od roku 2007 je Slovinsko součástí schengenského prostoru, což skýtá z pohledu diplomové práce zaměřené na obyvatele především výhodu jejich volného pohybu po všech členských státech. Přímo v analýze výzkumu si blíže popíšeme, jak přítomnost vnější hranice schengenského prostoru konkrétně působí na životy tamních obyvatel ve zkoumané oblasti. V této podkapitole si prozatím definujeme pro nás důležité parametry a pravidla schengenského prostoru, tak abychom získali základní přehled v problematice, která silně determinuje předmět dalšího výzkumu.

Za schengenský prostor se považuje „*území států, na jejichž společných hranicích nejsou vykonávány hraniční kontroly. Bezpečnost společně chráněného území je zajištěna harmonizovanými pravidly pro ochranu vnější hranice, úzkou spoluprací v příslušných oblastech a Schengenským informačním systémem*“ (Machotková, 2016). Vznik schengenského prostoru, respektive Schengenské dohody o upuštění od kontroly na vnitřních hranicích jejích členů se datuje do roku 1985, kdy byla podepsána konvence implementující pravidla společného prostoru. Prvními signatáři, a tedy i zakladateli, byli zástupci zemí Beneluxu, Německé spolkové republiky a Francie. Ačkoliv byla dohoda z roku 1985 pouze deklarativní a vypovídala o budoucím naplnění, položila základ dnešnímu schengenskému prostoru. Na uplatnění vnitřních pravidel mimo jiné o volném pohybu osob uvnitř schengenského prostoru došlo v roce 1995, kdy byly také odstraněny veškeré fyzické zábrany na společných vnitřních hranicích zakládajících států. (European Commission, 2011) Dalším významným krokem bylo zahrnutí Schengenské dohody do struktur Evropské unie prostřednictvím amsterodamské smlouvy v roce 1999 (Machotková, 2016). V té době již do schengenského prostoru patřily další dva státy, jmenovitě Itálie a Rakousko a v průběhu let se přidávaly další. V mezitím Velká Británie podepsala dohodu, která jí zaručovala výjimku z povinnosti vstoupit do schengenského prostoru, která mezitím začala platit pro všechny nově přistoupivší země (European Commission, 2011).

V roce 2006 částečně jako příprava na přijetí nových členských zemí EU, které přistoupily v roce 2004, vznikl dokument nazývaný Schengenský kodex. Tento dokument byl přijat, jak již bylo popsáno v úvodu práce, aby zlepšil legislativní část integrovaného řízení hranic Evropské unie. Klíčovou informací je pro cíl naší práce, že jeden z osmi s kodexem souvisejících a na něj navazujících aktů se týká možnosti upravení obecných pravidel v oblasti vnějších hranic schengenského prostoru.

Zmíněným aktem je nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1931/2006 ze dne 20. prosince 2006, které stanovuje pravidla pro malý pohraniční styk na vnějších pozemních hranicích schengenského prostoru a mění tak původní Schengenskou úmluvu (EUR-Lex, 2014). Jednoduše řečeno, tento akt povoluje výjimky z do té doby platících obecných pravidel ochrany vnější hranic schengenského prostoru. Výjimka stanovená tímto aktem se však vztahuje pouze na pravidla určující způsob možnosti překročení vnějších hranic obyvateli příhraničí a jejich kontrolu. Z aktu č. 1931/2006 vyplývá dvacet základních bodů speciálně sepsaných tak, aby daly možnost zainteresovaným zemím na vnější hranici ošetřit malý pohraniční styk v rámci bilaterálních smluv, které však budou respektovat všechna obecná a aktem nově definovaná pravidla. V aktu upravujícím do začátku roku 2006 jediná platná pravidla ochrany vnější hranice se v jednom z pro nás důležitých bodů píše: *„Země by měly v rámci režimu malého pohraničního styku stanovit kritéria a podmínky, které mají být splněny v případě zmírnění povinností pro překračování hranice obyvateli žijícími v pohraničí. Tato kritéria by měla zohledňovat rovnováhu mezi na jedné straně usnadněním překračování hranice pro obyvatele pohraničních oblastí a na straně druhé zabráněním nedovolenému přistěhovalectví a potenciálnímu ohrožení bezpečnosti“* (Official Journal of the European Union, 2007: str. 1).

Mezi jednotlivými bilaterálními smlouvami uzavíranými státy na vnější hranici nalezneme mnoho rozdílů, důležité však je, že všechny by měly splňovat společně nastavená a jim nadřazená pravidla. V rámci slovinsko-chorvatské bilaterální smlouvy o malém pohraničním styku nalezneme například odchylku od evropského rámce v šířce oblasti definované jako pohraničí. Pro potřeby smlouvy Slovinsko i Chorvatsko považuje za území, kterého se týká malý pohraniční styk, oblast do deseti kilometrů od hraniční linie, přičemž evropský rámec v rámci pozměňujícího aktu z roku 2006 povoluje zahrnout až třicetikilometrový pás.

V návaznosti na pozměňující akt vytvořená bilaterální smlouva o malém pohraničním styku mezi Slovinskem a Chorvatskem stanovila pravidla o nutnosti vlastnictví určitých povolení a dokumentů k překročení státní hranice. V případě hranic s Itálií, Rakouskem a Maďarskem se jedná pouze o platný osobní dokument, jakým je například občanský průkaz. Situace se však od vstupu Slovinska do schengenského prostoru značně komplikuje při překračování hranic s Chorvatskem, a to především v oblasti malého pohraničního styku. Aby mohl být udržován tento každodenní

pohraniční styk, který je zásadní pro většinu obyvatel žijících v blízkosti státní hranice, bylo zapotřebí v rámci bilaterálních smluv mezi oběma zeměmi stanovit režim založený na dokumentech a povoleních vystavovaných nad rámec občanských průkazů nebo pasů. K nejpotřebnějším povolením se dostaneme také v rámci analýzy výzkumu, pro představu si však uveďme, o jaké dokumenty a povolení se může z principu jednat. Nejčastěji jsou obyvatelům pohraničí ve vymezeném pásu od hraniční linie po doložení potřebných informací vydávány hraniční průkazy, hraniční karty, osobní průkazy, různé druhy povolení, zemědělské průkazy dokládající vlastnictví půdy, vodohospodářské průkazy nebo třeba železniční karty pro přeshraniční provoz.

Vrátíme-li se závěrem podkapitoly k obecnějším informacím týkajícím se schengenského prostoru, je dobré si stručně připomenout roli agentury Evropské unie, Frontexu. Tato agentura vznikla v roce 2004 nařízením Evropské komise č. 2007/2004, jako zastřešující orgán EU pro management spolupráce na vnějších hranicích členských států. Mezi hlavní úkoly agentury patří například koordinace operací prováděných na vnější hranici členských států nebo trénink a rozvoj dovedností hraniční stráže na základě společně vytvořeného kurikula. Ačkoliv to není přímo předmětem práce, za zajímavé považuji zmínit dva úkoly, které jsou v gesci Frontexu a v současnosti si procházejí obdobím velkých zkoušek. Jedná se o vytváření analýz rizik a zajištění rychlé reakce na situaci jakkoliv ohrožující členské státy. (Frontex, 2016) V tomto ohledu se nezdají být Frontex a jeho obecné nástroje platnými nástroji na řešení současné migrační krize a agentura působí jistěji spíše v oblasti výzkumu, shromažďování dat a publikování statistických souhrnů a výstupů. Frontex také spravuje informační systémy, které využívají národní data členů. Následně společná data slouží k efektivnější ochraně schengenského prostoru a pomáhají zamezit vstupu osob, které by mohly jakkoliv ohrozit vnitřní bezpečnost.

Na začátku roku 2016 pokrýval schengenský prostor rozlohu větší než 4 300 000 km², na které trvale žije více než 400 milionů obyvatel. Jak již bylo řečeno, jeho vnější hranice kontrolují státy, jejichž území ohraničují. Protože těmto zemím vznikají implementací kontroly a ochrany hranic výrazně vyšší náklady než zemím uvnitř schengenského prostoru, byl vytvořen Schengenský hraniční fond. (European Commission, 2011) Do něho přispívají všechny členské státy a finance jsou přerozdělovány právě státům spravujícím vnější hranice. V plánovacím období 2007–2013 bylo na tyto účely vyčleněno 1,8 miliardy eur. Evropská unie disponuje také

možností stanovit dočasné finanční nástroje pro správu hranic, příkladem může být podpora nově přistoupivším zemím ležícím na vnější hranici mezi lety 2004–2006. Do Estonska, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Polska, Slovenska a Slovinska tak byla v daném období alokována téměř miliarda eur. Podpory se dostalo v letech jejich přistoupení k EU i Bulharsku a Rumunsku. (European Commission, 2011)

3 Slovinská státní hranice s Chorvatskem

Pokud se zabýváme delimitací hranic, slovinská státní hranice s Chorvatskem je z této perspektivy jedna z nejkomplicovanějších v Evropě, v rámci Evropské unie pak pravděpodobně ta vůbec nejkomplicovanější. Jedním z hlavních specifik této hranice je fakt, že její přesný průběh není v některých částech stále pevně delimitován, což s sebou nese dopady jak na místní obyvatele, tak také občas na diplomatické vztahy obou zemí na mezinárodní půdě. Za netradiční lze považovat i genezi hranice, jejíž přechod se okolnostmi v posledních dekádách spíše ztížil, což neodpovídá obecným evropským integračním tendencím. Nutno v aktuálních souvislostech podotknout, že zpříšňování režimu na slovinsko-chorvatských hranicích nesouviselo v posledních letech jen s imigrační problematikou a roli zde hrály zcela odlišné faktory, které si samozřejmě v následujících kapitolách představíme. Důkazem komplikovanosti studované hranice jsou mimo jiné různé mapové podklady, které se v zákresu hraniční linie podstatně liší. I na ně se krátce v dalším průběhu práce zaměříme.

3.1 Geneze slovinských hranic

Problematika hranic, jež je předmětem práce, si vyžaduje oporu v teoretických základech, které byly uvedeny v předešlé kapitole, ale také znalost historie jejich utváření. Proto se na několika následujících stránkách zaměříme na pohled do geneze slovinských hranic, zejména pak těch slovinsko-chorvatských. Čím hlouběji zpět do historie hranice se dostaneme, tím jsou samozřejmě informace kusejší a méně přesné. Jak již bylo popsáno v teoretické části, o přesném vymezení hranic se můžeme bavit maximálně v horizontu posledních tří století. Hranice, která se shoduje s dnešní slovinsko-chorvatskou hranicí, je však jako v mnoha ohledech i v tomto poměrně specifická.

3.1.1 Období do počátku 20. století

Je zřejmé, že by pro podrobný popis vývoje slovinské hranice od osídlování Kelty a Římany, přes období středověku až po dvě světové války bylo za potřebí mnoho kapitol. Takový náhled na genezi slovinských jižních hranic s Chorvatskem nám nabízí například velmi podrobná publikace doktora Marka Zajce, která byla vydaná v roce 2006 a slouží jako jeden ze zdrojů ověřování informací pro některé části tohoto textu.

Cílem této části kapitoly je však podat základní informace o významných okolnostech, které se promítly do utváření hranic dnešního Slovinska, zejména pak hranic jižních na rozmezí s Chorvatskem.

Strategická poloha Slovinska hrála vždy důležitou roli při utváření jeho často se měnících hranic. Jako první územní celky, které se vyznačovaly určitým územím s hraničními pásy, byla na území dnešního Slovinska keltská království v období 4. a 3. století před našim letopočtem, přičemž nejvýraznějším z nich bylo Norické království. Toto království se rozprostíralo především na jihu dnešního Rakouska v prostoru Julských a Kamnicko-Savinských Alp a Karavanek a bylo tak první doloženou územní jednotkou využívající dnešní slovinskou severní hranici, svým průběhem velmi podobnou té dnešní slovinsko-rakouské. V druhé polovině 2. století př. n. l. začali území dobývat Římané. Postupně svou nadvládu rozšířili přes přímořské oblasti, Norické království až po řeku Dunaj. Byla založena římská města Emona (Lublaň), Celeia (Celje), nebo Poetovio (Ptuj) a území dnešního Slovinska dostalo první pevné administrativní hranice, ačkoliv odlišné od těch dnešních. Bylo totiž rozděleno mezi tři římské územní jednotky. Oblast při moři a Istrii byly včleněny do Itálie jako *Regio X*, jižní a východní části se staly součástí provincie *Pannonia* a severní alpská část v době na přelomu našeho letopočtu patřila do provincie *Noricum*.

V následujícím období až do počátku 9. století se podstatnějším, než územní jednotky, stalo samotné etnické osídlení. Římská říše se na konci 4. století rozdělila a oblast dnešního Slovinska se stala součástí Západořímské říše. Ta však musela čelit mimo útoků germánských kmenů nájezdům Hunů a také Gótů. V roce 476, kdy Odoaker, germánský velitel římské armády, provedl vojenský převrat a postaral se tak dle některých historiků o definitivní zánik Západořímské říše, patřila oblast dnešního Slovinska stále pod jeho sféru vlivu. (Collins, 2005)

Klíčové pro utváření administrativních jednotek uvnitř slovinského území bylo náboženství, přesněji křesťanství, které se do oblasti rozšířilo právě v období začínajícího úpadku Římské říše. Církevní správní jednotky byly od 5. až 6. století *de facto* nejstabilnějšími přetrvávajícími územními jednotkami. Jak uvádí geograf Dušan Fatur: „Byly to právě farnosti v okolí dnešní Lublaně, které jako první poměrně přesně vymezovaly území pod ně spadající“. (Fatur, 2016)

Souběžně s usazováním křesťanství začaly v průběhu 6. století přicházet do oblasti východních Alp slovanské kmeny, které pohltily zbytky romanizovaných obyvatel, v té době již vyznávajících a uchovávajících křesťanství. Slovanské kmeny byly koncentrovány především na severu dnešního Slovinska, respektive jihu Rakouska, kde vzniklo nejsilnější z alpských slovanských knížectví nesoucí název Karantánie. Knížectví bylo pravděpodobně součástí Sámovy říše a z pohledu dnešních slovinských hranic nemělo žádný podstatnější přínos, stejně tak jako tomu bylo po rozpadu Sámovy říše a začlenění pod sféru vlivu Francké říše. Nutno dodat, že Slované s sebou přinesli pohanskou víru a zvyky, tudíž křesťanství se dvě století po jejich příchodu nikterak nerozvíjelo. Zatímco jižnější části ve vymezeném regionu Slované ovládaného území se potýkaly s útoky Maďarů, Karantánie se stala markrabstvím v rámci Francké říše. Z tohoto období jsou pro hranice dnešního Slovinska zásadní historické země, které se začaly utvářet s rozšiřováním Karantánie na jih po porážce Maďarů na Lechu v roce 955. (Rychlík, 2011)

Zmíněné země, jakými jsou Korutany, Kraňsko a Štýrsko se začaly utvářet právě po porážce Maďarů a příchodu německého obyvatelstva prolínajícího se s místními Slováky (Kozár, 2010). Oficiálně byly sjednoceny pod Vévodství Korutanské tvořené obrannými markami Korutanskou a Kraňskou, sloužícími jako nárazníková území před útoky Maďarů. Jak uvádí Fňukal (2012) význam vévodství postupně upadal a v 11. století se od něj oddělila oblast Gorice a Istrie, přičemž z původních marek vzniklo Kraňské markrabství a Štýrské vévodství. V té době již bylo přijato křesťanství jako oficiální náboženství a společně s vymezováním historických zemí docházelo také k upevňování a vymezování farností a k nim náležícím územím. Administrativní členění farností bylo hlavním lokálním hybatelem při vymezování hranic, tvořících z velké části základ dnešní slovinsko-chorvatské hranice v oblasti výzkumu.

Z lokálního hlediska vymezení hranic byly tedy důležité především farnosti, od jejichž území se často odvozovaly další územní jednotky. Z širšího úhlu pohledu hovoří první zmínka o slovinsko-chorvatské hranici podobné té dnešní o období kolem roku 1200. V té době se začal v prostoru dnešní hranice tvořit pás území oddělující Římsko-německé císařství, jehož byly historické slovinské země součástí, od Uhersko-chorvatského království. O tomto hraničním území hovoříme především proto, že od počátku 13. století nedostal výrazných pozičních změn. Výjimkou je pouze hranice

probíhající v oblasti Istrie, kde se především v první polovině 20. století hranice několikrát výrazně posunula. (Fatur, 2005)

Od počátku uvedeného 13. století začal ve slovinských historických zemích stoupat vliv Habsburků a postupně se tedy měnily severní a východní hranice území, pod které tyto země spadaly. Slovinské historické země v druhé polovině 13. století spadaly pod územní celek ovládaný českým králem Přemyslem Otakarem II., a to je jeden z příkladů, kdy byla severní hranice celého územního celku z pohledu slovinských historických zemí výrazně rozšířena. (Rychlík, 2011) Nicméně jižní hranice zůstávala stabilní až konce do 15. století, kdy se z důvodu osmanských vpádů na Balkán začaly na diplomovou práci vymezené území přemísťovat menšiny z oblasti dnešní srbské Vojvodiny. V reakci na pokračující osmanské vpády a územní zisky dosahující stále více na sever směrem k Vídni byla během druhé poloviny 16. století vyňata území na hranici mezi rakouskými a uherskými zeměmi zpod správy uherského bána a podřízena přímo Vídni. (Čučkin, 2006) Tato území tvořila souvislý pás od západu při pobřeží Jaderského moře na východ až do Sedmihradska a v češtině jsou označovány jako Vojenská hranice, v této práci se budu držet názvu bližšímu původnímu pojmenování přímo v oblasti, tedy názvu Vojenská krajina. Pro svou nebezpečnost kvůli osmanským útokům byla opevňována a obývána hraničáři, kteří byli v části hranice spadající do geografické oblasti výzkumu této práce rekrutováni z řad výše zmíněných menšin pocházejících ze Srbska. Příslušníci této menšiny se nazývali Uskoci a od původního obyvatelstva se odlišovali vyznáním, jímž bylo pravoslaví. Za svou službu rakouskému císaři při obraně území před vpády Osmanské říše získávali výhody v podobě nižších daní, ale co je podstatné, získávali od císaře také půdu přímo ve vojenské krajině. Vlastnictví půdy se později výrazněji promítlo do poměrů ve studované oblasti a s velkou pravděpodobností sehrálo významnou roli při určování průběhu dnešní hranice. Tato skutečnost bude dále rozvedena v poslední kapitole, zabývající se analýzou delimitace hranice.

Vrátíme-li se krátce do 16. století, už tehdy byla v oblasti výzkumu prováděna alokace a delimitace hranice k tomu pověřenými osobami. Dušan Fatur, člen diplomatické komise zabývající se určením slovinsko-chorvatské hranice v 90. letech říká že: „*Obě správní jednotky, jak na slovinské, tak na chorvatské straně jmenovaly své představitele „grajske oskrbnike“, kteří šli v určený den, tím dnem byl určen 20. duben*

1560, ve který ráno při východu slunce vyšli ze své obce a bylo domluveno, že v místě, kde se potkají, bude označena hranice mezi správními jednotkami.“ (Fatur, 2016)

Jižní hranice slovinských území chráněná Vojenskou krajinou zůstávala neměnná až do počátku 19. století, kdy během válek s Napoleonem přišlo Rakousko o část Korutan, Kraňsko, Istrii a také část Chorvatska, tedy i Vojenské krajiny. Zmíněná území se stala součástí Francie, přesněji jejich nově vytvořených Ilyrských provincií. (Fňukal, 2012) Po porážce Napoleona doznalo území v regionu administrativních změn, na jižní slovinské hranici se však výrazné změny neodehrály.

Stejně jako bylo klíčové utváření hranice mezi německými a uherskými zeměmi ve 13. století, nebo příchod Uskoků do Vojenské krajiny v průběhu 15. a 16. století, je stěžejní také příkaz k vytvoření uceleného katastru na základě patentu císaře Františka I. na počátku 20. let 19. století. Katastr byl vytvořen především za účelem přesného výpočtu daní a byl vydán na mapě ve velmi přesném měřítku 1 : 2880 (Geoportalpraha, 2010). Jak uvádí například Zajc (2006) v rámci utváření katastrů při hranicích rakouských a uherských zemí byly realizovány ankety, které měly za cíl zjistit, kam jednotliví obyvatelé spadají. V této otázce sehrál svou roli původ Uskoků, kteří přišli z území spadající pod Uhry a tudíž jejich pozemky byly zapisovány do uherského katastru, který byl pro tuto oblast veden v Záhřebu. Záznamy o anketách mezi obyvateli z poloviny 19. století nabyly důležitosti při práci diplomatické komise delimitující hranici mezi Slovinskem a Chorvatskem v 90. letech minulého století. Dušan Fatur, člen slovinské části komise k tomuto tématu říká: *„Když jsme prováděli anketu při hraniční linii mezi obyvateli, jejímž cílem bylo zjistit, kam chtějí, aby jejich pozemek spadal, narazili jsme na argumenty chorvatské strany, která dokládala vůli vlastníků pozemků ještě z minulého století a stavěla ji nad přání současných majitelů.“ (Fatur, 2016)* Ačkoliv již v době 19. století bylo území Bele Krajiny, kde se odehrává výzkum této práce, více navázáno na Kraňsko, tedy dnešní centrální oblast Slovinska, převážně obyvatelé se srbskými kořeny cítili větší sounáležitost s Uhrami, případně Chorvatskem.

Dle informací, které uvádí Čučkin (2006) zabývající se slovinsko-chorvatskou hranicí z kartografického hlediska, se objevovaly neshody ohledně regionu Bele Krajiny, přesněji pak oblasti Žumberku, do kterého spadá námi zkoumaný úsek hranice, již na přelomu 18. a 19. století. Tehdy se objevily spory mezi vlastníky půdy, které otevřely otázku, zda území Žumberku spadající do Vojenské krajiny náleží právě ke Kraňsku nebo Uhrám. V roce 1793 bylo rozhodnuto, že sporné území náleží Kraňsku,

ale podléhá vojenské správě řízené přímo z Vídně. Jak dále uvádí Čučkin (2006) v roce 1827 byla ustanovena uherská komise s cílem přesného vymezení celé uherské hranice a v části Bele Krajiny spolupracovala s Kraňskou komisí, společně pak utvářely a realizovaly již zmíněnou anketu, která byla v některých lokalitách použita jako podklad chorvatské strany při jednání diplomatické komise po osamostatnění jak Slovinska, tak Chorvatska během roku 1991. Zásadní rozpory mezi Vídní a Budapeští respektive Lublaní a Záhřebem o diskutovaném území se otevřely po zrušení Vojenské krajiny v letech 1879–1881. V té době však komise zřízená za účelem rozřešení sporu přiřadila celé sporné území k chorvatské části Uher, což však odporovalo požadavkům Kraňska i Vídně a spor se neurovnal až do rozpadu Rakouska-Uherska (Čučkin, 2006).

Souběžně s oficiálními průzkumy za účelem vytváření katastru a určení hranice mezi Rakouskem a Uherskem můžeme od poloviny 19. století sledovat aktivity slovinských obrozenců snažících se o zmapování etnické a jazykové hranice mezi Slovinci a Chorvaty. Jimi zakreslené výsledné hranice se nikterak výrazně nerozcházejí s hranicemi politickými. (Zajc, 2006)

3.1.2 Období světových válek a Jugoslávie

Část kapitoly zabývající se vývojem slovinských hranic v období první a druhé světové války, případně dále Jugoslávie, není v této práci nikterak obsáhlá. Je tomu tak i přesto, že toto období nabízí poměrně mnoho výraznějších změn průběhu slovinských hranic v krátkém časovém úseku. Tyto změny jsou však nejmarkantnější v případě hranice s Itálií, nikoliv s Chorvatskem, a tak zůstaneme pouze u těch nejpodstatnějších událostí, které hýbaly slovinskými hranicemi.

Do první světové války žádné významné posuny slovinská hranice, která byla zároveň částečně hranicí rakouskou, nezaznamenala. V samotném průběhu první světové války nebyly politické hranice těmi klíčovými liniemi, tuto roli zastávaly vojenské frontové linie. K zásadním změnám však došlo po ukončení konfliktu. Území města Terst, slovinského Krasu a poloostrovu Istriie připadlo Itálii, čímž na italském území zůstalo okolo půl milionu etnických Slovinců (Hehn, 2002). Podle historičky Nevenky Troha se jednalo o zhruba 350 tisíc etnických Slovinců (RTVSLO, 2012). Toto rozhodnutí o posunu hranice na jih a východ ve prospěch Itálie bylo právně ustanoveno 12. listopadu podpisem Rapalské smlouvy řešící územní spory mezi Italským královstvím a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců (Hehn, 2002).

Království SHS uspělo v udržení si Itálií nárokované Dalmácie, avšak zcela selhalo v otázce integrity slovinského území, které bylo od pobřeží až téměř k Lublani začleněno do Itálie (Fňukal, 2012). Zbylé slovinské území, které se od roku 1929 stalo jednou z devíti bánovin Království Jugoslávie, však mělo stále stejnou jižní hranici tehdy sousedící s jednou ze dvou chorvatských bánovin, jejíž základy můžeme nalézt ve výše uváděném 13. století. Období po první světové válce je však dobou, do které se datují smlouvy o delimitaci slovinských hranic s Rakouskem a Maďarskem, na jejichž právních základech funguje i dnešní slovinská hranice s těmito státy. Hranice s Rakouskem byla určena mírovou smlouvou ze Saint Germain (1919) a hranice s Maďarskem mírovou smlouvou z Trianonu (1920), ta byla následně zahrnuta i do Pařížské mírové smlouvy (1947) po druhé světové válce (Ministrstvo za okolje in prostor, 2016).

Zcela pochopitelně další proměny do hranic zbylého slovinského území přinesla druhá světová válka, v jejímž průběhu bylo rozděleno mezi Itálii, Německo a Maďarsko. V rámci tohoto rozdělení došlo na mnohé detailní úpravy mezi třemi okupačními mocnostmi, avšak vzhledem k tématu slovinsko-chorvatské hranice a následnému vývoji dějin byl jejich význam do budoucna mizivý. I v období válečné okupace totiž hranici mezi územím anektovaným třemi zmíněnými státy a územím ustašovského chorvatského státu tvořila stále stejná linie. Podstatný byl v souvislosti se slovinskými hranicemi a druhou světovou válkou poválečný vývoj v letech následujících po ukončení konfliktu v roce 1945.

S blížícím se koncem druhé světové války se o osudu dnešní slovinsko-italské hranice rozhodovalo mezi Spojeneckou a Jugoslávskou armádou pod Titovým vedením, která se snažila obsadit co největší území, aby si usnadnila pozdější vyjednávání o státním území a jeho hranicích. Od svých plánů však Jugoslávie pod nátlakem spojenců musela ustoupit a i když byla jugoslávská armáda až v Terstu, nakonec ustoupila za Morganovu linii a obsadila tak pouze část tehdejší Julské krajiny. Dále se o průběhu jugoslávsko-italské hranice hovořilo na Londýnské konferenci v září a říjnu 1945, kde ale nebyla tato otázka uzavřena, pouze byla ustanovena sedmičlenná mezinárodní komise, která měla po výzkumu v terénu navrhnout možný průběh vzájemné hranice. Vznikly čtyři návrhy, z nichž předem stanovenému etnickému kritériu odpovídal nejvíce francouzský návrh. Na jeho základě tedy vznikla na severu jugoslávsko-italská hranice a na jihu vzniklo Svobodné území Terst. (Fňukal, 2012)

Svobodné území Terst bylo rozděleno na zónu A okupovanou spojenci a zónu B okupovanou jugoslávskou armádou. Tento stav trval prakticky až do roku 1954, kdy po letech sporů mezi Itálií a Jugoslávií bylo rozhodnuto o rozdělení Svobodného území Terst mezi obě země. Hranice mezi nimi byla v rámci tohoto území pouze demarkační linií a pevně delimitována byla až Osimskou smlouvou (1975), v rámci které byla oboustranně ratifikována podoba celé hranice (Ministrstvo za okolje in prostor, 2016). Zmíněná smlouva stanovila také mořskou hranici mezi státy v severní části Jaderského moře, která musí být respektována při nynějším slovinsko-chorvatském sporu.

Během popisu vývoje jugoslávsko-italské hranice, dnes slovinsko-italské, jsme se posunuli z období druhé světové války až do druhé poloviny 20. století. Krátce se vrátíme do poválečného období, abychom přiblížili také vývoj hranice slovinsko-chorvatské.

Tato hranice byla až do roku 1991 vnitřní hranicí Jugoslávie a v našem případě od sebe dělila svazové republiky Slovinsko a Chorvatsko. Ač se nám to dnes z pohledu této práce může zdát poněkud překvapivé, během existence Jugoslávie mezi lety 1945 a 1991 byla tato hranice, jak uvádí Fňukal (2012), jednou z nejstabilnějších v oblasti. Svazová ústavní komise upozorňovala během roku 1946 na to, že veškeré vnitřní hranice federace nejsou právně legalizované, a vyzvala jednotlivé republiky, aby se o legalizaci co nejdříve přičinily. Ty tak všechny v roce 1947 přijaly zákony o teritoriální organizovanosti v rámci jednotlivých republik, ale k přesnému vymezení hranic, za které byly zodpovědné právě svazové republiky mezi sebou, ve většině případů nedošlo. Důvodem byl minimální tlak na tuto problematiku ze strany centrálních orgánů, které se snažily podporovat socialismus a naopak potlačovaly veškerý nacionalismus. Jak v případě Slovinska, tak Chorvatska došlo na přijetí zákonů, které stanovily jejich území na základě katastrálních jednotek, ty se ale v některých místech překrývaly, z čehož plynou dodnes trvající spory o stanovení přesného průběhu společné hranice (Fatur, 2005). Do roku 1991 mezi Slovinskou federativní republikou a Chorvatskou federativní republikou došlo k řešení otázek ohledně průběhu hranice především v námi zkoumané oblasti Bele Krajiny, ale na přesnou delimitaci podloženou smlouvou se nedostalo. (Čučkin, 2006) Toto dědictví si tak přenesly obě země do období samostatnosti, které započalo během června roku 1991.

3.1.3 Slovinské hranice po roce 1991

Zcela jednoznačně disponuje takto vymezené časové období největším počtem zdrojů a podkladů vypovídajících o slovinsko-chorvatské hranici. Podstatné nejen z pohledu geneze této hranice je, že se výrazně změnila postoje a také důslednost, s jakou se na tuto hraniční linii po roce 1991 začalo nahlížet. Zatímco během let, kdy byly obě republiky součástí Jugoslávie, byla na jejich vzájemnou hranici upřena minimální pozornost, stala se po osamostatnění hraniční linie a její přesný průběh velmi ožehavým tématem. Důkazem toho je, že Slovinsko dodnes nemá s Chorvatskem uzavřenou smlouvu o průběhu státní hranice, která by byla oboustranně ratifikována. Velmi blízko k uzavření živého tématu hranic bylo na přelomu tohoto tisíciletí, kdy chyběla jen chorvatská ratifikace dlouhou dobu připravované a oběma vládami přijaté smlouvy. Tato smlouva vešla ve známost jako smlouva Drnovšek-Račan, pojmenovaná po předsedech vlád úřadujících ve funkci v roce 2001, kdy mělo dojít k její ratifikaci oběma zeměmi (Vlada Republike Slovenije, 2016₂).

Pokud bychom využili oficiální chronologické členění řešení hraničního sporu, které uvádí ve svých dokumentech slovinská vláda, rozdělili bychom období po roce 1991 do pěti časových úseků (Vlada Republike Slovenije, 2016₂):

1. Období 1992–2002
2. Období 2002–2008
3. Období 2008–2009
4. Období 2010–2014
5. Období po červnu 2015

Protože poslední tři uvedená období se týkají výhradně událostí souvisejících s arbitráží, které je věnován prostor v rámci následujících částí textu, specifikujeme si nyní události spojené s delimitací hranice v prvních dvou obdobích. Vzhledem k velmi brzkému oživení historických hraničních sporů, které nebyly během existence v rámci Jugoslávie řešeny, si obě strany uvědomovaly nutnost společného postupu směrem ke konsenzu a přesné delimitaci celé délky hranice. Proto vznikly dohody, které ustanovily speciální skupiny a komise, jejichž konečným cílem měla být smlouva o průběhu hranice. Pro větší přehlednost rozdělme aktivity uskutečněné v prvních dvou obdobích po roce 1991 směrem ke zmíněnému cíli do dvou oblastí. Do první z nich se řadí fungování Odborné pracovní skupiny pro otázku hranic a Společné diplomatické

komise pro určení a vymezení slovinsko-chorvatských hranic a konečnou dohodu o hranicích.

Odborná pracovní skupina vznikla během roku 1992 po několika neuznaných předlohách možného průběhu hranice vytvořených jednostranně slovinskou nebo chorvatskou stranou a v reakci na stále se množící incidenty, z nichž většina se odehrávala na mořské hranici v Piranském zálivu. Skupina měla jako hlavní úkol připravit podklady pro další jednání o hranicích. Za tímto účelem si na prvním setkání na konci roku 1992 rozdělila slovinsko-chorvatskou hranici do jedenácti sektorů, ve kterých započal geodetický a kartografický výzkum. (Čučkin, 2006) Během následujících let 1993 a 1994 v rámci svého výzkumu identifikovali odborníci z obou zemí 53 případů, ve kterých se katastry obou zemí rozcházely o více než 50 metrů (Vlada Republike Slovenije, 2016₂).

Na výsledku práce Odborné pracovní skupiny následně stavěla diplomatická komise skládající se z pěti členů z každé země, která byla oficiálně založena 30. července 1993 podpisem smlouvy o zřízení a pravomocích společných orgánů pro určení státních hranic. Převážná část činnosti diplomatické komise probíhala mezi lety 1993 a 1998, ve kterých pracovala v terénu při získávání informací přímo od obyvatel nebo starostů příhraničních obcí. (Vlada Republike Slovenije, 2016₂) Při vytváření předlohy pro konečnou dohodu o hranicích ustanovila diplomatická komise v rámci svého mandátu během let 1994 a 1995 dva další výkonné orgány. Společnou expertní skupinu pro tvorbu geodetických podkladů a Komisi pro porovnání neharmonizovaných katastrálních hranic. Oba orgány se zabývaly pouze pozemní hranicí. Reakcí obou ministrů zahraničí na práci diplomatické komise a jejich výkonných orgánů bylo prohlášení učiněné na konci roku 1998, ve kterém uznali do té doby vytvořené podklady za pevný základ pro budoucí společnou dohodu o hranicích. Stále otevřená zůstala otázka Piranského zálivu, a tak se objevily návrhy, které doporučovaly předání této problematiky Mezinárodnímu soudu pro mořské právo v Hamburku nebo Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. (Čučkin, 2006) To by však znamenalo porušení podepsané dohody o stanovení hranice, která měla být přijata jako nedělitelný celek.

V následujících letech se i kvůli méně stabilní vnitropolitické situaci ve Slovinsku vzájemné vztahy mezi zeměmi zhoršily. I přesto proběhlo několik pokusů o řešení situace v Piranském zálivu. Prvním byl návrh Janeze Drnovška žádající

vytvoření dočasné režimu v zálivu, který měl trvat do zlepšení politické situace na národní i bilaterální úrovni. Chorvaté tento návrh odmítli s tím, že záliv do vyřešení sporu bude fungovat na rozdělení středovou linií. Neúspěšný byl i pokus, při němž byl během roku 1999 do role mediátora zvolen americký ministr obrany William Perry. Situace se zklidnila s nástupem nových vlád a na přelomu roku 2000 a 2001 byla spolupráce na dokončení dohody o společné hranici obnovena. Noví předsedové diplomatické komise se shodli na kompromisu, který obsahoval slovinský přístup k otevřenému moři a zároveň ponechal styk chorvatských vod s těmi italskými. Následně tedy mohli předsedové vlád Janez Drnovšek a Ivica Račan ohlásit parafování dohody o průběhu společné hranici. Svůj podpis přidali 20. července 2001 předsedové společné komise za oba státy a také oba vládní zmocněnci. (Čučkin, 2006)

Slovinský parlamentní zahraniční výbor s přijetím iniciativy souhlasil, chorvatský parlament se vzhledem k jiným řešeným otázkám k hraniční problematice nevyjádřil. Ze strany Chorvatska nepřišlo žádné oficiální prohlášení až do roku 2002, kdy bylo oznámeno zamítavé stanovisko s argumentem, že smlouva Drnovšek-Račan není platná a že nedošlo k podpisu, pouze k parafování. Dušan Fatur, který byl společně s profesorem historie Majíčem pověřen koordinací aktivit diplomatické skupiny směrem k vytvoření závěrečného dokumentu sloužícího k podepsání dohody, popisuje průběh tak, že *„závěr přijala společná diplomatická komise a potvrdily ho i vlády obou zemí, tedy slovinská i chorvatská strana, načež bylo třeba poslat dokument k potvrzení parlamentu.“* (Fatur, 2016) Dále pokračuje vysvětlením přístupu obou parlamentů: *„Naše strana smlouvu (o průběhu hranice) přijala, ačkoliv neproběhlo řádné zasedání parlamentu“*, situace proběhla tak, *„že se všichni poslanci, stejně tak jako předsedové všech parlamentních stran podepsali pod dokument, ve kterém vyjádřili souhlas s přijetím smlouvy a že by tak učinili i v případě řádného hlasování.“* (Fatur, 2016) Tento velmi specifický a urychlený přístup slovinské strany vystihuje, jakou pro ni mělo podepsání smlouvy o společné hranici s Chorvatskem důležitost. Fatur dále pokračuje i vysvětlením, proč chorvatský předseda vlády Račan nedal smlouvu k ratifikaci chorvatskému parlamentu. *„Důvodem byl jeho telefonát jednomu z chorvatských členů diplomatické komise, kterému položil jednu jedinou otázku: Zda je smlouva pro Chorvatsko nevýhodná. Odpověď zněla: Ano, pane premiére, je nevýhodná.“* (Fatur, 2016) V případě této informace, ač je to zřejmé z její podstaty, je třeba zdůraznit, že se jedná o informaci neověřenou a velmi těžko ověřitelnou.

Výše jsme si popsali první oblast aktivit spojených se slovinsko-chorvatskou hranicí, do níž zahrnuté orgány pracovaly výhradně s teritoriálními záležitostmi. Druhou oblast tvořily orgány, které měly za cíl nastavení režimu po celé délce hranice a naopak se vůbec nezabývaly teritoriální záležitosti. Tyto orgány fungovaly v rámci SOPS (*Sporazum med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o obmejnem prometu in sodelovanju – Smlouva mezi Republikou Slovinsko a Republikou Chorvatsko o pohraničním styku a spolupráci*) a tím hlavním byla ustanovena Stálá společná komise tvořená šesti členy z každé země. Samotná smlouva byla jednou z bilaterálních smluv mezi Slovinskem a Chorvatskem, dalšími jsou například zcela běžné ekonomické smlouvy nebo smlouva o arbitráži, která je předmětem jedné z následujících kapitol. Komisi dohromady řídili dva předsedové, jeden slovinský a jeden chorvatský. Stejně jako tomu bylo u teritoriálních záležitostí a diplomatické komise, i v případě SOPS bylo pod záštitou Stále společné komise vytvořeno několik podkomisí. Těch nakonec v průběhu fungování SOPS vzniklo šest (Pipan, 2008):

1. Podkomise pro koordinaci silničního spojení a výstavbu hraničních přechodů.
2. Podkomise pro hraniční režim a vydávání dokladů.
3. Podkomise pro cestovní ruch.
4. Podkomise pro rybolov.
5. Podkomise pro lov.
6. Podkomise pro implementaci celních postupů.

Již během let 1991 a 1992 se vlády obou zemí dohodly, že je třeba zareagovat na *de facto* novou bariéru, kterou se stala mezinárodní hranice. Aby co nejvíce snížily její negativní dopad na obyvatele, obchod a vzájemnou spolupráci, snažily se vlády dojít ke konsenzu, jak nastalou situaci řešit. Po dlouhých jednáních v roce 1997 byla dohoda o vzniku SOPS parafována a následně podepsána ministry zahraničí Zoranem Thalerem a Mate Graničem. (Pipan, 2004) Zatímco chorvatský parlament ratifikoval smlouvu o vzniku a účelu SOPS téhož roku, Slovinsko tak učinilo až po čtyřech letech, ve kterých smlouvu přezkoumával ústavní soud ve věci možného konfliktu se slovinskou ústavou. Dušan Fatur (2005), který po pozici v diplomatické komisi spolupracoval i na práci v rámci SOPS uvádí, že se Stálá společná komise zabývala problémy obyvatel žijících nebo pracujících v pásu přibližně 10 km od hraniční linie. V případě specifické mořské hranice byl pás vzhledem k ekonomickým aktivitám

a výrazně se rozcházejícím představám o vedení hraniční linie výrazně širší. Cílem bylo problémy populace žijící v pohraničí analyzovat a přijít s vhodnými řešeními, která by jim usnadnila každodenní život v blízkosti hranice.

Dle vyjádření Členky A se „*Stálá společná komise se od roku 2001 přibližně jednou až dvakrát ročně scházela, aby si určila hlavní úkoly. Podkomise, které byly operativnější v terénu, se scházely častěji, podle povahy řešené problematiky buď individuálně, nebo ve spojení s jinou podkomisí.*“ (Členka A, 2015) Nejčastěji se scházely podkomise pro hraniční přechody, hraniční režim a celní záležitosti, které často řešily případy konkrétních parcel a jejich vlastníků. Většinou jim na základě jejich bydliště a vlastnictví půdy byla vydávána povolení umožňující snazší pohyb v rámci pohraničního styku. O jaká se může jednat povolení, bylo zmíněno v podkapitole zabývající se hraničními přechody a bude zmíněno i v závěrečné analýze.

Výsledky práce Stále společné komise na pohraničním režimu se v období vstupu Slovinska do Evropské unie dostaly do rozporu s jejími pravidly a především pravidly schengenského prostoru. Slovinští diplomaté a následně také poslanci Evropského parlamentu museli výrazně lobbovat za slovinské zájmy ve věci specifické úpravy vnějších hranic. Jak je již uvedeno v předešlé kapitole, výsledkem jednání na půdě EU vyvolaného právě i slovinskými požadavky bylo nařízení Evropského parlamentu a Rady, které stanovuje pravidla pro malý pohraniční styk na vnějších pozemních hranicích schengenského prostoru a mění tak původní Schengenskou úmluvu. Stálá společná komise a její podkomise pracovaly intenzivně do roku 2006, načež se scházely už jen v případě řešení aktuálních problémů většinou technického rázu, nikoli kvůli systémovým důvodům. (Pravno-informacijski sistem, 2016)

Spolupráce na přeshraničních režimech byla výrazně úspěšnější a dosáhla efektivnějších výsledků než snahy o dohodu na přesné delimitaci celé hranice. Ty se po zamítnutí smlouvy Drnovšek-Račan soustředily na hledání společné řeči o možném dalším pokračování v jednáních. Brzy se v rámci bilaterálních rozhovorů začalo schylovat k možnému řešení hraničního sporu za pomoci třetí strany. Do role potenciálního arbitra prosazovalo nejprve Slovinsko OBSE, ale tento návrh se neshledal s chorvatským souhlasem (Vlada Republike Slovenije, 2016₂). Dle mého názoru byl vzhledem k tehdejším okolnostem chorvatský nesouhlas pochopitelný. Slovinsko v té době zastávalo v rámci OBSE vysoké funkce, a do určité míry tak mohly být na místě obavy, že by arbitrážní proces nemusel být zcela objektivní. Ke konci

vymezeného období do roku 2008 se na bilaterálních jednáních začala silně projevovat přístupová problematika k Evropské unii, a tak celý spor později vyústil v podepsání smlouvy o arbitráži.

3.2 Sporné úseky slovinsko-chorvatské hranice

Z teoretického hlediska můžeme dle Fňukala (2011) rozlišovat tři základní typy hraničních sporů. Těmi jsou spory poziční, funkční a spory o zdroje. V případě sporů mezi Slovinskem a Chorvatskem lze hovořit o pozičních i funkčních sporech. Pozičních ve smyslu území, která si z určitých důvodů nárokují obě strany. Funkční pak z pohledu vykonávání správy či kontroly území oběma stranami. Tato situace se týká Piranského zálivu, v jehož případě se obě strany opírají o odlišná stanoviska určující jeho statut a metodiku přesného rozdělení, a tak dochází ke snaze jej kontrolovat a administrovat z obou stran.

Hraniční spory obecně a jejich řešení je jedna z velmi důležitých otázek na mezinárodní diplomatické i právní scéně. O tom svědčí například rozhodnutí mezinárodního soudního dvora o hraničních sporech během roku 2013, do kterých řadíme spory mezi zeměmi napříč kontinenty. Ve zmíněném roce byly rozhodnuty spory ve věci delimitace hranic nebo alespoň části hranic mezi Burkinou Faso a Nigerem, Kambodžou a Thajskem, Peru a Chile nebo Bolívií a Chile a dalšími. V minulých letech mimo Slovinska s Chorvatskem přišel podnět k arbitráži ohledně mořské hranice s Čínou ze strany Filipín, na rozdíl od našeho případu tato arbitráž není iniciována po dohodě obou stran. (IBRU, 2014) Pokud bychom zkoumali tematiku hranic na světové scéně pouze za poslední půlrok, měli bychom desítky podnětů hovořících o tom, jak jsou hranice velmi živé a aktuální téma. V tomto období se řešily spory o hranici mezi Čínou a Indií, mořská hranice důležitá s ohledem na nová naleziště ložisek ropy ve Středozemním moři, výměna pozemků mezi Belgií a Nizozemskem nebo oživená diskuze ohledně českého územního dluhu vůči Polsku (IBRU, 2016).

Zabýváme-li se studiem hranic v prostoru Slovinska nebo Chorvatska, pravděpodobně první informace, které můžeme o problematice nalézt, budou spojené s určitým typem konfliktu mezi zmíněnými zeměmi. Konflikty jsou téměř výhradně na diplomatické úrovni, ale kvůli síle s jakou jsou schopny rezonovat v médiích a ve společnosti, dokážou ovlivňovat rozhodovací procesy v různých oblastech politického

prostředí obou zemí. Diplomová práce je úzce spojená s utvářecími a rozhodovacími procesy, které mají za cíl přesně delimitovat hranici mezi oběma zeměmi, což se za dvacet pět let samostatnosti stále nepodařilo. Dalším faktorem ovlivňujícím cíle výzkumu je stanovení přeshraničního styku obou zemí.

V obecné rovině celé 670 km dlouhé hranice tvoří nastavení režimu na hranicích menší problém než delimitace pro obě země klíčových úseků. Společné komise, zabývající se režimem pohybu na hranicích, totiž dosáhly konsenzu, který byl na rozdíl od výsledků komise zabývající se delimitací hranice přijat oběma stranami. Neznamená to však, že by byl pohraniční styk v praxi po celé délce hranice bezproblémový a netvořil záminky k občasným rozporům. Důkazem může být právě konkrétní obec, ve které probíhal náš výzkum a jejíž obyvatelé žijící v těsné blízkosti hraniční linie jsou v interakci s hraničním režimem prakticky denně. Sílu dopadů režimu na obyvatele v tomto úseku hranice však pravděpodobně zesiluje specifická delimitace, která ale nutno podotknout není součástí žádného mezi oběma zeměmi probíhajícího sporu.

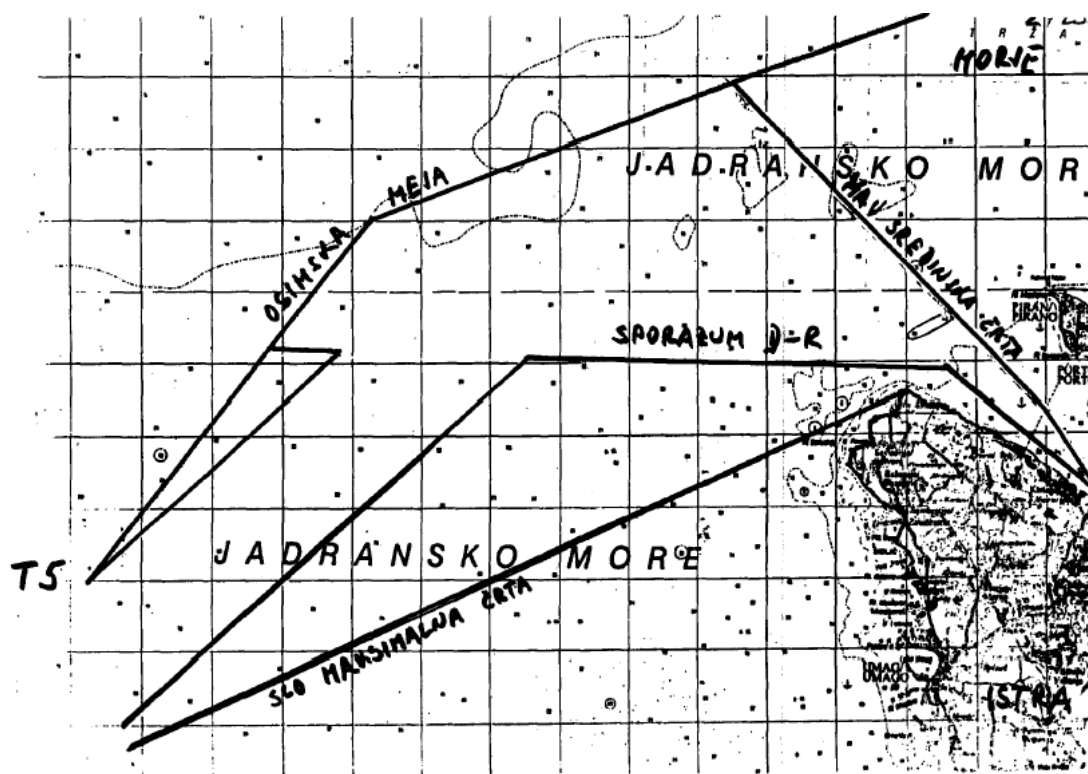
Protože je však otázka delimitace hranice pro nás natolik klíčová a ve Slovinsku i v Chorvatsku stále velmi aktuální a živá, je důležité podívat se na kořeny slovinsko-chorvatských způsobů určení přesného průběhu hraniční linie a na jejich aktuální vývoj. Důvodem je fakt, že v současnosti se při delimitaci hranice mezi těmito zeměmi bavíme o celém úseku hranice jakožto celku, a tak neshody byť jen v jednom úseku hranice ovlivňují rozhodnutí o průběhu hranice ve všech doposud nerozhodnutých úsecích. Pro konkrétní území, na kterém probíhal náš výzkum, měly a stále mají rozpory o průběhu státní hranice význam v situacích, kdy zcela zásadním způsobem ovlivňovaly a ovlivňují integrační a legislativní procesy Evropské unie. Výsledky těchto procesů pak zpětně dopadají skrze pravidla a nařízení na každý úsek mezistátní hranice.

3.2.1 Piranský záliv

Posuzujeme-li jednotlivé sporné úseky slovinsko-chorvatské hranice podle míry jejich důležitosti a mezinárodního významu, nad všemi výrazně ční spor o rozdělení Piranského zálivu a přístupu Slovinska do mezinárodních vod. Této velmi zajímavé problematice bohužel nemůžeme věnovat dostatečný prostor, byla o ní napsána řada článků a zabývají se jí celé knihy a akademické práce, pokusíme se tedy alespoň přiblížit základní rysy a výstupy, které spor o Piranský záliv přináší.

Území, které se váže na Piranský záliv získalo Slovinsko jako takové, byť součástí Jugoslávie, poprvé v roce 1954 po podepsání Londýnského memoranda upravujícího hranici mezi Itálií a tehdejší Jugoslávií. Z tohoto roku vycházejí i současné slovinské hranice a rozloha státu, která se od té doby nezměnila. (Fatur, 2005) Ačkoliv byla pevninská hranice mezi jednotlivými jugoslávskými republikami, Slovinskem a Chorvatskem vymezena, nebyla řešena otázka rozdělení teritoriálních vod mezi oběma státy, respektive nebyl důvod k jejímu řešení (RTVSLO, 2009). Po rozpadu Jugoslávie a osamostatnění jejích bývalých republik však hned od prvního dne slovinské samostatnosti docházelo k rozporům týkajících se způsobu rozdělení Piranského zálivu. Jeho rozdělení je klíčové pro slovinský přístup do mezinárodních vod Jaderského moře. Základy sporů o Piranský záliv jsou položeny v odlišných stanoviscích obou stran. Zatímco Slovinsko žádalo od počátku ustanovení celistvosti Piranského zálivu a vedení mořské hranice jako pokračování té pevninské na Istrii, Chorvatsko se drželo postoje, ve kterém si nárokovalo dělení zálivu mezi obě země.

Obrázek 2: Zákres nároků na rozdělení Piranského zálivu

Zdroj: Fatur, 2005

Základní nároky, o které se obě země opírají, jsou znázorněny na obrázku 2. Autorem zákresu je Dušan Fatur, člen společné komise, která se na základě dohody

obou vlád v 90. letech minulého století zabývala přesnou delimitací celé společné hranice.

- *Hrvatska sredinska črta* (Chorvatská středová linie) je linie znázorňující nároky chorvatské strany, které by měly vést k půlení Piranského zálivu, a následná mořská hranice by měla vést dále až do styku s Italskými vodami
- *Sporazum D-R* (smlouva Drnovšek-Račan) je linie vedoucí na základě dohody, kterou uzavřely obě vlády v roce 2001 ohledně delimitace hranice, která počítá s dělením Piranského zálivu v takovém poměru, který zajišťuje Slovinsku skrze vytyčený koridor přístup do bodu „T5“, tedy styku s mezinárodními vodami
- *Slovenska maksimalna črta* (Slovinská maximální linie) je linie vymežující maximální nároky slovinské strany na základě předpokladu celistvosti Piranského zálivu, jakožto slovinského území

V následujícím textu si představíme základní argumenty, které předkládaly obě strany v průběhu minulých dvaceti let a které také předložily jako součást podkladového materiálu pro mezinárodní soudní dvůr v Haagu, kterému případ po vzájemné dohodě v roce 2009 předaly. Argumenty vycházejí z publikace Dimitrije Rupela (2006), bývalého slovinského diplomata, ministra zahraničí a předsedy OBSE.

Slovinský postoj se opírá o tři hlavní argumenty. První z nich je postaven na tvrzení, že Piranský záliv má statut vnitřních vod Slovinska. Tento statut vychází ze zákonů bývalé Jugoslávie (zákon o pobřežním moři a kontinentálním pásu SFRJ, Ur. 1. SFRJ, št. 49/87 – příloha 14). Dnem nabytí samostatnosti 25. 6. 1991 přešel tento zákon pod zákony samostatného Slovinska.

Druhým slovinskou stranou používaným argumentem je prohlášení, že Piranský záliv je z právního hlediska historickým zálivem, a to z několika důvodů. Mezi nimi se uvádí, že připadá názvem ke slovinskému pobřežnímu městu Piran, že patřil pod správu vlastníků sídlících právě v tomto městě nebo že byl historicky užíván pro veškeré účely výhradně obyvateli slovinského Piranu. Historické zálivy jsou výjimkou z mezinárodní úmluvy o mořském právu a měly by být nedělitelné.

Třetím pilířem slovinské argumentace je užití principu mezinárodního práva nazývaného *uti possidentis* hovořícím o nároku na území pro toho, kdo jej v době skončení konfliktu nebo rozdělení zemí efektivně spravuje. Slovinsko se hájí

argumentem, že ode dne vyhlášení samostatnosti uplatňuje civilní, administrativní, policejní, ekologické a hospodářské nároky na dané území.

Chorvatské stanovisko směrem k rozdělení Piranského zálivu je, jak již bylo uvedeno odlišné a uznává hranici probíhající od ústí řeky Dragonji po středové čáře zálivu až do styku s italskými vodami. Jako první argument Chorvatsko od rozpadu Jugoslávie užívá interpretaci článku 15 úmluvy OSN o mořském právu. Článek definuje případy, kdy pobřeží leží mezi dvěma zeměmi, jako je tomu v případě Piranského zálivu, tak, že ani jedna země nesmí rozšířit svoje území přes střední linii zálivu (UN, 2016). Nicméně v rámci dohod a vedení hraniční linie, vydalo chorvatské ministerstvo zahraničí nótu č. 2184/98, ze které vyplývá ochota Chorvatska přistoupit na jiné proporční dělení, než jakým je středová linie ve prospěch Slovinska. Některé hlasy na slovinské straně tohoto kroku využily a používají ho jako důkaz toho, že Chorvatsko odstoupilo od dělení středovou linií, a považují tento nárok nadále za neplatný.

Dalším pilířem chorvatské argumentace je negace Slovinskem předkládaného principu *uti possidentis*, který se dle nich nevztahuje na mořskou delimitaci. Toto tvrzení je zčásti pravdivé, ale rozhodnutí mezinárodních soudů o možnosti jeho aplikování se dle Marcelo Cohena (2016) liší případ od případu. Chorvatsko uvádělo konkrétní případ, kdy bylo rozhodnuto v neprospěch zastávce principu *utis possidentis* ve sporu o mořské hranice mezi Guineou Bissau a Senegalem (ICJ, 2016).

Třetím předkládaným chorvatským argumentem je názor, že záliv nemůže být právně považován za historický záliv v případě, že jeho pobřeží připadá dvěma státům, a lze tak přistupovat pouze k zálivům nacházejícím se v rámci pobřeží jednoho státu. Stejně jako u předchozího bodu není chápání tohoto postoje zcela jednotné. Slovinsko se totiž snaží poukazovat na precedens v rozhodnutí o historickém zálivu v případě sporu Nikaraguy, Hondurasu a El Salvadoru (ICJ, 2016).

V průběhu let od osamostatnění obou zemí došlo na snahy o urovnání sporu. Velkým společným projektem pro naplnění takového cíle byla dohoda Drnovšek-Račan pojmenovaná po tehdejších předsedech vlád, která se snažila prostřednictvím pověření diplomatické komise složené z odborníků a diplomatů z obou zemí najít společné kompromisní řešení. Komise pracovala převážně v období 1993 až 2001 a zabývala se celou délkou slovinsko-chorvatské hranice. Jak říká k případu Piranského zálivu předseda slovinské části komise Dušan Fatur: „Závěrem diplomatické komise byla

*gentlemanská dohoda, která nám (Slovinsku) umožnila přístup do mezinárodních vod, výměnou za území levého břehu řeky Dragonji.“ (Fatur, 2016) Touto dohodou v rámci diplomatické komise oba státy ustoupily od několika svých předešlých nároků. Slovinsko se vzdalo levého břehu Dragonji, který dle jím uplatňovaného principu *uti possidentis* náležel jemu. Chorvatsko pak ustoupilo od nároků na dělení Piranského zálivu dle středové linie.*

Obrázek 3: Zákres rozdělení Piranského zálivu na základě dohody Drnovšek-Račan

Zdroj: Dubská, 2010

Výsledkem dohody, která byla podepsána oběma lídry komise, jedním z nich byl citovaný Dušan Fatur, a předložena k podpisu vládám, byl vznik slovinského koridoru skrze chorvatské vody s ústím do mezinárodních vod. „Zároveň bylo součástí naší dohody, že slovinský koridor bude otevřený chorvatským lodím plujícím do italských vod,“ dodává také Fatur (Fatur, 2016). Dohoda vznikla a byla podepsána oběma stranami i přesto, že technicky její provedení odporovalo Úmluvě OSN o mořském právu, a to vznikem chorvatského teritoriálního ostrova na moři, který nebyl přímo propojen s pevninou mateřského státu (UN, 2005).

Zcela zásadní informací je, že ačkoliv byla dohoda vytvořená diplomatickou komisí přijata oběma vládami, nevešla nakonec v platnost. Důvodem byly obavy

chorvatského předsedy vlády, že pokud předloží návrh parlamentu, bude zamítnut z důvodu teritoriálních ústupků Slovinsku a vytvoření precedentu pro případné další spory se Srbskem, nebo Bosnou a Hercegovinou. Dušan Fatur v této záležitosti, jak jsme si již naznačili výše, potvrzuje svůj názor že: „*chorvatský předseda vlády Račan podlehl tlaku svých poradců a chorvatských právníků zabývajících se mořským právem, kteří upozorňovali, že předložení dohody parlamentu bude viděno jako slabé prosazování národních zájmů a nebezpečný precedens v dalších případných hraničních sporech s chorvatskými sousedy.*“ (Fatur, 2016). Nepřijetí této dohody mělo v následujících letech hluboké důsledky v přístupových jednáních Slovinska k Evropské unii. EU požadovala vyřešení hraničních sporů před vstupem země do integračního uskupení. Stejná situace s mnohem závažnějšími důsledky se opakovala o několik let později, kdy zástupci Evropské unie vedli přístupové rozhovory s Chorvatskem. V ten okamžik již bylo Slovinsko členem EU a opakovaně blokovalo proces přijetí Chorvatska právě kvůli omezování přístupu do mezinárodních vod ze strany jižního souseda.

Dalším problémem vyplývajícím z nepřijetí dohody Drnovšek-Račan, který ovlivňuje celou hranici mezi Slovinskem a Chorvatskem, je fakt, že delimitace stanovená diplomatickou komisí nebyla přijata jako celek. Tudíž ačkoliv i odpůrci dohody na chorvatské straně nesouhlasili většinou pouze s rozdělením Piranského zálivu, zůstala hranice bez dohodnuté delimitace na více sporných místech. A tak v květnu roku 2011, po několika kolech ratifikací a referendech následujících po podepsání dohody z roku 2009, byla společně podepsána dohoda o postoupení hraničních sporů Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu (IBRU, 2011).

Mezi odborníky z řad právníků a geografů nebyla a stále není shoda, zda je řešení v rámci mezinárodní arbitráže správné (Delo, 2014). Nicméně názory na správnost předání záležitosti mezinárodnímu soudnímu dvoru se liší napříč různými spektry a různými lidmi ať už na slovinské, nebo na chorvatské straně. Co se však naopak očekává napříč celou společností, je, že výsledek arbitráže nepřinese žádný zásadní rozdíl oproti výsledkům diplomatické komise, jejímž závěrem mělo být schválení dohody Drnovšek-Račan. Jedna z největších odbornic na mezinárodní právo ve Slovinsku Mirjam Škrk již před začátkem samotné arbitráže mínila, že arbitráž nepovede linii středem zálivu, ale uzavře ho jako vnitřní vody, a to z důvodů ekologických a turistických zájmů obou zemí. Tím by zpřístupnil záliv pouze jachtám

a rekreačním člunům (RTVSLO, 2009). V rámci turbulentních událostí týkajících se mezinárodní arbitráže se shodou okolností právě zmiňovaná Mirjam Škrk dostala v polovině roku 2015 do role hlavního zástupce Slovinska u soudu v Haagu (Vlada Republike Slovenije, 2016₁)

3.2.2 Řeka Dragonja

O strategické pozici Piranského zálivu mezi slovinsko-chorvatskými hraničními spory není pochyb. Na společné hranici jsou však i další území, jejichž oficiální přiznání je politicky důležité pro obě země. Jedním z nich je území při ústí řeky Dragonji do Piranského zálivu. V tomto sporu se konkrétně jedná o 113 ha rozlehlé území na jižním břehu již zmiňované řeky Dragonji, na kterém se nacházejí tři obce (Rupel, 2006).

Protože se v případě hranice v okolí Dragonji jedná do jisté míry o problematiku říční hranice a také proto, že i další jednotlivé části o celkové délce 290 kilometrů slovinsko-chorvatské hranice jsou vedeny po řekách, představíme si v rámci tohoto odstavce základní specifika, která se pojí s hraničními liniemi alokovanými na řekách. O alokaci, nikoliv o delimitaci hranic píše v tomto případě záměrně, a to proto, že ač jsou hraniční linie vedené na řekách ve světě velmi časté, pojí se také s četnými problémy ohledně jejich vymezení a režimů na nich uplatňovaných. Podle dat IBRU (2008) se blíží podíl řek na všech pevninských hranicích k 30 %, což činí přibližně 71 tisíc kilometrů. Řeky byly v Evropě voleny jako hranice především z obranných důvodů, na rozdíl od hlavního motivu v Latinské Americe a Africe, kterým byla jednoduchost jejich využití. Často byly také jedinou možností, protože tvořily jeden z mála zmapovaných krajinných prvků, který bylo možné pro účel hranic využít. V současnosti je zřejmé, že jen málo hranic umístěných na řekách je stabilním a neměnným prvkem. Řeky jsou totiž samy o sobě velmi nestabilním přírodním faktorem, který zaplavuje území, vysychá, tvoří ostrůvky a také někdy přemísťuje své koryto. Spory mezi státy, které dělí řeka, jsou proto na denním pořádku a zdaleka ne vždy se jedná o spory poziční o přesné vedení hranice. Do popředí mohou také vstoupit neshody o nastavení režimu navigace, odvodnění, rybaření, nebo využívání energie. Takové spory jsou časté například v Latinské Americe, ale nevyhýbají se ani Evropě, důkazem čehož může být spor mezi Slovenskem a Maďarskem. (IBRU, 2008)

Území při březích řeky Dragonji se stalo předmětem sporu, tak jako většina ostatních území po osamostatnění obou zemí v roce 1991. Hlavním předmětem sporu je oblast nacházející se na jižním břehu řeky, na které, jak již bylo zmíněno, stojí tři obce. V přítomnosti obcí tkví určité specifikum sporu, ve kterém se tedy na rozdíl od ostatních aktuálních sporů jedná také o obyvatele a jejich příslušnost k té, či oné zemi. Složitost celého případu umocňuje historie dotčené oblasti, ve které se hranice mezi jednotlivými územními jednotkami posouvaly častěji než kdekoliv jinde na území dnešního Slovinska.

Pokud v čase nejdeme hlouběji než do středověku, první výraznou změnu hranic přineslo přičlenění oblasti k Benátkám v roce 1283, dalšími zásadními změnami bylo přidružení k Rakousku v roce 1797, k francouzským Ilyrským provinciím během let 1809–1813 a zpět k Rakousku až do roku 1918. Z období rakouské nadvlády pocházejí katastrální záznamy, které tvořily podklady pro další územní rozdělení učiněná ve 20. století. (Zavod zavarovanje narodne dediščine, 2009)

Klíčové pro utváření dnešní stále neuznané hranice byly události, které se odehrály kolem poloviny minulého století. Po ukončení nadvlády Itálie s koncem druhé světové války, spadla oblast do tzv. zóny B, kterou měla po válce pod svou správou jugoslávská armáda. S nástupem civilní jugoslávské správy byla oblast v roce 1954 oficiálně zanesena do ústavy Jugoslávie a rozdělena mezi Slovinskou a Chorvatskou federativní republiku. Nicméně ústavní zákon o rozdělení území neobsahoval přesnou delimitační definici a tak jediné dokumenty vypovídající o procházející hranici byly katastrální údaje a mapy (Pipan, 2008). Tento stav vedl k jednostranným prohlášením ze stran slovinské i chorvatské federativní vlády, následně pak jejich dnešních nástupnických států.

Stejně jako v případě Piranského zálivu si stručně představíme základní argumenty, o které se obě strany ve vzájemném sporu opírají. Pokud sledujeme řetězec souvislostí, můžeme nalézt výstupy, které říkají, že díky geografické provázanosti s Piranským zálivem má spor o vedení hranice v oblasti ústí řeky Dragonji dopad i na delimitaci tolik důležité mořské hranice. Okolí Dragonji je tedy jedním z prvků určujících diplomatický, ale i faktický stav situace podél celé slovinsko-chorvatské hraniční linie.

Začneme-li slovinskými argumenty, s jako prvním se obvykle setkáme s prezentací aktu, kterým ke dni vyhlášení samostatnosti (25. 6. 1991) Slovinsko včlenilo sporné území do svého katastru v rámci obce Sečovlje. Chorvatsko k podobnému kroku nepřikročilo, což vede slovinskou stranu k závěru, že území musí náležet k slovinskému území stanoveného ústavou. Akt, ke kterému Slovinsko v roce 1991 přistoupilo, vycházel z událostí již zmiňovaného roku 1954, kdy bylo diskutované území zahrnuto do jugoslávské ústavy. Opěrným bodem byl pro Slovinsko krok, ve kterém statistický úřad v Lublani zveřejnil informace o obyvatelích všech měst ve Slovinsku. V dokumentech obsahujících zmíněné informace byla sporná oblast při jižním břehu řeky Dragonji zahrnuta do Slovinska. Na těchto základech přijala v roce 1955 federativní vláda v Lublani zákon o prodloužení platnosti ústavy, do které byly zahrnuty oblasti, kde žijí slovínští obyvatelé včetně těch na jižním břehu Dragonji (Rupel, 2006).

Slovinská strana ve vzájemném sporu dále staví na argumentech z různých odborných odvětví. Téměř všechny jsou podporou pro uplatňování principu *uti possidentis*, jinými slovy důkazem, že sporné území bylo a je spravováno Slovinskem, což je důvodem pro to, aby bylo nedílnou součástí jeho území. Mezi uváděnými argumenty je například zanesení území do slovinského katastru nemovitostí nebo poměrně subjektivní argument hovořící o geologických faktorech svědčících o slovinském vlastnictví. O slovinské správě území svědčí infrastruktura vybudovaná na základě rozhodnutí úřadů v Koperu a Piranu, příkladem je Rižanský vodovod zásobující tři obce na jižním břehu řeky vodou. Stejně jako infrastruktura jsou dle slovinských dokumentů i veškeré úpravy na samotné řece Dragonje prováděny ze slovinských finančních zdrojů. Za vypovídající považuje Slovinsko také informace, ze kterých je patrné, že děti ze zmíněných obcí navštěvují slovinské nebo italské školy výhradně na slovinském území. Směrodatné je pro Slovinsko i místo uzavření kontrolního bodu Plovanija před jugoslávskou armádou v roce 1991, které se nachází na jižním okraji Slovinskem dnes nárokovaného území. (Rupel, 2006)

Obrázek 4: Nároky na průběh hranice při ústí řeky Dragonji do Piranského zálivu

Zdroj: upraveno dle DGU 2016 a Agencija RS za okolje 2016, podklad Geopedia 2016₁

V zázresu na obrázku 4 můžeme vidět zaznačení dodnes mezinárodně nedefinované hranice dle představ obou zemí. Zatímco Slovinsko uplatňuje jako jedinou oficiální hranici tu katastrální, Chorvatsko se opírá o hydrografický princip a vede ve svých mapových podkladech zázres kopírující linii řeky (Bufon, 2001).

Dimitrij Rupel (2006) se ve své publikaci *Bela knjiga o meji med Republiko Slovenijo in Hrvaško*, kterou vydal pod záštitou ministerstva zahraničí Slovinska, zabýval i kritickým rozborem chorvatských argumentů. Nutno podotknout, že celá práce je nakloněna slovinskému stanovisku ve věci hraničních sporů s Chorvatskem. Kromě subjektivního náhledu na celou problematiku nám však představuje nejucelenější dostupný dokument, který se opírá o reálná fakta dostupná i z chorvatských zdrojů.

Z pohledu chorvatských představitelů a nejen těch vládních je zásadní rozdíl v datu, ke kterému se obě strany upínají, jakožto k rozhodujícímu ve věci delimitace hranice. Chorvaté totiž vycházejí ze staršího rozdělení pocházejícího z roku 1947, kdy byl Piranský záliv rozdělen na dvě části a tedy i území na jižním břehu Dragonji náleželo k tehdejšímu území dnešního Chorvatska (Rupel, 2006). Ve zmíněném roce 1947 byla totiž na základě Pařížské mírové smlouvy ustanovena územní jednotka Svobodného území Terst, která se dělila na dvě okupační zóny, A a B. Přičemž okupační zónu B spravovala až do rozdělení území mezi Itálií a Jugoslávií v roce 1954

jugoslávská armáda. Území *de facto* městského státu Terst bylo vytvořeno rezolucí Spojených národů z důvodu zabezpečení klidných životních podmínek pro všechny menšiny žijící na tomto strategickém území. Na základě událostí v poválečných letech se také měnily vnitřní administrativní jednotky. Pro nás bylo zásadní rozdělení území mezi územní jednotky Buje na chorvatské straně a Koper na slovinské. Tyto jednotky vznikly na bývalém území správní jednotky Piran a při převodu části dokumentů od piranského soudu k tomu v Buje byla v článku 10 uvedena klauzule, která vymezovala správní soudní území náležící k Buje jako oblast na severu ohraničenou řekou Dragonja. Tímto aktem Chorvaté včlenili obce na jižním břehu Dragonji do svého území. Obyvatelé dotčených obcí však z důvodu dlouhodobých vazeb na obec Sečovlje a Piran požádali o přearažení obcí do obcí Sečovlje spadající pod jurisdikci Koperu, tedy do dnešního Slovinska. Na tento fakt poukazují zástupci dnešního Slovinska a snaží se tak vyvrátit chorvatský nárok uplatňovaný na základě administrativního rozdělení z roku 1947. V zápisnicích Istrijské regionální lidové komise, která se pravidelně setkávala, můžeme nalézt dvojnásobné potvrzení schválení požadavku dotčených obcí, a to ze zasedání v Piranu roku 1948 a následně i v Koperu v roce 1949. (Pipan, 2008) Logika sporu se však projevuje opět v opačném postoji, zatímco Slovinsko uznává rozhodnutí komise jako argument pro jeho zájmy, Chorvatsko tato rozhodnutí oficiálně nerespektuje a zastává názor, že z právního hlediska lze brát v potaz pouze rozhodnutí z roku 1947.

Jak dále uvádí Pipan (2008) vzájemné spory na daném území se během let od rozdělení obou zemí neustále projevují, a to různými způsoby. Příkladem může být vyhlášení přírodního parku Slovinskem v oblasti, která je však ze slovinské strany dosažitelná pouze při překročení chorvatské hranice na hraničním přechodu Plovanija. Zatímco slovinské úřady zde vyhlásily různé stupně ochrany rostlinstva a ptactva, ty chorvatské v reakci na slovinské kroky prohlásily oblast za loveckou. Dalším projevem sporu byly neshody při stavbě konstrukce hraničních přechodů v červnu 1991, které měly dopady až na hrozbu intervence jugoslávských vojsk do Slovinska, která se nehledě na incident s hraničním přechodem na Dragonji odehrála o několik dní později. Zmínit bychom mohli i praktické problémy postihující přímo obyvatele, do kterých se zajisté řadí snaha o zavedení užívání telefonních sítí z obou zemí národními operátory.

Celou situaci a postoj kolem sporu o toto území měla změnit již několikrát zmiňovaná dohoda Drnovšek-Račan, v rámci které, jak říká Dušan Fatur: „*Mělo dojít na*

vytvoření slovinského koridoru umožňující přístup do mezinárodních vod, výměnou za území jižně od řeky Dragonji, které by připadlo Chorvatsku.“ (Fatur, 2016) Pipan (2008) doplňuje, že slovinští obyvatelé z dotčených obcí, kteří mají silnější vazby na Slovinsko, by dostaly určité výjimky, které by jim umožňovaly využívat slovinské školy, zdravotní péči i ostatní služby, ačkoliv by žili na mezinárodně uznaném chorvatském území.

3.2.3 Další sporná území

V rámci této podkapitoly nahlédneme velmi krátce na další jednotlivé spory o území při společné slovinsko-chorvatské hranici. Pro tento účel jsou vybrány případy, ke kterým jsou volně dostupné informace, přičemž převážná většina z nich pochází ať už přímo, či zprostředkovaně z knihy od Dimitrije Rupela (2006). Dle informací získaných z rozhovoru s členem slovinsko-chorvatské expertní komise, která se zabývala režimem po celé délce hranice, jsou však rozpory i o další malé kousky území, tedy i vedení hranice, které však nejsou zveřejňovány. Tento postoj je zcela pochopitelný, protože problematika územních nároků je jak ve Slovinsku, tak v Chorvatsku poměrně intenzivní společenské a politické téma, se kterým by mohlo být manipulováno například ve prospěch volebních výsledků. Ačkoliv by bylo velmi zajímavé zmíněné případy představit i z kartografického hlediska, nejsou hlavním předmětem práce, a tak se k analýze map dostaneme až v konkrétní oblasti, kde probíhal výzkum směřovaný k cílům této práce.

3.2.3.1 Snežnik

V případě, že dodržíme západojižní směr v představování hraničních a územních sporů mezi oběma zeměmi, dalším sporným místem po Piranském zálivu a Dragonje je oblast poblíž hory Snežnik v jihovýchodní části Slovinska. Oblast dnes souhrnně nazývaná jako Tomšičova parcela přináší spory mezi dvě různé územní jednotky již více než sto let, jak ale uvádí Jaksetič (2010), až do poloviny 90. let minulého století veřejnost o tomto sporném místě nevěděla.

Již v průběhu 19. století se objevily neshody o vlastnictví pozemků na hranici katastrů Snežnik (Slovinsko) a Čabar (Chorvatsko). Často docházelo na spory mezi lesníky a hranice území, které zároveň tvořilo i hranice mezi tehdejšími zeměmi

Kraňskem a Chorvatskem, ve větším měřítku mezi Rakouskem a Uherskem, se několikrát změnila. V roce 1913 byla ustanovena nezávislá komise, která oficiálně stanovila novou hranici téměř kopírující tu původní a tento závěr je zanesen v úředních dokumentech dnes dohledatelných ve Vídni. V průběhu první a druhé světové války zanechala stopu na delimitaci hranice Italská okupační správa, která hranici posunula tak, aby byla lépe dostupná. Po druhé světové válce byla parcela znárodněna Jugoslávií, a tak se jako v jiných případech společné hranice nekladl důraz na vyřešení vlastnictví území mezi federativními republikami. Pro dnešní spor je záminkou majetková historie dotčených parcel. Jejich vlastníkem byl do roku 1943 maďarský hrabě, od něhož byly v témže roce odkoupeny Slovincem Viktorem Tomšičem. Ačkoliv byly parcely zapsány k Čabarskému katastru, byly po koupi připsány také do katastru na Slovinské straně v Ilirské Bistrici a tento stav se dodnes nezměnil. (Jaksetič, 2010)

Jak dále uvádí Jaksetič (2010) je dle právníků spor o Tomšičovu parcelu důležitou mezinárodně právní otázkou, ale v případě jakéhokoliv rozhodnutí situace se neočekává, že by jeho výsledky měly mít větší dopad na životy obyvatel v dané oblasti a jejím nejbližším okolí. Slovinská policie provádí kontrolu schengenské hranice pouze po příjezdovou cestu, nikoliv až na samotné hraniční linii. Dle informací od Dušana Fatura, člena diplomatické komise pro stanovení hranice, bylo Slovinsko připraveno dotčené území v rámci oboustranných dohod a ústupků uznat za chorvatské.

3.2.3.2 Sekulići – Drage

Další sporné území se nachází v blízkém sousedství oblasti výzkumu této diplomové práce v rámci historického regionu Bela Krajina. Jedná se o území chorvatské obcí Sekulići v nejbližším okolí obce Drage. Problémy s jednoznačným zařazením území pod Slovinsko, nebo Chorvatsko mají v celé oblasti Bele Krajiny obzvláště pak v okolí pohoří Gorjanci velmi podobné kořeny. V našem případě obce Drage je určující historickou událostí fungování tzv. Vojenské krajiny, do které byli postupně od 16. století nastěhováni Uskoci, tedy menšina pocházející ze severu Srbska, aby se zapojili do obrany Rakouska-Uherska před expanzí Turků.

Dušan Fatur říká, že „základem pro současné katastrální záznamy je katastr z roku 1824“ (Fatur 2016/1), který byl vytvořen pro účely celé rakouské monarchie. V tomto katastru byly tendence ať už úředníků, či obyvatel zapisovat pozemky vlastněné menšinou Uskoků do katastru náležícího Uhrám, dnes Chorvatsku. Podle

Rupela (2006) byla celá katastrální oblast Sekuliči mezi lety 1918–1929 pod správou Lublaně, aby pak byla následně po roce 1931 rozdělena mezi slovinskou občinu Črnomelj a Drávskou bánovinu, respektive chorvatskou občinu Radatovići. Rupel (2006) dále uvádí, že následně byla zákonem v roce 1948 zahrnuta celá oblast v okolí obce Drage do Slovinska. Nehledě na tuto skutečnost je obec Drage a její okolí stále vedeno v chorvatském katastru pod správní obcí Ozalj. Stejně jako je tomu v případě řeky Dragonji, Slovinsko nárokuje zmíněné území na základě principu *uti possidentis* a faktu, že území bylo v den vyhlášení samostatnosti v roce 1991 pod slovinskou správou.

Oficiální chorvatské stanovisko je vůči slovinskému tvrzení odmítavé, nicméně stejně jako v případě Tomšičových parcel není reálné, že by území mohlo připadnout Slovinsku, ani v případě obce Drage neexistují reálné kroky, kterými by mohlo Chorvatsko získat toto území. Ačkoliv se můžeme v některých pramenech a pracích dočíst, že obec Drage a její okolí náleží právně i v praxi Chorvatsku, z mé osobní zkušenosti získané pozorováním v terénu tomu tak není a obec se jednoznačně jeví jako součást slovinského celistvého území. Nutno však podotknout, že mapové podklady zveřejňované oběma zeměmi se v zákrese hranice v této oblasti výrazně liší a tak budou porovnány v rámci další kapitoly zabývající se analýzou zkoumaného území.

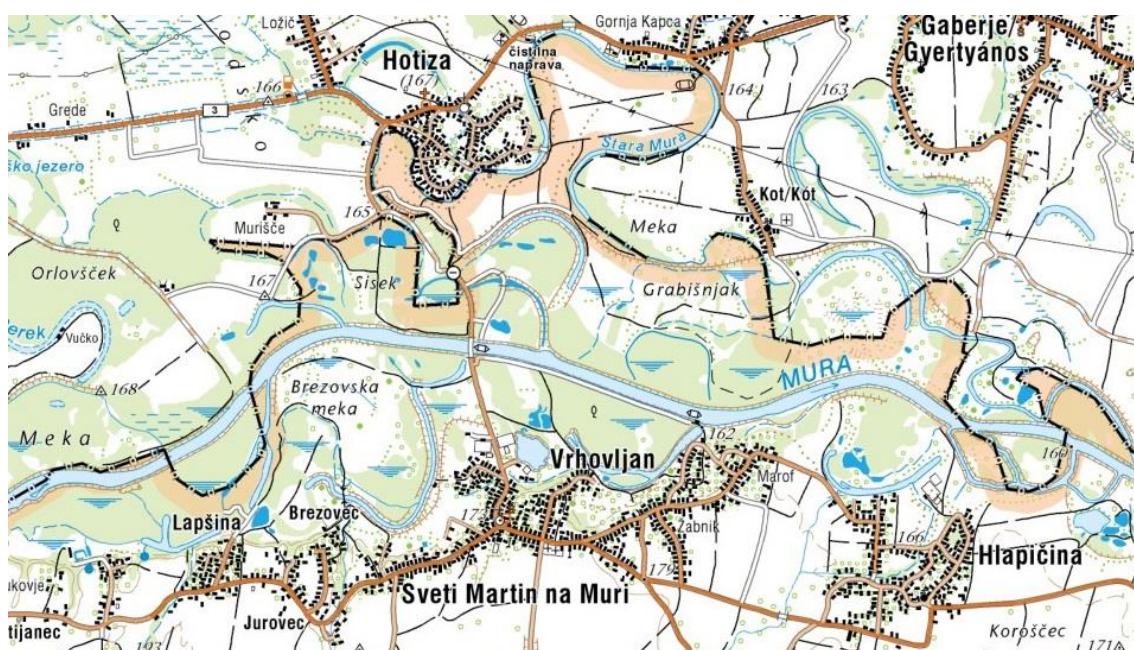
3.2.3.3 *Mura*

Mura je řeka pramenící v Rakousku v Radstadtských Taurách, která dále protéká Slovinskem, Chorvatskem a částečně také Maďarskem. Z její celkové délky 465 kilometrů je 115 kilometrů, tedy přibližně 25 %, využito pro vymezení mezinárodní hranice. Tato řeka je důležitá kulturně, díky tzv. plovoucím mlýnům, ale také politicky a v historii i vojensky. Jak uvádí Balažič (2006), Mura byla důležitou hraniční linií již ve 12. a 13. století při vpádech Maďarů, následně pak i při vpádech Turků o několik set let později a naposledy nabyla vojenského významu v roce 1945, kdy byla po nějaký čas frontovou linií mezi německou a ruskou armádou.

Dnes tvoří Mura hranici mezi Slovinskem a Chorvatskem v délce 34 km a stejně jako jiné sporné úseky vzájemné hranice si nese jugoslávské dědictví v podobě neexistující přesné delimitace. Problém u delimitace této říční hranice se skrývá spíše v nastavení pravidel, na jejichž principu by byla hraniční linie vymezena. Zásadním problémem je totiž dynamika toku řeky a poměrně časté stěhování koryta v krajině.

Tato skutečnost ve spojení s lidskými zásahy a úpravami koryta v minulých desetiletích vytvořila základ pro velmi komplikovanou situaci. Na obrázku číslo 5 lze vidět průběh hranice v blízkosti slovinského města Hotiza, která kopíruje převážně staré koryto řeky. Jako podklad je použitý výřez mapy ze slovinského zdroje Geopedia, nicméně k výraznému zkrácení ve prospěch Slovinska v tomto případě nedochází, neboť chorvatské i mezinárodní mapové portály vedou velmi podobný průběh hranice.

Obrázek 5: Úsek hranice na Muře v okolí slovinského města Hotiza

Zdroj: Geopedia, 2016₁

Slovinsko navrhovalo řešení, aby se hranice, která je dnes určována vlastnictvím pozemků a není stanovena mezinárodní smlouvou, ustanovila v aktuálním korytě řeky, které je díky zásahům obou stran v minulém století v současnosti již poměrně stabilní a téměř neměnné. Chorvatsko s tímto návrhem nesouhlasilo, vlastní totiž více než trojnásobně větší území na slovinské straně řeky než Slovinsko na té chorvatské. Veřejností nejpříjímavějším návrhem řešení byl výsledek diplomatické komise, který ač ani podle slov jejího člena Dušana Fatura, nebyl ideální, ale obsahoval přijatelný kompromis. Za současné situace není výjimkou, že například zemědělci z obou zemí musejí cestou na své pole podstoupit kontrolu na vnější hranici schengenského prostoru. Chorvatská policie kontroluje i některé úseky na slovinském břehu Mury, které spadají do chorvatského katastru, a tím vytváří prostor pro občasná incidenty. Jak ale v roce 2010 prohlásil starosta města Lendava, vztahy a spolupráce mezi lokálními

organizacemi funguje velmi dobře a větší problém je tedy pouze na státní úrovni (Gerencser, 2010). Stejnou zkušenost lze získat i v ostatních příhraničních oblastech, kde není problém v soužití tamních obyvatel, ale ve spolupráci vlád. Jsou to však zpravidla právě obyvatelé pohraničí, na které dopadají spory států nejvíce.

Místní politici a obyvatelé mají dlouhodobě obavy, že téměř veškerá pozornost obou vlád je upřena na spor o Piranský záliv a hrozí tedy, že oblasti hranice kolem Mury by nemusela být věnována dostatečná pozornost a mohla by se stát jakýmsi způsobem kompenzace. ať už ve prospěch jedné, či druhé země (Gerencser, 2010). Nicméně místní pozitivně přivítali vznik společné vodohospodářské komise složené z odborníků obou zemí, která má mandát k řešení veškerých situací týkajících se toku řeky (Balažič, 2006). Aniž by byla podepsána dohoda o přistoupení k mezinárodní arbitráži, již v roce 2006 Simon Balažič představil s trochou nadsázky myšlenku, že pokud dokázal v minulých stoletích řešit spory poměrně efektivně císařský dvůr ve Vídni, mohl by tak učinit v současnosti Brusel. Jeho myšlenka se téměř naplnila, když byla v roce 2009 podepsána dohoda o předání otázky delimitace slovinsko-chorvatské hranice k arbitráži v Haagu (Vlada Republike Slovenije, 2016₂). Právě arbitráž u mezinárodního soudního dvora je předmětem následující podkapitoly.

Oficiálně známými, ale v této práci nepopisovanými spornými úseky, jsou ještě oblast Posotlje a vrchol hory nesoucí slovinský název Trdinov, v chorvatštině pak Sveta gera. Posotlje je oblast při řece Sotle, která vykazuje podobné aspekty říčních hraničních sporů jako výše popsaná řeka Mura, zatímco Trdinov vrch je hora v pohoří Gorjanci (chorvatsky Žumberačko gorje), na jejímž vrcholu stojí vojenský objekt po rozpadu Jugoslávie obsazený slovinskou armádou. Ani jedna oblast však nemá takovou politickou a diplomatickou důležitost jako dříve zmíněné.

3.2.4 Arbitráž u mezinárodního soudního dvora v Haagu

Z předchozích kapitol víme, že hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem není v současnosti stále definována a schválena oběma zeměmi v rámci mezinárodní smlouvy. Stejně tomu tak po několika neúspěšných pokusech o konsenzus ohledně společné mezistátní hranice bylo i v roce 2009, konkrétně 4. listopadu, kdy obě země podepsaly mezinárodní smlouvu o arbitráži. Tímto podpisem předaly oba státy rozhodnutí o jejich společné hranici Mezinárodnímu soudnímu dvoru, který tak má po prozkoumání všech relevantních podkladů určit přesný průběh v celé její délce, jak na

pevnině, tak na moři. Hned úvodem je důležité zmínit, že ačkoliv sporné úseky tvoří jen zlomek z celkové délky hranice, arbitráž má rozhodnout o delimitaci hranice v celé její délce. Samozřejmě se však předpokládá zapojení mezinárodního soudního dvora pouze v rozhodnutí o úsecích, které jsou předmětem mezinárodního sporu mezi Slovinskem a Chorvatskem. V praxi tedy hovoříme mimo jiné o všech sporných úsecích, které již byly popsány v této kapitole. Mezinárodní soudní dvůr tak na rozdíl od diplomatické komise, fungující převážnou většinu 90. let minulého století, nemusí pracovat s 20 kilometrů širokým hraničním pásem linoucím se v celé délce 670 kilometrů dlouhé hranice.

Mezinárodní soudní dvůr v Haagu byl zřízen v roce 1945 chartou OSN a jeho úkolem je řešit buďto spory mezi státy, nebo podávat posudky k právním otázkám na požádání OSN, nebo jejích agencí. Tento justiční orgán se vždy skládá z patnácti soudců, kteří jsou voleni Valným shromážděním a Radou bezpečnosti OSN. Soudci jsou voleni vždy na dobu devíti let a každé tři roky dochází k výměně jedné třetiny soudců. V rámci soudního dvora nesmí být nikdy zastoupena jedna země více než jedním soudcem v daném okamžiku. V celé historii Mezinárodní soudního dvora nemělo Slovinsko ani Chorvatsko, stejně tak jako Česká republika, nikdy svého soudce jakožto člena patnáctičlenného orgánu. (ICJ, 2016)

Podpisem smlouvy o arbitráži v roce 2009 se obě země vzdaly možnosti bilaterálního řešení, o které se od roku 1992 snažily, a přenechaly rozhodnutí na třetí straně, tedy na Mezinárodním soudním dvoru. Jeho druhým úkolem po zmíněné delimitaci celé hranice je rozhodnout o styku Slovinska s otevřeným mořem. Třetí úkol, který má soudní dvůr v rámci arbitráže, je nastavení režimu pro využití přílehlajících mořských zón. V rámci soudního řízení je dle 4. článku smlouvy o arbitráži podepsané 4. listopadu 2009 ve Stockholmu „*aplikováno mezinárodní právo, rovnost a princip dobrých sousedských vztahů s cílem dosáhnout spravedlivého výsledku s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem*“ (Ministrstvo za zunajne zadeve, 2016: str. 2). Podepsáním arbitrážní smlouvy se obě strany zavázaly, že nebude brán zřetel na žádný dokument nebo právní akt týkající se delimitace společné hranice, který byl jednostranně přijat v období po 25. 6. 1991. Zároveň obě strany musely souhlasit s odstoupením od všech kroků, které by mohly zasáhnout do přístupového jednání Chorvatska k EU. (Ministrstvo za zunajne zadeve, 2016)

Samotný podpis chorvatské premiérky Jadranky Kosor a slovinského premiéra Boruta Pahora na smlouvě o arbitráži nestačil k tomu, aby vešel v platnost. Za tímto účelem, jak je tomu u většiny mezinárodních smluv, bylo třeba, aby byla smlouva ratifikována parlamenty obou zemí. V Chorvatsku došlo k ratifikaci poměrně brzy po podpisu samotné smlouvy, avšak ve Slovinsku byla cesta k ratifikaci výrazně složitější. Nejdříve musel slovinský parlament čekat na vyjádření ústavního soudu v Lublani, zda smlouva o arbitráži a následně samotná arbitráž neodporuje slovinské ústavě. V březnu roku 2010, tedy čtyři měsíce po podpisu smlouvy, vydal slovinský ústavní soud kladné stanovisko a otevřel tak prostor pro její ratifikaci, a tím i zároveň zažehnal riziko další možné blokády chorvatských přístupových jednání k EU ze strany slovinské vlády (IBRU, 2010).

Slovinsko čekal na cestě k ratifikaci ještě jeden krok. Tamní parlament totiž v dubnu 2010 schválil konání referenda, ve kterém byli občané tázáni: „*Jste pro to, aby byl realizován zákon o ratifikaci smlouvy o arbitráži mezi vládou Republiky Slovinsko a vládou Republiky Chorvatsko, přijatý Národním shromážděním na jeho zasedání dne 19. dubna 2010?*“

Referendum bylo vyhlášeno na 6. června téhož roku a svůj hlas v něm odevzdalo 42,28 % obyvatel vlastních volební právo. Výsledkem byl souhlas s přijetím zákona o ratifikaci smlouvy o arbitráži. Pro přijetí zákona se vyslovilo 51,48 % voličů, proti tehdy hlasovalo 48,52 %. Na volební účasti i volbě pro, či proti ratifikaci smlouvy o arbitráži se pravděpodobně nejvíce projevil kontakt obyvatel s danou problematikou. Nejvyšší volební účast i největší podpora přijetí zákona o ratifikaci smlouvy o arbitráži byla v regionech, které jsou hraničními spory nejvíce dotčené. Jednalo se prakticky o všechny volební okrsky, které leží na hranici s Chorvatskem, nejsilnější efekt problematiky na účast a rozhodování voličů byl pak zřetelný v oblasti při Piranském zálivu a při ústí řeky Dragonji. (Delo, 2015₁)

Po úspěšné ratifikaci vešla 29. listopadu 2010 smlouva o arbitráži v platnost, načež ji obě země společně registrovaly při sekretariátu OSN, k tomu došlo 25. 5. 2011 (IBRU, 2011). Následující rok a půl měly oba státy možnost shromáždit podklady, kterými chtěly podložit svoje nároky a stanoviska při soudním řízení. V únoru 2013 pak předaly rozhodčímu soudu memoranda, ve kterých prezentovaly svoje postoje k průběhu vzájemné hranice. Slovinské memorandum obsahovalo přes 650 stran textu, přibližně 5 200 stran příloh a 250 stran mapových podkladů. Chorvatské memorandum

pak dohromady obsahovalo více než 3 600 stran. Po předání memorand dostaly obě země prostor pro přípravu reakcí na skutkové a právní postavení druhé strany. V listopadu téhož roku byly tyto reakce, tzv. protimemoranda předána. Pravidla arbitráže umožňovala podání žádosti o třetí písemné kolo soudního řízení, které umožňuje oběma stranám reakci i na předcházející protimemoranda. Slovinsko této možnosti využilo, a tak se do 26. března 2014, dne ukončení třetího písemného kola čekalo na pokračování procesu arbitráže. První ústní jednání se uskutečnilo v červnu 2014. (Vlada Republike Slovenije, 2016₁)

V rámci smlouvy o arbitráži bylo dohodnuto, že soudní řízení bude vedeno pěti soudci, z nichž tři budou vybráni společně oběma zeměmi a zbývající dva si vyberou země samy, každá jednoho (IBRU, 2009). K ukončení výběru soudců došlo až v lednu roku 2012, kdy bylo odsouhlaseno přesné složení pětičlenného tribunálu. Vzhledem k následujícímu průběhu a okolnostem arbitráže si jmenujme zástupce jmenované individuálně. Chorvatsko do tribunálu jmenovalo Budimira Vukase, zatímco Slovinsko Jerneje Sekolce. (IBRU, 2012)

Událostmi roku 2015 se nám spojují předchozí odstavce popisující chronologii událostí a také částečně technické sounáležitosti. V polovině loňského roku, konkrétně 10. července 2015 informoval Mezinárodní soudní dvůr obě strany, že rozhodnutí vydá přibližně v polovině prosince roku 2015 tak, jak stanovil během předcházejícího roku 2014. Dvanáct dní po informaci o termínu konečného rozhodnutí o výsledku arbitráže se však v srbských a chorvatských sdělovacích prostředcích objevily informace a později i zvukové záznamy dokumentující údajné telefonní hovory mezi slovinskou zástupkyní Simonou Drenik a soudcem zvoleným slovinskou stranou Jernejem Sekolcem. (Vlada Republike Slovenije, 2016₂) Kontakt mezi zástupcem státu a členem soudního tribunálu je samozřejmě zcela vyloučený, a tak oba aktéři ze svých pozic následující den odstoupili. Jejich rezignace však nezabránila diplomatické bitvě, která byla zveřejněním odposlechů spuštěna. Výsledkem bylo vydání oficiálního stanoviska chorvatské strany, která postupně informovala Slovinsko i soudní tribunál o svém přání odstoupit od arbitráže. Chorvatský postoj ke vzniklé situaci je zcela pochopitelný, nicméně otázku vyvolává nejen fakt, že hovory takto vysoce postavených slovinských představitelů byly nahrávány, ale i skutečnost, že informace získané z nahrávek byly zveřejněny médií v Chorvatsku a Srbsku. V reakci na tyto informace zareagovala slovinská média se spekulacemi o účelnosti zveřejněných informací, které podle nich

měly za cíl zrušit arbitráž spějící v neprospěch chorvatské strany. Vzhledem k tomu, že představitelé Slovinska i Evropské unie přesvědčují Chorvatsko, aby v arbitrážním řízení setrvalo, přicházejí v potaz i názory, které říkají, že Chorvatsko zveřejněním kompromitujících odposlechů chce dosáhnout nedůvěryhodnosti rozhodnutí, které by případně vyznělo ve slovinský prospěch (Delo, 2015₂).

Vrátíme-li se zpět do období před podpisem smlouvy o arbitráži, je nezbytné podotknout, že podpis smlouvy o arbitráži a předání problematiky třetí straně se ještě půl roku před uskutečněním dohody nejevil úplně reálně. Jak Evropská unie, tak jí předsedající Švédsko už ztratily trpělivost a přerušily téměř veškeré snahy o mediaci vzájemného slovinsko-chorvatského sporu. Obě dotčené země se však během let 2008 a 2009 pravděpodobně ocitly v natolik nepříjemné pozici, že se nakonec dohodly na řešení sporu prostřednictvím arbitráže u Mezinárodního soudního dvora. Chorvatsko v té době již několik let ztroskotávalo na slovinské blokádě jeho přístupových jednání s EU a Slovinsko na druhou stranu stále postrádalo mezinárodně uznaný přístup do mezinárodních vod, který pro něj s rostoucím významem přístavu v Koperu nabýval stále větší priority.

S ohledem na situaci před dohodou o arbitráži tedy není zcela překvapivé, že se okolnosti v průběhu arbitráže nevyvíjely zcela hladce a nastaly další problémy, jejichž princip nikterak nevybočuje z kontextu posledních pětadvaceti let. Další důležitou informací je skutečnost, že ať už z řad veřejnosti, politiků či odborníků na danou problematiku byli ne všichni přesvědčeni o rozhodnutí postoupit spor o hranice třetí straně a stavěli se za možnost bilaterálního řešení (Delo, 2010). Důkazem nejednotnosti v otázce arbitráže mohou být například výsledky slovinského referenda, které neprokázalo výraznější převahu zastánců mezinárodního řešení. Ačkoliv se podpisem smlouvy o arbitráži zdála být situace uklidněna a výhled do budoucna byl slibný, aktuální stav i přes téměř ukončenou arbitráž není o nic klidnější, než byl v letech arbitráži předcházejících. Hlasy, které nesouhlasily s řešením sporu v arbitráži, dnes na obou stranách výrazně posilují a motivace vyřešit hraniční spor velmi výrazně opadá, a to především na chorvatské straně, která se mezitím stala členem EU, a Slovinsko ji tak nemůže hrozit blokádou přístupu.

Jaká je budoucnost arbitráže s cílem delimitace slovinsko-chorvatské hranice, se dá v současné chvíli jen velmi těžko odhadnout. I přes chorvatské proklamace o odstoupení, které mimochodem schválil chorvatský parlament, arbitráž stále probíhá.

Po výměně několika nót a dopisů stanovil Mezinárodní soudní dvůr na 17. března 2016 slyšení před soudem, ve kterém měly obě země vyjádřit svůj názor a postoj k nově předaným informacím a hlavně vyjádřit stanoviska, proč by arbitráž podle nich měla, nebo neměla pokračovat a nebýt přerušena, či ukončena (Delo, 2016). Jednoznačnou podporu pokračování arbitráže vyjádřil ještě na podzim minulého roku předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker (Delo, 2015₂). Slyšení v Haagu se však zúčastnil pouze slovinský ministr zahraničí Karl Erjavec, který vyjádřil zcela jasnou podporu pokračování arbitráže (Republic of Slovenia, 2016). Zda bude arbitráž pokračovat, nebo ne není aktuálně zcela jasné a je třeba počkat na další vývoj. Zřejmé však je, že spor o delimitaci slovinsko-chorvatské hranice ani po pětadvaceti letech zatím nekončí.

4 Analýza zkoumaného území

V předešlých kapitolách jsme si mimo jiné představili historii nebo politický vývoj Slovinska z pohledu problematiky hranic a jejich delimitace. Pro získání základního geografického přehledu v oblasti, se kterou pracuje poslední analytická kapitola, si ještě uvedeme elementární informace týkající se fyzicko-geografických jevů, demografie, náboženství, etnicity nebo ekonomické situace. Celá práce týkající se delimitace slovinsko-chorvatské hranice je zaměřena ve větší míře na slovinskou stranu, nicméně obsah stručného geografického přehledu je vyvážen rovnoměrně mezi obě země, respektive pohraniční územní správní jednotky.

4.1 Slovinská příhraniční oblast

Slovinsko, oficiálním názvem *Republika Slovenija*, patří s rozlohou 20 273 km² a 2 064 632 obyvateli k nejmenším evropským zemím. Země je od vyhlášení samostatnosti 25. června 1991 parlamentní republikou. Slovinský parlament je dvoukomorový, i když horní komora parlamentu *Državni svet* má kontrolní funkci, neprochází jí schvalovací procesy. Prezidentem je Borut Pahor a předsedou vlády Miro Cerar. Hlavním město Lublaň s přibližně 280 tisíci obyvateli je zároveň i největším městem Slovinska. Podle ekonomického ukazatele, hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupní síly se dle dat IMF (2015₁) řadí Slovinsko s hodnotou 31 720 dolarů na 38. místo na světě. Aktuální inflace se na začátku roku 2016 dle slovinského statistického úřadu pohybuje v záporných hodnotách kolem -0,8 %. Míra nezaměstnanosti v posledních letech kolísá mezi 11 a 13 %. Dle hodnoty indexu lidského rozvoje 0,880 se Slovinsko řadí do skupiny zemí s velmi vysokým stupněm rozvoje, konkrétně na 25. místo (UNDP, 2015).

Slovinsko je členem významných mezinárodních organizací. Je členem OSN, v roce 2004 vstoupilo do EU i do NATO. Po vstupu do Evropské unie přijalo Slovinsko v roce 2007 i společnou evropskou měnu euro, která nahradila slovinský tolar.

Jako výhoda se pro Slovinsko ukázala být při procesu osamostatnění v roce 1991 etnická homogenita, díky které se země téměř vyhnula vojenskému konfliktu. Dle posledního dostupného censu uvádějícího etnické rozložení však Slovinci tvoří jen 83 % populace, zatímco druhými nejvíce zastoupenými etniky jsou Chorvaté a Srbové se 2 %, přibližně 9 % dotazovaných obyvatel příslušnost k etniku nespécifikovalo (Statistical

Office of the Republic of Slovenia, 2002₁). Úředními jazyky jsou slovinština, italština a maďarština, přičemž italská i maďarská menšina mají garantovaný předem stanovený počet křesel v parlamentu. V současné době se přibližně polovina obyvatel Slovinska hlásí ke katolictví, přičemž jejich počet každoročně klesá. I když se k protestantství hlásí jen přibližně 1 % obyvatel, má v zemi historicky poměrně silné kořeny. V zemi působí židovská obec a také je zde zastoupen islám díky obyvatelům pocházejícím z Bosny (Statistical Office of the Republic of Slovenia, 2002₂).

Administrativní členění země je pro Slovinsko překvapivě palčivá otázka. Dodnes totiž nedokázalo schválit zákon, který by členil správu země jinak než na celou Republiku Slovinsko, po němž přímo následují obce, slovinšsky *občiny*. *Občin* je ve Slovinsku aktuálně 212. Pro statistické účely se pak využívá dvanáct statistických regionů a pro účely regionálních politik EU dva tzv. kohezní regiony. (Pravno-informacijski sistem, 2016) Slovinci se také často orientují podle historických regionů, nicméně i mezi tímto členěním lze nalézt rozdíly. Dnes jsou neoficiálně zřejmě nejužívanějšími regiony: *Gorenska*, *Notranjska*, *Dolenjska*, *Štajerska*, *Koroška*, *Prekmurje* a *Primorska*. Dodnes uznávaným historickým regionem je také *Bela Krajina*, která v uvedeném rozdělení spadá do *Dolenjske*. *Bela krajina* je regionem, na který je zaměřená následující analytická kapitola diplomové práce.

Při stručném geografickém popisu území je nutné se krátce zaměřit také na základní rysy regionu, který je předmětem výzkumu. Tímto regionem je občina Metlika ležící na jihu Slovinska, rozkládající se na ploše 108,9 km², na jejímž území žije dle odhadu z roku 2014 přibližně 8 400 obyvatel. Z uvedeného počtu obyvatel je 4 153 žen a 4 247 mužů. Obyvatel v produktivním věku bydlelo v roce 2014 na území občiny 3 752, z nichž 393 bylo nezaměstnaných. Ačkoliv v posledních letech zaznamenává občina záporný přirozený přírůstek i migrační saldo, průměrný věk obyvatel 41 let zůstává pod slovinským průměrem činícím 41,3 let. (Statistical office of the Republic of Slovenia, 2015₁) V regionu je hlavní ekonomická aktivita obyvatel spojená s drobným průmyslem lokalizovaným v blízkém okolí obce Metlika a podstatnou část příjmů tvoří vinařství, které má v celém širším regionu Bele Krajiny dlouhou tradici. Vinařství je v regionu dominantní díky vhodnému podnebí, které je zde na slovinské poměry teplé a relativně sušší.

Ačkoliv bylo v předešlém textu již několikrát zmíněno, že obyvatelé žijící v Bele Krajine se většinou díky vazbám hlásili ke Slovinsku, faktem je, že tato oblast je

geograficky od zbytku země do jisté míry odříznuta. To se projevuje i na vnímání Slovinců z centrálního Slovinska, kteří většinou Belou Krajinu vnímají jako odloučený region. Pomyslnou fyzickou bariéru tvoří výběžek pohoří Gorjanci (chorvatsky *Žumberačka gora*) Radoha, přes který vede pouze jedna silnice spojující Metliku s centrální částí Slovinska přes sedlo Vahta. Kromě pohoří Gorjanci je dalším výrazným krajinným prvkem řeka Kolpa protékající jižně od Metliky, po obou je vedena slovinsko-chorvatská hraniční linie.

Obrázek 6: Mapa Slovinska s vyznačenou oblastí výzkumu

Zdroj: Kozár, 2010, zákres oblasti: autor práce

4.2 Chorvatská příhraniční oblast

Chorvatsko, které nese oficiální název *Republika Hrvatska*, leží na pomezí střední a jihovýchodní Evropy, často je také řazeno mezi země Balkánu, rozkládá se na ploše 56 594 km². Počtem obyvatel 4 238 389 se stejně jako Slovinsko řadí mezi méně lidnaté státy Evropy (Državni zavod za statistiku, 2016). Chorvatsko vyhlásilo samostatnost ve stejný den jako Slovinsko, tedy 25. června 1991 a dnes je republikou s jednokomorovým parlamentem nazývajícím se *Hrvatski Sabor* (Croatian parliament, 2016). Současnou prezidentkou, která je v pořadí čtvrtou hlavou státu samostatného

Chorvatska, je Kolinda Grabar-Kitarovič, předsedou vlády je Tihomir Orešković. Prezidentský úřad i úřad vlády sídlí v hlavním městě Záhřebu, který měl dle sčítání v roce 2011 přibližně 800 tisíc obyvatel, údaje o počtu lidí se však liší v závislosti na metodice přesného určení území města. (CIA, 2016₂) Pro co nejvíce směřované srovnání se Slovinskem použijeme stejný ekonomický ukazatel HDP na obyvatele v PPP, který dle dat IMF (2015₂) činí 21 701 dolarů. Inflace se podle aktuálních dat chorvatského statistického úřadu pohybuje mezi hodnotami -0,1 % a 0,1 % a v posledních letech se snižující nezaměstnanost se pohybuje během roku mezi 16 % až 20 % (Državni zavod za statistiku, 2016). Podle metodiky národní banky je aktuální míra inflace -0,6 %. Roční rozptyl v míře nezaměstnanosti je způsoben sezonními výkyvy v oblasti cestovního ruchu, který je především v létě důležitou složkou chorvatské ekonomiky. Hodnota indexu lidského rozvoje je v případě Chorvatska 0,818 a řadí se po bok Slovinska mezi země s nejvyšším stupněm rozvoje (UNDP, 2015).

Co se mezinárodních organizací týká, Chorvatsko postupně vstoupilo do nejnárodnějších mezinárodních organizací, jakými jsou Evropská unie (2013), NATO (2009) nebo WTO (2000), ve kterém má stejně jako ostatní země EU statut duálního člena zastupované taktéž Evropskou unií (WTO, 2016). Měnou užívanou v Chorvatsku je kuna, která má podle středního směnného kurzu hodnotu 7,5 kun za euro (HNB, 2016).

Podle údajů získaných při posledním sčítání v roce 2011 se k chorvatské národnosti hlásilo 90 % obyvatel žijících na chorvatském území. Nejpočetnější národnostní menšinou jsou v Chorvatsku Srbové, kteří tvoří přibližně 4,5 % populace země. Oficiálním jazykem je chorvatština, dalšími užívanými jazyky jsou srbština, maďarština, na Istrii italština, nebo také ve velmi malé míře čeština. Chorvaté se na rozdíl od Slovinců při posledním censu v roce 2011 profilovali jako více katolický národ. Za katolíky se označilo více než 86 % populace, dalším přítomným náboženstvím je pravoslaví (4,5 % obyvatel) a islám (1,5 % obyvatel). (Državni zavod za statistiku, 2016)

Administrativní členění Chorvatska má ucelenější a ustálenější ráz než správní členění slovinské. Historicky se Chorvatsko již od středověku dělilo na čtyři části, jimž byly *Hrvatska*, *Dalmacija*, *Slavonija* a *Istra*. Dnes je Chorvatsko rozděleno do dvaceti *županijí* (žup) a jedno město Záhřeb se statutem *županije*. Postupujeme-li v hierarchii správního členění sestupně, dalšími stupni a součástmi *županijí* jsou *obcíny*, funkce

podobné slovinským *občinám*, a *grady* (*města*). Obě správní jednotky jsou nejnižším stupněm chorvatské samosprávy, volí si své zastupitelské orgány a zpravidla rozhodují o lokálních záležitostech. V současnosti je chorvatské území rozděleno do 128 *gradů* a 428 *občin*. (Hrvatski Sabor, 2006) Oblast, která přiléhá ke státní hranici se Slovinskem v oblasti výzkumu práce, leží v *Karlovačke županiji* (Karlovacká župa) s centrem ve městě Karlovac. Nižší územní jednotkou, do které oblast spadá je *grad* Ozalj, jenž bude krátce představen.

Ozalj se skládá z 98 sídel a jeho rozloha je 179,4 km². Počtem necelých osmi tisíc obyvatel se *grad* Ozalj ještě před patnácti lety téměř vyrovnal sousední přeshraniční slovinské *občině* Metlika, při posledním sčítání však na území správní jednotky žilo obyvatel méně, přibližně 6 800. Z celkového počtu obyvatel bylo 3 473 žen a 3 344 mužů, nejvíce byla zastoupena věková skupina mezi 50 a 54 lety. (Državni zavod za statistiku, 2012) Zaměstnanost obyvatel je přibližně rovnoměrně rozdělena mezi primární, sekundární a terciární sektor, přičemž z celé jižní části *gradu* dojíždí třetina obyvatel za prací do správního města *županije* Karlovacu, se kterým má právě jižní část správní územní jednotky velmi dobré dopravní spojení. Naopak pro severní část *gradu* Ozalj, jak bude více přiblíženo v následující kapitole, je spádovou oblastí slovinská *občina* Metlika. Protože je zmíněná severní část, co se ekonomických aktivit týká, více zemědělská, připomene si, že podnebí je zde mírné s teplými léty a obvykle chladnými zimami. Množství srážek, které v této oblasti spadnou, se nikterak neliší od hodnot na slovinské straně dosahujících přibližně 1 200 mm za rok. Stejně jsou i dlouhodobé trendy naznačující zvyšující se průměrnou roční teplotu a výraznou rozkolísanost srážek. Zatímco rok 2014 byl extrémně deštivý, následující rok 2015 přinesl rekordní sucha. (DHMZ, 2016) Z fyzicko-geografického hlediska je pro region typická členitost reliéfu a mozaikovitá struktura krajiny. Stejně jako na slovinské straně je hlavní krajinnou dominantou hraniční hřeben Žumberačka gora.

5 Analýza společenských dopadů specifické delimitace hranice v oblasti Bela Krajina

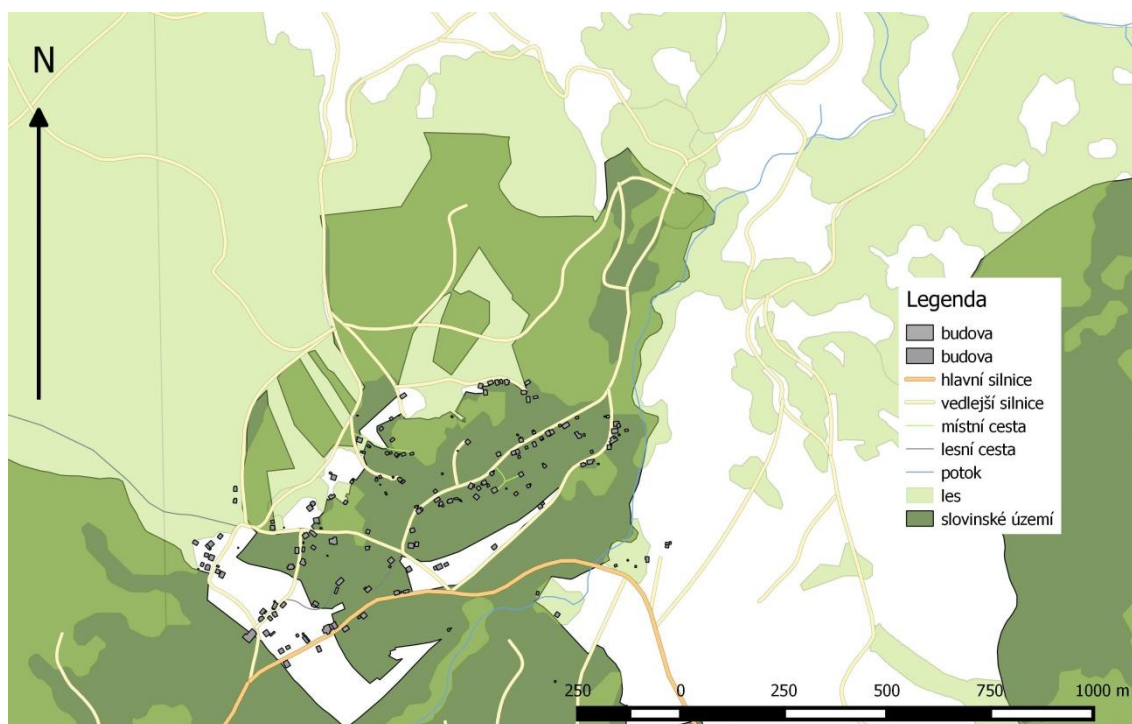
Závěrečná kapitola této diplomové práce má za cíl analyzovat vybrané procesy spojené se slovinsko-chorvatskou hranicí v oblasti Bela Krajina, konkrétně v občině Metlika. Zmíněnými procesy jsou primárně myšleny dopady přítomnosti specificky delimitované hranice na obyvatele, ale také z druhé strany kroky a události vedoucí k určení průběhu hranice a režimu na ní nastaveném.

Ze záměru práce a vytyčených cílů vyplývá základní výzkumná otázka, která se ptá na roli specificky delimitované hranice ve společnosti obcí Metlika a dále pak podrobněji obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka. Hlavní výzkumná otázka je dále rozvedena na specifičtější otázky týkající se percepce hranice obyvateli a dopad blízkosti této hraniční linie na jejich každodenní životy. Na tyto klíčové otázky se snaží analýza v rámci poslední kapitoly odpovědět.

Pro komplexnější pochopení celé problematiky slovinsko-chorvatské hranice se tato kapitola také věnuje analýze výzkumu, který se snaží odpovědět na otázku, jakým způsobem probíhal proces delimitace, který vyústil v tak specifický průběh hraniční linie, jaký je k vidění právě ve studované oblasti. Jak bylo zjištěno, tato otázka se váže především na historické, národnostní a majetkové poměry, které byly krátce popsány v jedné z předchozích kapitol, a jejich role bude zmíněna i v příslušné podkapitole této závěrečné části.

Za účelem nabytí přesnější představy o podobě problematiky delimitace hranice ve zkoumaném prostoru a lepší orientaci v průběhu této kapitoly by měla sloužit mapa prezentovaná níže. Mapa znázorňuje především složitost průchodu hraniční linie skrze obydlené území obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka.

Mapa 1: Průběh hranice v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka

Zdroj: podklady GURS, 2015; vlastní zpracování

5.1 Analýza reprezentativnosti výzkumného vzorku

Širší území podléhající výzkumu diplomové práce se rozkládá na slovinské straně hranice na ploše přibližně 25 km² a zahrnuje deset obcí. V této oblasti byla sbírána data týkající se náležitostí života v příhraniční oblasti studenty geografie Univerzity v Lublani. Data byla zahrnuta v rámci 135 dotazníků. Zmíněné dotazníky sloužily při další analýze jako podklad pro konkrétnější výzkum v rámci obce Brezovica pri Metliki oddělené hraniční linií od chorvatské obce Brezovica Žumberačka. Zde probíhalo jak dotazníkové šetření, tak rozhovory s vybranými místními obyvateli. Obě obce dohromady pokrývají plochu 0,79 km².

V rámci deseti obcí, ve kterých byla data sbírána pomocí dotazníkového šetření A metodou náhodného výběru, žije přibližně tisíc obyvatel. V obci Brezovica pri Metliki žije 72 obyvatel (Statistical office of the Republic of Slovenia, 2015₂), v chorvatské Brezovici Žumberačke pak 19 (DZS, 2012). Dle dostupných dat pro občinu Metlika zde tvoří ženy 50,8 % z celkového počtu obyvatel, zatímco muži zbylých 49,2 %.

V rámci prvního dotazníkového šetření A zaměřeného na oblast západně od Metliky tvořily ženy 56,3 % z celkového počtu respondentů, muži pak 43,7 %. Souhrnně v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka tvoří ženy 50,5 % a muži 49,5 % z celkového počtu obyvatel. Poměr mezi respondenty dotazníkového šetření A v daných obcích je 47,1 % žen proti 52,9 % mužů.

Aktuální a podrobnější demografická data lze získat pouze na vyšší úrovni obcí Metlika. Z nich vyplývá, že v roce 2013, kdy byly naposledy zpracovány alespoň částečné demografické statistické výstupy, byl průměrný věk v regionu mezi 42 až 43 lety, což přibližně odpovídá průměru celého Slovinska (Statistical office of the Republic of Slovenia, 2013). Průměrný věk respondentů dotazníkového šetření B v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka byl 40,5 let. Dotazníkové šetření A používalo odlišnou metodiku sbírání informací o věku. Nejčastěji v nich odpovídali obyvatelé ve věkovém rozmezí mezi 45 až 65 lety následovně skupinou mezi 25 až 44 lety. Z národních průzkumů dále vyplývá, že průměrný věk žen žijících v občině Metlika je o dva až tři roky vyšší než u mužů. S tímto statistickým výstupem se shodují i informace o věku respondentů dotazníkových šetření.

Protože v rámci rozhovorů byly získány informace ohledně převládající emigrace z regionu směrem do centrálního Slovinska, je opodstatněné postavit tyto názory proti oficiálním statistickým výstupům. Ty z roku 2013 (Statistical office of the Republic of Slovenia, 2013) v případě zkoumaného regionu hovoří o mírně kladném meziregionálním migračním saldu a informace od místních obyvatel tedy nepotvrzují. Migrace mezi slovinskými regiony je nejčastěji motivována pracovními příležitostmi, a ačkoliv obec Metlika dle zjištěných poznatků dostatek takových pracovních příležitostí nenabízí, není v případě tohoto regionu emigrace natolik palčivým tématem, jako je tomu v jiných pohraničních oblastech. V dalších částech kapitoly budou prezentována podrobnější data týkající se každodenní migrace obyvatel získaná z dotazníků, která by měla napovědět více o vzorcích pohybu obyvatel v této příhraniční oblasti. V souvislosti s migračním saldem vyvstává i otázka, do jaké míry se hranice podílí na odlivu lidského kapitálu a jakou měrou by naopak příhodný režim uplatňovaný na slovinsko-chorvatské hranici mohl povzbudit příliv lidského kapitálu do regionu.

Vzdělání je dalším ukazatelem, který byl, ač ne jako předmět výzkumu, sledovaný při získávání dat pomocí dotazníkového šetření. Vzhledem k známému faktu hovořícím o průměrně nižším dosaženém stupni vzdělání u obyvatel ve venkovských

a příhraničních regionech, kterým obec Metlika je, si porovnáme stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů se slovinským průměrem.

V rámci dotazníkového šetření A provedeného studenty geografie tvořili největší skupinu respondenti s dostudovanou střední školou, nebo gymnáziem, jejich relativní zastoupení mezi všemi respondenty bylo necelých 69 %. Dalším nejčastěji dosaženým stupněm vzdělání bylo vysokoškolské společné s vyšším odborným (22 %), základního vzdělání jako svého nejvyššího stupně dosáhlo 8 % respondentů. Mezi respondenty dotazníkového šetření B převažovalo středoškolské vzdělání zastávající podíl téměř 68 %. Dosažené vzdělání u zbylých respondentů je rovnoměrně rozloženo mezi ostatní nabízené kategorie, tedy oba stupně základní školy, vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání. Je důležité upozornit, že 18 % respondentů v případě dotazníkového šetření A a 23 % v případě dotazníkového šetření B, spadalo do věkové skupiny do 25 let, kdy ze statistického hlediska jejich vzdělání nemusí být nutně považováno za ukončené. Podle dat OECD (2013) má 59 % obyvatel Slovinska nejméně středoškolské vzdělání. U obyvatel nad 25 let tvoří středoškoláci a vysokoškoláci 84 %, přičemž u obyvatel mezi 25 a 34 lety je jejich podíl dokonce 94 %. Podle dat z ročenky slovinského statistického úřadu (Statistični urad RS, 2015), který do statistiky vzdělanosti zahrnuje obyvatele starší patnácti let, mělo v roce 2014 středoškolské a vyšší vzdělání 73,2 % obyvatel. V následující skupině 25 až 39 let byl podíl lidí s ukončeným středoškolským a vyšším vzděláním 90,8 %.

Protože studovaná oblast leží v příhraničí s historicky poměrně vysokou mírou přeshraniční interakce, je důležité zmínit podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel v regionu i samotné oblasti výzkumu. V občině Metlika tvoří obyvatelé cizí národnosti s trvalým bydlištěm v daném regionu 5,1 % (Statistical office of the Republic of Slovenia, 2013). Podíl cizinců na celkovém počtu respondentů dotazníkového šetření A je 11 %, nejpočetněji je zastoupena chorvatská národnost. V rámci dotazníků přímo ze dvou *de facto* propojených hraničních obcí byli dotazováni obyvatelé žijící na obou stranách hranice.

Pro výzkum zabývající se vlivem hranice na obyvatele žijící v její blízkosti je směrodatná ekonomická aktivita obyvatel, v regionu obvykle spojená s každodenní migrací. V tomto ohledu je vzorek respondentů, který byl zvolen v případě dotazníkového šetření A metodou náhodného výběru vyhovující. Zaměstnaní a studenti, z nichž většina do práce či za studiem dojíždí, tvoří přibližně 68 % dotazovaných, zbylí

jsou převážně důchodci následovaní nezaměstnanými. Respondenti z obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka jsou všichni zaměstnaní, nebo studují. V následujících podkapitolách bude tato skutečnost spojená s každodenní migrací a překračováním hranice rozvedena.

5.2 Oblast výzkumu na mapách

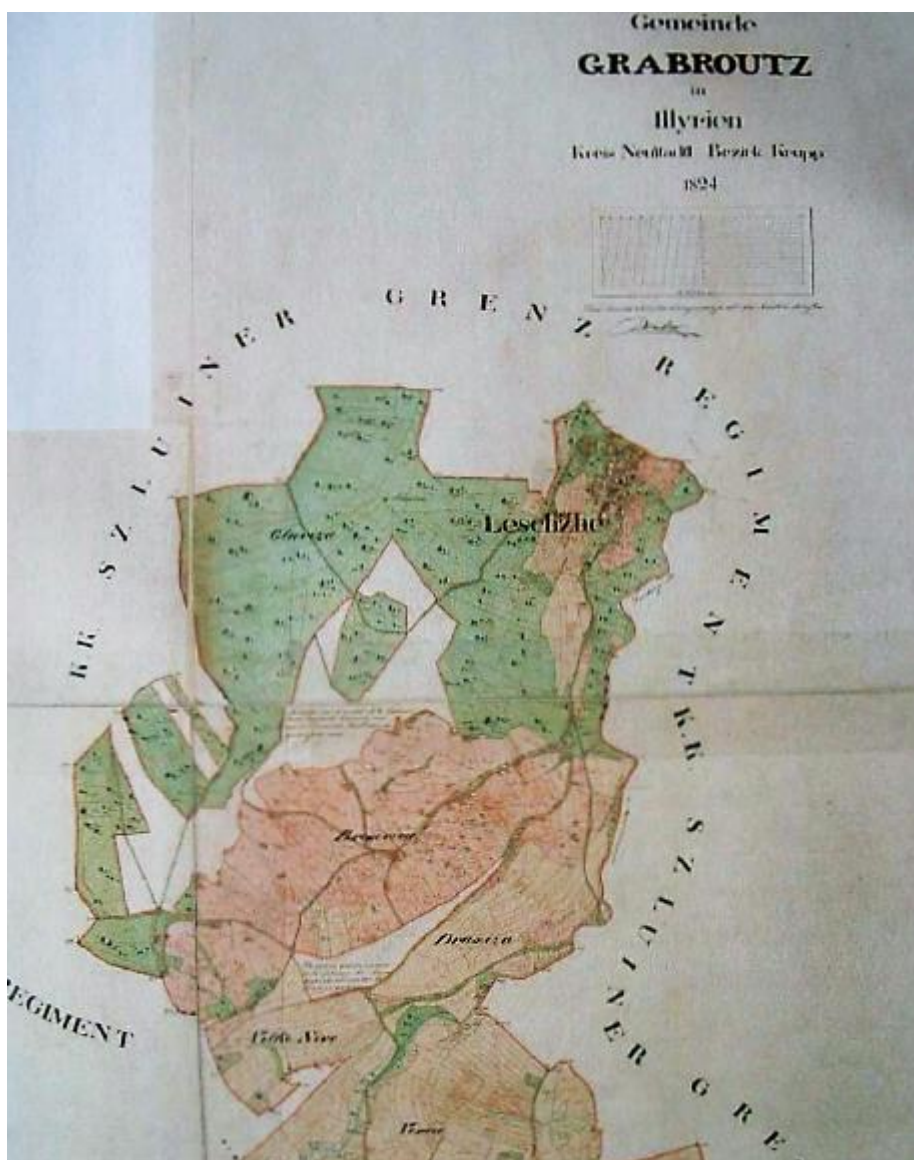
Složitost delimitace hranice přímo na území obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka tvoří ve spojení se sporným průchodem hranice v jejich blízkém okolí zajímavou situaci v oblasti zákresu samotné hraniční linie. Proto si v rámci této podkapitoly představíme a porovnáme několik vybraných map pocházející z různých zdrojů. Ty by měly vypovídat o komplikovanosti hranice, která je předmětem výzkumu této diplomové práce. Je důležité připomenout, že mapy hrají při přesném určení a následné správě hranice zcela zásadní roli a zákres hraniční linie je součástí dvou fází tvorby hranic, alokace a delimitace. Mapový podklad, jenž je výsledkem smlouvy o průběhu hranice, se následně stává zcela nepostradatelným i pro fáze demarkace a administrace.

5.2.1 Historické mapy

Pomineme-li mapy z období do poloviny 18. století, které byly vytvářeny ve velkých měřítkách a z pohledu dnešní delimitace slovinsko-chorvatské hranice nejsou příliš směrodatné, vznikly první přesné mapy mezi lety 1763 a 1787. Tyto mapy byly součástí tzv. Jozefínských vojenských map a na konci 18. století byly považovány za nejpřesnější a nejkvalitnější kartografické práce. Nicméně mapy byly kvůli svému původu a záměru jejich tvorby v době po jejich vzniku tajné a nebyly veřejnosti dostupné. Díky svému účelu byly tyto vojenské mapy naprosto přesné v záznamu reliéfu a veškerých fyzicko-geografických krajinných prvků. Avšak v mapě byly díky průzkumu císařských a vojenských úředníků zaneseny i veškeré budovy. (Gašperič, 2006) Digitalizované Jozefínské vojenské mapy nejsou ve Slovinsku ještě dostupné pro celé území, nicméně příloha 3 umožňuje náhled do oblasti obcí Metlika a v pravém horním rohu výřezu i část obce Brezovica pri Metliki. Z výřezu je patrné, že již na konci 18. století vykazovala oblast studované obce komplikovanou situaci ohledně hranice katastrů.

Důkazem složité situace v otázce zapisování pozemků a domů do různých katastrů je mapa z roku 1824, jejíž původ byl popisován již na začátku třetí kapitoly této práce. Při porovnání výřezu mapy z katastru (obrázek 7) vytvořeného na základě patentu císaře Františka I. s mapami v následující podkapitole, lze pozorovat, že již v roce 1824 bylo rozdělení území mezi tehdy Rakousko a Uhersko téměř shodné s dnešním slovinsko-chorvatským. Takto přesný náhled umožňuje Františkánský katastr díky velkému měřítku 1 : 2 880.

Obrázek 7: Výřez z Františkánského katastru z roku 1824

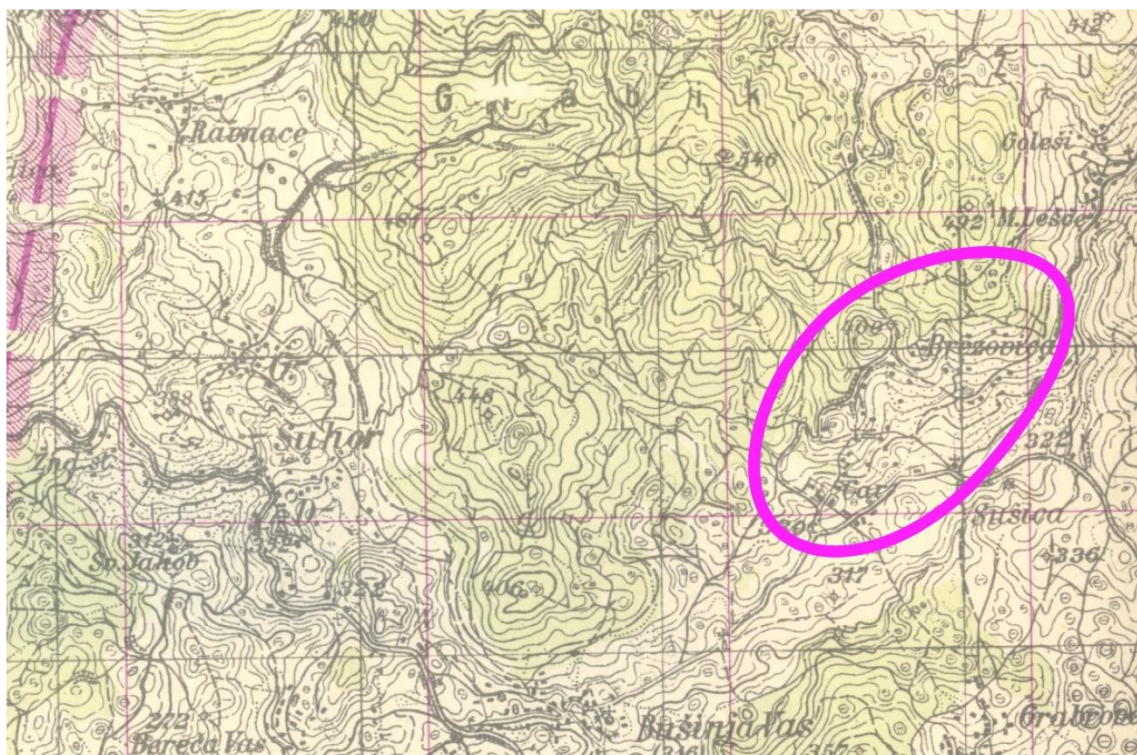

Zdroj: Arhiv Republike Slovenije, 2015

Františkánský katastr zůstal až do zániku Rakouska-Uherska v roce 1918 nejpřesnějším mapovým podkladem zahrnující celé dnešní slovinské území.

V meziválečném období a v letech druhé světové války se mapové podklady měnily, nicméně z pohledu dnešní delimitace ve zkoumané oblasti nepřinesly nic, co by mělo na dnešní stav vliv. Hranice se však ve 30. a 40. letech 20. století změnila poměrně výrazně. Hlavním důvodem bylo obsazení slovinského území Itálií, Německem a Maďarskem. Hranice v oblasti výzkumu byla po obsazení až do kapitulace zmíněných států vedena zjednodušeným způsobem, který lze vidět na obrázku 8. Hranice v roce 1942, na obrázku 8 znázorněna fialovou přerušovanou čarou, oddělovala italské území (na obrázku vlevo od čáry) od území nacistického Německa. Obec výzkumu této diplomové práce je na obrázku 8 uvnitř fialového oválu.

Obrázek 8: Mapa hranice z roku 1942 mezi italským a německým obsazeným územím s vyznačenou oblastí výzkumu

Zdroj: Kartografska zbirka, 1943

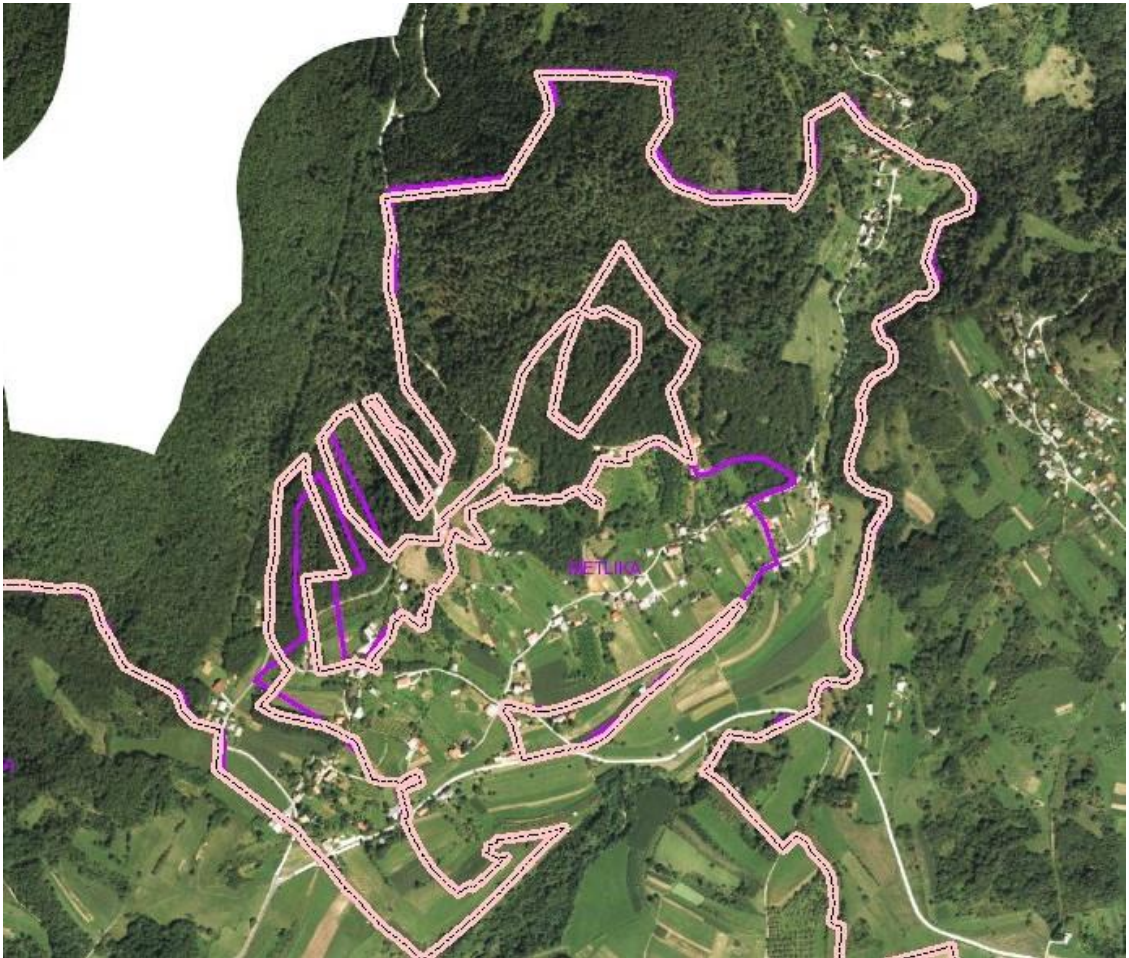
Jak již bylo popsáno v předešlých kapitolách, po konci druhé světové války, v období Jugoslávie nebyl na hranice mezi svazovými republikami kladen velký důraz. Důkazem toho jsou i jugoslávské mapy z let 1952, 1974 a 1986 (viz přílohy 4, 5 a 6), z nichž ani jedna nikterak nereflektuje průběh hranice mezi tehdejšími svazovými republikami Slovinsko a Chorvatsko. Po získání samostatnosti obou zemí v červnu roku 1991 se začaly projevovat rozdíly v zákresu hraniční linie více, než kdy předtím, a to

díky tomu, že téma společné hranice se stalo jednou z politických a diplomatických priorit. Na odlišné zákresy hraniční linie v současnosti reaguje následující podkapitola.

5.2.2 Současné mapy

Přejdeme-li k aktuálním mapám a geodetickým datům, nabízí nám prostor výzkumu v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka zajímavý pohled na hraniční problematiku skrze samotný zákres hranice. Zákres hraniční linie dělící obě obce a obě země se mezi daty dostupnými z národních geodetických ústavů liší. Liší se však také vedení hraniční linie mezi nejužívanějšími mapovými portály. Obrázek 9 dokumentuje rozchod v datech i v rámci jediné organizace, jakou je slovinský geodetický úřad. Ve zmíněném případě se jedná o rozcházející se hraniční linii s vnější linií parcel náležících ke slovinskému katastru, a tedy Slovinskem nárokovaným i spravovaným územím. Popisovaná situace je nejmarkantnější ve východní části obce Brezovica pri Metliki na obrázku 9 vlevo uprostřed, hraniční linie zde značí čára zakreslená širší světlejší barvou, zatímco vnější hranice katastru je vyvedena slabší a tmavší fialovou čarou. Přesnost, v tomto případě spíše nepřesnost dat může způsobit potíže především na individuální lidské úrovni. Ve slovinské části obce nesoucí název Brezovica pri Metliki není zcela výjimečný stav, při kterém prochází státní hranice a zároveň vnější hranice Schengenského prostoru skrze jednotlivé pozemky, zahrady, či dokonce i stavby.

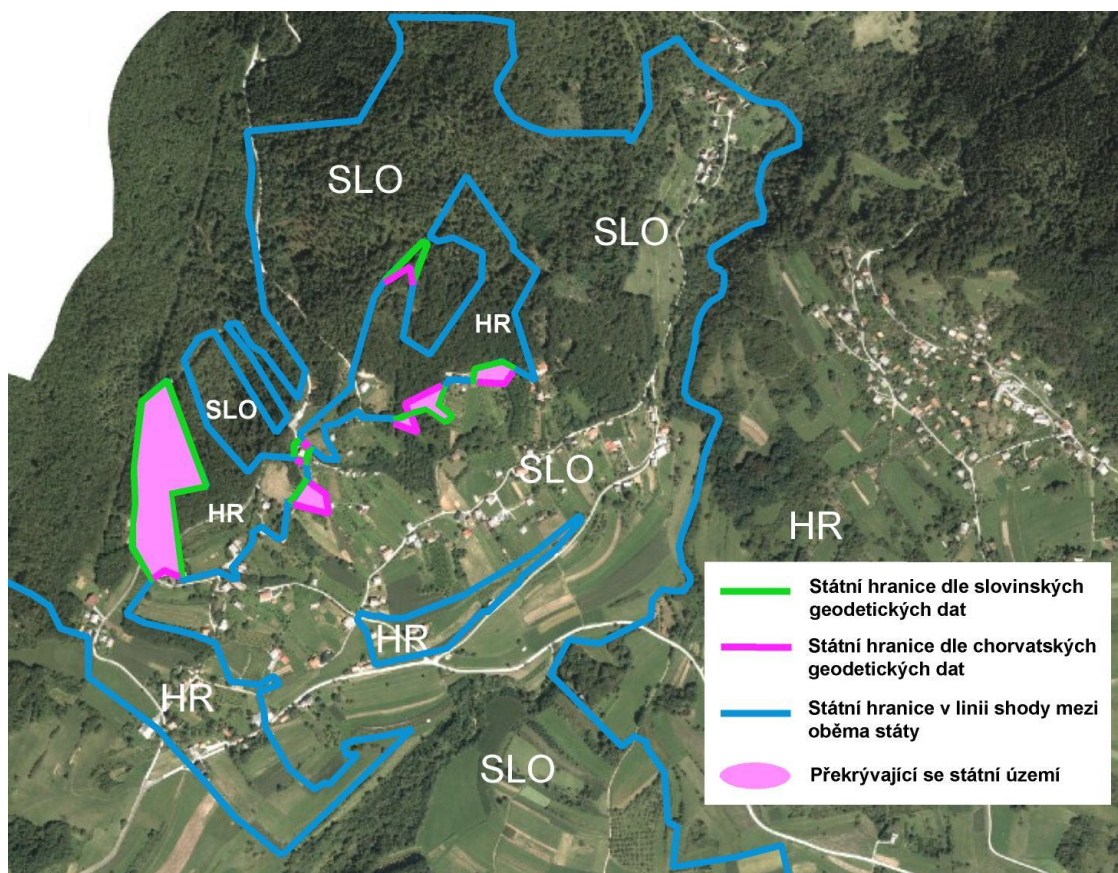
Obrázek 9: Rozchod mezi slovinským katastrem a slovinskou hraniční linií

Zdroj: Agencija RS za Okolje, 2016

Z hlediska mezinárodních vztahů a dlouhodobě trvajících sporů o průběh hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem je podstatnější překryv nárokovaného státního území. Překryv státy nárokovaného území je ale i otázkou každodenních životů obyvatel na dotčeném území, protože na takovém území dochází k častým komplikacím zejména v oblasti správy samotné hranice, správy majetku nebo kontroly hranice a pohybu osob v jejím okolí. Za účelem nalezení takovýchto sporných ploch bylo na leteckém snímku získaném z dat Ministerstva za okolje in prostor (Ministerstvo životního prostředí a územního plánování) vytvořeno srovnání dat z geodetických úřadů obou zemí. V případě chorvatského geodetického úřadu (DGU, 2016) je zakres hraniční linie totožný s vnější hranicí katastru. Pro prezentaci slovinského zakresu hranice byla využita čára oficiálně značící hranici, avšak mírně se rozcházející s katastrálními mapami (Ministrstvo za okolje in prostor, 2016).

Obrázek 10: Rozdíl mezi hraniční linií dle dat slovinského a chorvatského geodetického ústavu

Zdroj: upraveno dle Agencija RS za Okolje 2016 a DGU, 2016)

Na obrázku 10 jsou vedeny tři základní linie prezentující průběh hraniční linie dle obou stran. Zatímco zelená čára značí slovinské vedení hranice, fialová to chorvatské. Modrá čára pak značí průběh hranice, na němž se shodují data z obou stran. V místech, kde se chorvatský zákres hraniční linie liší od slovinského, je chorvatská pozice znázorněna fialovou čarou a plochy překryvu nárokovaného státního území jsou na obrázku 10 vyplněny světle fialovou barvou. Plochy, které jsou nárokovány oběma státy, jsou v rámci obcí Brezovica při Metliki a Brezovica Žumberačka bez výjimky zaneseny v obou státních katastrech.

Opačným případem jsou plochy, které nenárokuje ani jedna ze stran. Na obrázku 10 můžeme takové případy vidět dva, jeden blízko společného středu obou obcí a druhý v případě části lesní parcely ležící od obcí severním směrem. Technicky patří dle slovinských podkladů obě zmíněné plochy Chorvatsku, to však tyto části území nenárokuje a ani je nevede ve svém katastru. Případy jako tento jsou v poslední době

využívány k zakládání „soukromých“ států, jakým je například Liberland na území mezi Chorvatskem a Srbskem. Svou epizodu v této otázce sehrálo i území slovinské části zkoumané obce. V místě, které dle informací získaných od místních obyvatel nenáleží ani Slovinsku, ani Chorvatsku, založil na jaře roku 2015 polský občan Kamil Wrono vlastní stát nesoucí název Kraljevina Enkláva. Slovinská vláda však po necelém měsíci vystoupila s prohlášením, že se jedná o slovinské území a zástupci Kraljeviny ohlásili přestěhování státu do oblasti chorvatsko-srbské hranice poblíž již zmíněného Liberlandu založeného Čechem Vítem Jedličkou (Rajšek, 2015).

Mimo oficiální státní stanoviska v otázce zákresu hraniční linie považují za zajímavé a vzhledem k četnosti jejich využívání také důležité popsat si zákres hranice několika základních mapových portálů. Průběh hranice na nadnárodním mapovém portálu google maps odráží téměř přesně linii prezentovanou chorvatským národním geodetickým ústavem (Google Maps, 2016). Podobně vede slovinsko-chorvatskou hranici na své mapě v oblasti výzkumu práce také portál bing (Bing Maps, 2016). Na rozdíl od map portálu bing a google maps, český mapový portál mapy.cz vede hraniční linii v úplné shodě se slovinským geodetickým ústavem (Mapy.cz, 2016). Mapové podklady ESRI, které využívá server UNHCR (2016), vede hraniční linie mezi Slovinskem a Chorvatskem přibližně ve shodě s chorvatským geodetickým ústavem, zcela však opomíjí chorvatskou enklávu uprostřed obce, na které se jinak shodují záznamy obou zemí.

Chorvatský mapový portál preglednik.hr vede hraniční linii dle dat chorvatského geodetického ústavu. Další používaný chorvatský mapový portál HAK, zaměřený především na automapy, využívá podklady společnosti Mireo, které nejsou v oblasti výzkumu, co se vedení hraniční linie týká nikterak podrobné a téměř neodráží reálný průběh hranice ať už dle chorvatského, nebo slovinského stanoviska (HAK, 2016).

Nejčastěji užívanými slovinskými mapovými portály jsou geopedia.si a mapový portál serveru najdi.si. Geopedia.si využívá dat slovinského geodetického ústavu a tak se jejich zákres hraniční linie od toho oficiálního slovinského neliší (Geopedia, 2016₂). Výjimkou jsou mapy v největších měřítkách, které opomíjejí chorvatskou enklávu uvnitř obce. Mapový portál najdi.si využívá také dat geodetického ústavu a zákres hraniční linie je proto totožný (Najdi.si, 2016).

Většina ze zbylých užívaných slovinských, chorvatských, nebo nadnárodních mapových portálu využívá podkladových map z google maps. Z tištěných map svým vlivem stojí určitě za zmínku slovinský atlas *Atlas Slovenije*, konkrétně jeho 3. vydání. V něm stejně jako například mapové podklady ESRI nebo mapy velkých měřítek geopedie.si chybí chorvatská enkláva uprostřed slovinské části obce Brezovica pri Metliki.

5.3 Delimitace hranice a nastavení pohraničního režimu

Analyzovali jsme si základní charakteristiky, které zkoumané území vykazuje, a pro lepší vzhled do celé situace jsme si také představili hraniční linii v oblasti na mapách. Nyní je na řadě krátká analýza postupu při delimitaci hranice a nastavení režimu, k níž posloužily informace získané z dotazníkového šetření a během rozhovorů.

Jak již bylo popsáno, během 90. let minulého století byla na mezinárodní úrovni zcela logicky na prvním místě snaha o přesnou delimitaci hranice, která by získala právní ukotvení v bilaterální smlouvě. Diplomatická komise za tímto účelem zřízená, jak uvádí její člen Dušan Fatur: „*Měla vytvořit podklady pro oboustranně přijatelnou dohodu tak, aby se zamezilo dalším mezinárodním sporům a minimalizoval se negativní dopad hraniční linie na obyvatele v pohraničí.*“ (Fatur, 2016) Diplomatická komise se při své práci v terénu přímo na 670 kilometrů dlouhé hranici setkávala s obtížemi provázejícími tamní obyvatele, a nejen proto byla oficiálně podepsána v roce 1997 dohoda o vzniku SOPS (*Sporazum med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o obmejnem prometu in sodelovanju* – Smlouva mezi Republikou Slovinsko a Republikou Chorvatsko o pohraničním styku a spolupráci). Mezi zmíněnými obtížemi Fatur uvádí, „*že narazili na přibližně 230 případů, kdy bylo pro slovinské občany výhodnější denně dojíždět do zaměstnání přes chorvatské území.*“ (Fatur, 2016)

Po začátku platnosti SOPS, jak uvádí ve svém výzkumu Pipan (2008) začali lidé naopak pociťovat spíše negativní odraz přítomnosti hraniční linie v jejich blízkosti. Mezi lety 1991–2001 totiž neplatil žádný zvláštní režim, který by omezoval jak už slovinské, tak chorvatské obyvatele příhraničí v pohybu přes hranici. Omezení se týkala pouze převozu zboží podléhajícího celním poplatkům. Nicméně s podpisem SOPS a blížícím se vstupem Slovinska do Evropské unie byl kladen důraz na nastavení

formálnějšího hraničního režimu. Na vytváření pravidel pohraničního styku se podílelo šest podkomisí v rámci aplikace SOPS.

Pro náš výzkum jsou nejdůležitější aktivity především dvou podkomisí: Podkomise pro koordinaci silničního spojení a výstavbu hraničních přechodů a dále Podkomise pro hraniční režim a vydávání dokladů. Členka A jedné z uvedených komisí deklarovala cíl a zadání, které od vlády všichni členové dostaly: „*Naším úkolem bylo v rámci pravidel nastavených SOPS vytvořit takový systém hraničního režimu, který bude právně platný a bude mít co nejmenší negativní dopad na obyvatele příhraničního pásu.*“ (členka A, 2015)

Druhým milníkem pro práci speciální komise a podkomisí v rámci SOPS byl vstup Slovinska do schengenského prostoru v roce 2007. Poté co byl na půdě Evropského parlamentu prosazen Schengenský kodex, bylo Slovinsku umožněno zajišťovat vnější hranici schengenského prostoru na základě pravidel nastavených smlouvou SOPS dopracovaných speciální komisí. Výše již citovaná členka A jedné z podkomisí popisuje její aktivity jako „*velmi detailní práci zabývající se stejně jako v období před vstupem do schengenského prostoru individuálními podněty souvisejícími s oficiálním přechodem hranice.*“ (členka A, 2015) Jako příklad uvádí způsob zajištění veškerého infrastrukturního propojení obou zemí. „*Protože každá zpevněná cesta protínající hraniční linii musí být zajištěna branou, zařizovala naše podkomise vydávání klíčů od těchto bran příslušným obyvatelům, kteří měli nárok na užívání oněch cest.*“ (členka A, 2015) Za sedm let od začátku platnosti SOPS do roku 2009 bylo vydáno 2 302 klíčů, z toho 1 700 slovinským a 602 chorvatským občanům (Uradni list RS, 2010).

Stejně jako Dušan Fatur v souvislosti s prací na delimitaci hraniční linie, tak také členka A podkomise v rámci SOPS hodnotí kladně spolupráci místních správních orgánů, které byly velmi nápomocny společným komisím a zároveň udržovaly spolupráci i se svými přeshraničními protějšky.

Protože podkomise se zabývaly jednotlivě každým případem při celé délce slovinsko-chorvatské hranice, snažily se vytvořit systém, který v rámci celkové dohody umožnil obyvatelům příhraničních obcí maximální možnou průchodnost hranice. Z výše prezentovaných map značících průchod hranice zkoumaným územím je zřejmé, že dopad nastaveného systému byl patrně nesilnější právě v obci Brezovica pri Metliki na

slovinské straně hranice a Brezovica Žumberačka na straně chorvatské. Podkladem pro toto tvrzení budiž graf 1 vytvořený z dat získaných během dotazníkového šetření B. Z něj vyplývá, že tamní obyvatelé potřebují v rámci nastaveného systému speciální povolení pro pohyb v hraniční oblasti ve srovnání s ostatními hraničními oblastmi častěji.

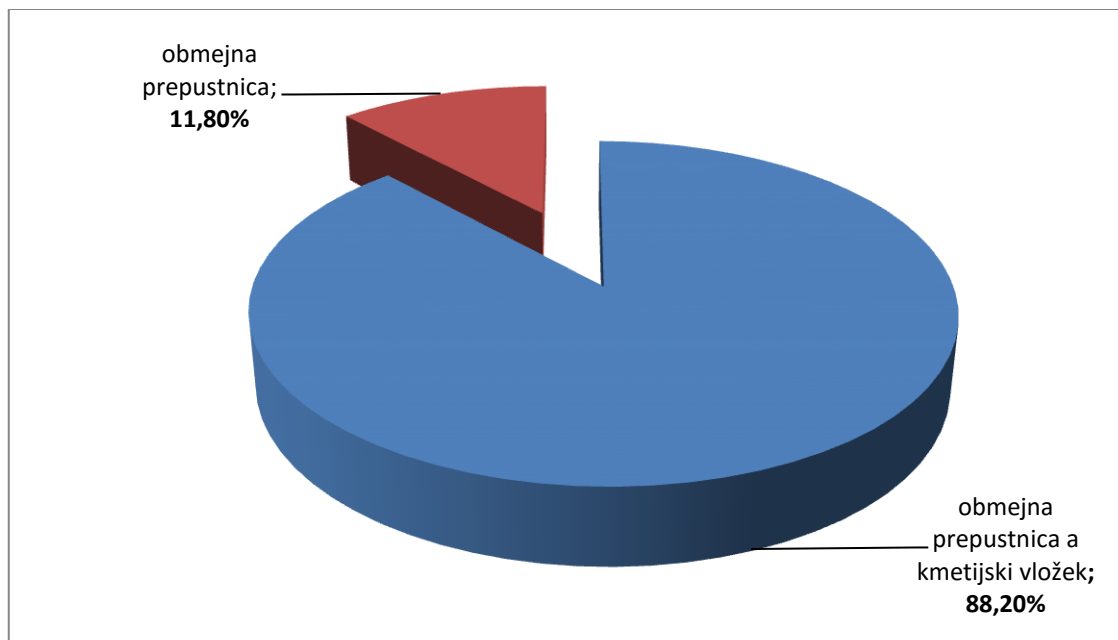
Základním dokumentem, na který má nárok každý člověk na obou stranách hranice, který má trvalé bydliště v jedné ze smlouvou definovaných obcí je *obmejna prepustnica* (hraniční průkaz/karta). Tento osobní dokument vydávaný příslušnými státními úřady lokalizovanými v blízkosti hranice, pro oblast výzkumu tuto funkci zastává úřad ve městě Metlika, slouží k možnosti přechodu hranice v hraničních bodech a na hraničních přechodech sloužících pouze pro tzv. malý pohraniční styk. Na zmíněných hraničních bodech mohou hranici překonávat jen obyvatelé Slovinska a Chorvatska vlastníci příslušné povolení, tedy *obmejnou prepustnici*. Takovýchto bodů bylo do záznamů vneseno 424 na slovinské a 3 404 na chorvatské straně. Ostatní obyvatelé těchto dvou zemí mohou využívat k překonání slovinsko-chorvatské hranice pouze hraniční přechody sloužící pro malý pohraniční styk, stejně jako občané EU, kteří platí za přechod na takovémto hraničním přechodu poplatek. (Uradni list RS, 2010) Občané třetích zemí mimo Evropskou unii mohou hranici překonat jen na hraničních přechodech vyššího řádu, tedy mezistátního a mezinárodního.

Dle statistik, které prezentuje Pipan (2008), bylo ze všech slovinských hraničních regionů nejvíce *obmejnih prepustnic* vydáno právě v občině Metlika. Vydáno jich tam bylo v prvních dvou letech platnosti SOPS přibližně 2 300, což tvořilo necelých 20 % ze všech vydaných *obmejnih prepustnic*. Většina těchto dokumentů byla vydána právě ve dvou letech následujících po podpisu smlouvy SOPS o hraničním režimu. V současných letech se jen obnovují platnosti *obmejnih prepustnic*, případně se vydávají nové mladým, nebo nově přistěhovalým občanům, jejichž počet je však v porovnání s lety 2002 až 2004 po zavedení SOPS trvale nižší.

Druhým v průzkumu dotazovaným a v grafu 1 zaneseným dokumentem je *kmetijski vložek* (zemědělský průkaz dokládající vlastnictví půdy na druhé straně hranice). Tento dokument je vydáván obyvatelům již vlastníci *obmejnou prepustnici* na základě vlastnictví půdy, nebo právního nároku na obdělávání, či udržování půdy, lesa nebo vody na druhé straně hranice. *Kmetijski vložek* opravňuje jeho vlastníka

k přechodu hranice na nejbližších hraničních přechodech a bodech a také na místech jmenovaných uvnitř samotného dokumentu.

Graf 1: Podíl respondentů vlastnicích dokumenty potřebné k překročení hranice v okolí bydliště

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Na grafu výše můžeme dle dat získaných od respondentů dotazníkového šetření B pozorovat podíl vlastníků dvou nejdůležitějších a nejčastěji vydávaných povolení sloužících k lokálnímu přechodu hranice, které byly charakterizovány výše.

Nejvíce *kmetijských vložků* bylo vydáno ve vinařské oblasti Haloze na jihovýchodě Slovinska, kde část tamních obyvatel vlastní zemědělskou půdu i na druhé straně hranice (Pipan, 2008). V občině Metlika je počet vydaných *kmetijských vložků* výrazně menší, na druhou stranu respondenti ze studovaných obcí uvádějí, že pro ně je tento dokument zcela klíčový, o čemž hovoří výsledky dotazníkového šetření B, ve kterém se označilo 88 % respondentů za vlastníky *kmetijského vložku*.

Co se cen za vydání dokumentů týká, stanovuje si je každá země sama. V minulosti byly ceny velmi rozdílné, přičemž chorvatské občany vyšla příslušná povolení k překračování lokální hranice výrazně draž, Pipan (2008) uvádí až trojnásobnou cenu stejného dokumentu na chorvatské straně. Zároveň však dodává, že ceny se již před rokem 2008 začaly srovnávat. Obyvatel B chorvatského původu, žijící na slovinské straně hranice uvádí, že „cena je aktuálně pro obyvatele chorvatské strany

hranice přibližně dvojnásobná“ (obyvatel B, 2015). Přesné ceny uváděných dokumentů se nepodařilo z informací od příslušných slovinských i chorvatských úřadů dostupných online dohledat.

Vzhledem k tomu, že každý z respondentů, ať už je obyvatelem slovinské, nebo chorvatské strany hranice, vlastní alespoň základní povolení pro překročení hranice v hraničním bodě ve stanoveném nejbližším okolí svého bydliště, je z grafu zřejmé, že dopady nastavení hraničního režimu jsou ve zkoumaných obcích velmi výrazné a lze předpokládat, že větší než ve většině ostatních částí slovinsko-chorvatské hranice. Vezmeme-li v potaz například hraniční občinu Metlika, pohybuje se počet vlastníků uvedených povolení kolem 30 % z celkového počtu obyvatel regionu (Uradni list RS, 2010). Zatímco dle dat zjištěných dotazníkovým šetřením B, vlastní povolení potřebná k malému pohraničnímu styku všichni dotazovaní z obou do výzkumu zahrnutých obcí.

5.4 Přeshraniční interakce

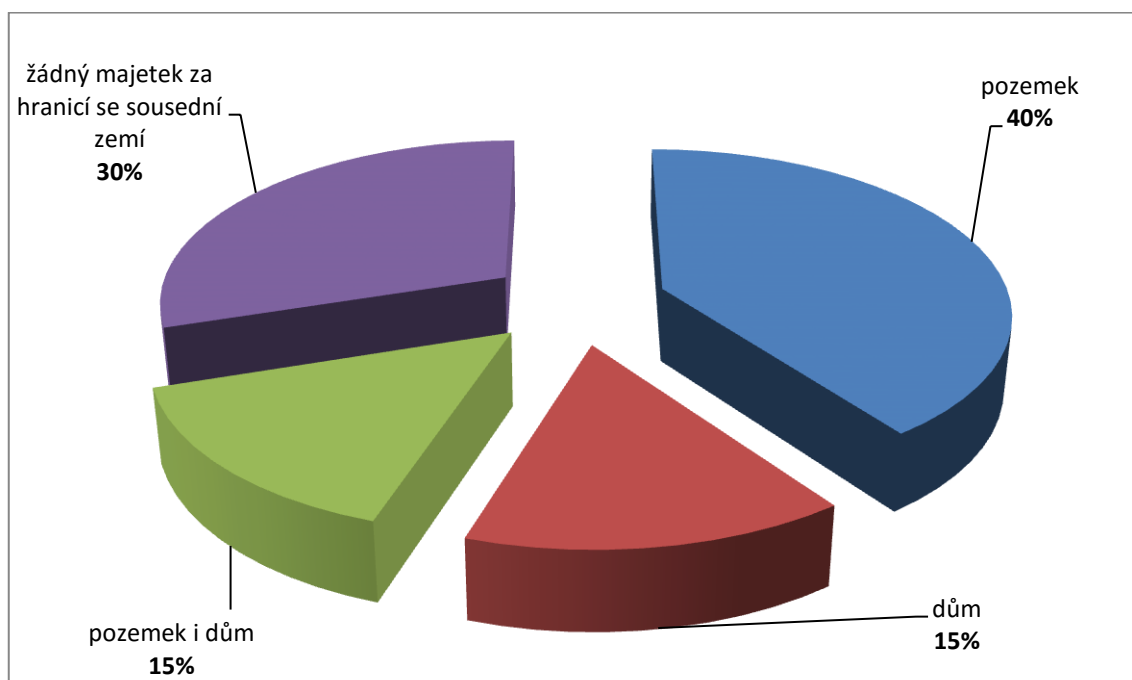
K naplnění cíle práce vedou odpovědi na dvě základní výzkumné otázky: jaká je role specificky delimitované hranice ve společnosti vybrané příhraniční oblasti a konkrétněji jak blízkou hranici vidí a její dopady na vlastní životy hodnotí tamní obyvatelé. Pro zjištění role a dopadů hranice ve zkoumané oblasti je klíčové popsat, jak probíhá přeshraniční interakce. Na základě jakých pravidel mohou obyvatelé dotčené oblasti překračovat hranici, již bylo popsáno, nyní se zaměříme na to, jakým způsobem, jak často a za jakým účelem tamní obyvatelé překonávají slovinsko-chorvatskou státní hranici.

Vzhledem k historické provázanosti slovinské a chorvatské části pohraničí ve zkoumané oblasti směřovaly otázky v rámci dotazníků na vazby obyvatel s územím, či lidmi na druhé straně hranice. První z vybraných otázek se týkala vlastnictví majetku nebo půdy v Chorvatsku, případně Slovinsku. V rámci dotazníkového šetření A uvedlo pouze 18 % respondentů, že vlastní pozemek, dům nebo chatu za hranicí v sousedním Chorvatsku. Zbylých 82 % dotazovaných nevládní dle jejich odpovědi na chorvatském území nic. Ve dvou obcích, které byly předmětem výzkumu, je situace odlišná. Jak lze vyčíst z grafu 2 nejčastěji respondenti v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka vlastní na druhé straně hranice, v tomto případě, buď v Chorvatsku, nebo

i Slovinsku pozemek. Nicméně i v této oblasti uvedla téměř třetina obyvatel, že za hranicí nevlastní nic. Dům vlastní na druhé straně hranice 15 % dotazovaných a stejný poměr respondentů uvedlo vlastnictví jak pozemku, tak domu v sousední zemi.

Podíl lidí vlastnících pozemek může být pozitivně ovlivněn skutečností, kterou dokládají slova obyvatele B: „V obci je běžné, že lidé, aby umožnili přechod hranice svým dětem při návštěvě například prarodičů, přepisují na ně části svých pozemků. Tím, že se stanou vlastníky půdy v Chorvatsku, mohou dostat kmetijski vložek a mohou přes hranici přímo z naší vesnice, jinak by totiž musely na nejbližší hraniční přechod, který je vzdálený více než dvacet minut jízdy autem.“ (obyvatel B, 2015)

Graf 2: Vlastnictví nemovitostí za hranicí (obyvatelé Brezovice pri Metliki a Brezovice Žumberačka)

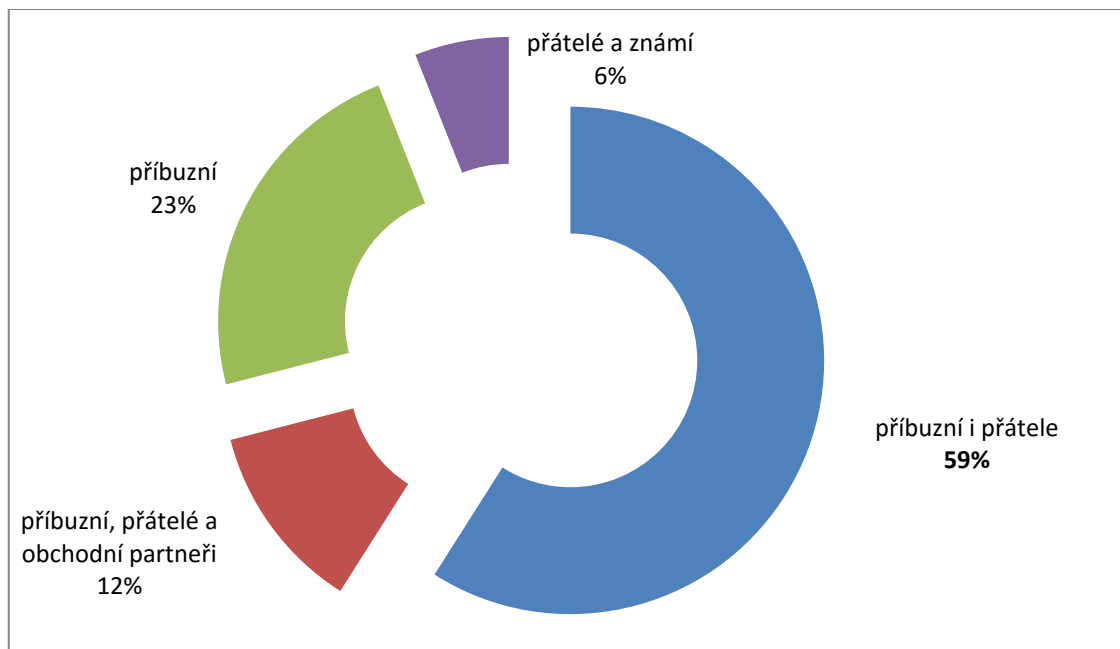

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Vazby přes hranici velmi dobře dokumentují také příbuzenské a společenské vztahy mezi lidmi. Dle dat sloužících jako podklad pro následující graf bylo zjištěno, že každý z respondentů má určité osobní vazby na obyvatele z druhé strany hranice. Největší podíl respondentů tvoří dokonce ti, kteří mají jak příbuzenské, tak i přátelské vazby (59 %). Druhou největší skupinu tvoří tázaní, kteří mají v sousední zemi jednoho, či více příbuzných (23 %). Následování jsou skupinou respondentů, kteří do dotazníku

uvedli, že mají příbuzenské, přátelské i obchodní přeshraniční vazby (12 %). Nejmenší skupinu poté tvoří ti, jejichž přeshraniční vazby jsou jen čistě přátelského charakteru.

Graf 3: Příbuzenské a společenské přeshraniční vazby obyvatel Brezovice pri Metliki a Brezovice Žumberačka

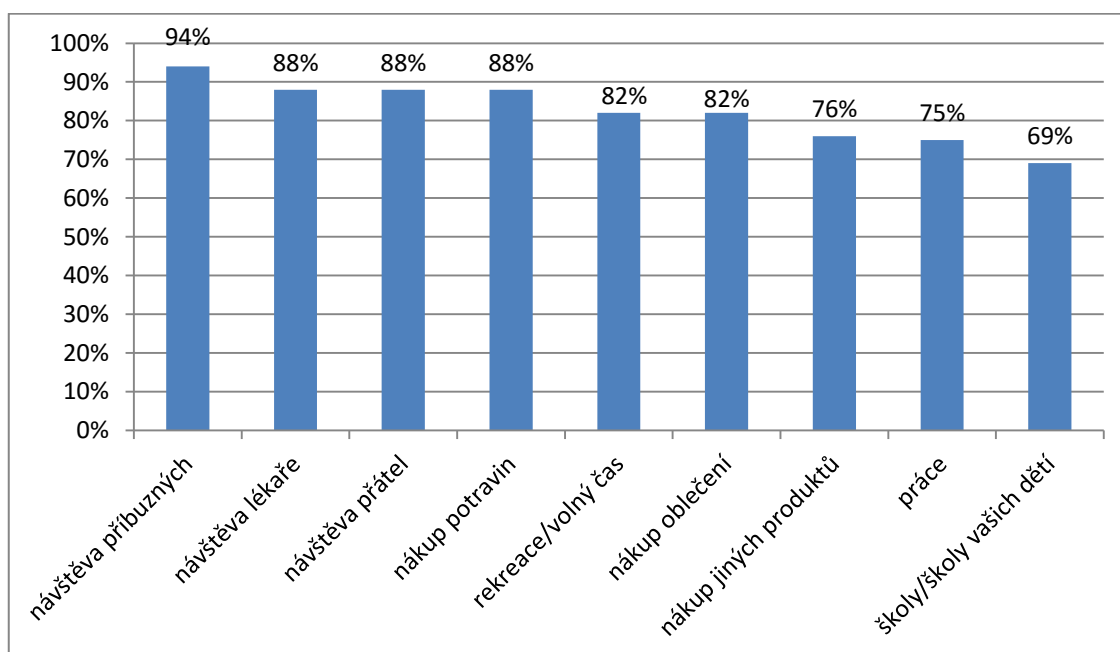
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

V rámci dotazníkového šetření A byly výsledky velmi podobné, i tak se však podíl jednotlivých odpovědí mírně lišil. Nejčastěji (téměř 50 %) respondenti uvedli, že mají přátelské vazby na obyvatele trvale žijící v oblasti za hranicí. Dále mají dotazovaní s obyvatelem za hranicí nejčastěji příbuzenské vazby. Tato odpověď měla stejné zastoupení jako možnosti, v nichž respondenti uváděli, že mají zároveň příbuzenské i přátelské přeshraniční vazby, ale také jako odpověď, že nemají žádné přeshraniční vazby. Odpověď vypovídající o obchodních vazbách byla v tomto dotazníku zastoupena minimálně (7 %).

Z předchozích dvou grafů můžeme vydedukovat přítomnost poměrně četných vazeb na obyvatele i majetek za hranicí ať už na jedné, či druhé straně z pohledu námi zkoumaného území. V souvislosti s mapováním dopadu přímo hraniční linie na každodenní životy obyvatel v její blízkosti je pro nás zcela stěžejní graf následující. Pro graf 4 bylo vybráno devět aktivit spojených s určitým místem, u nichž bylo cílem zjistit, zda při cestě za nimi respondenti z řad obyvatel studované oblasti překonávají státní hranici. Ze získaných výsledků je zřejmé, že hranice je při každodenních cestách

obyvatel velmi aktuálním prostorovým prvkem. Data získaná dotazníkovým šetřením jen potvrzují předpoklady vycházející z pouhého pohledu na mapu oblasti s velmi specificky delimitovanou hranicí. Otázkou může být, do jaké míry si obyvatelé uvědomují přesný průchod hranice terénem, nicméně dle rozhovorů uskutečněných přímo s místními, znají průběh hranice svou obcí velmi přesně.

Graf 4: Podíl respondentů, kteří při cestě s uvedenými účely musí překročit státní hranici

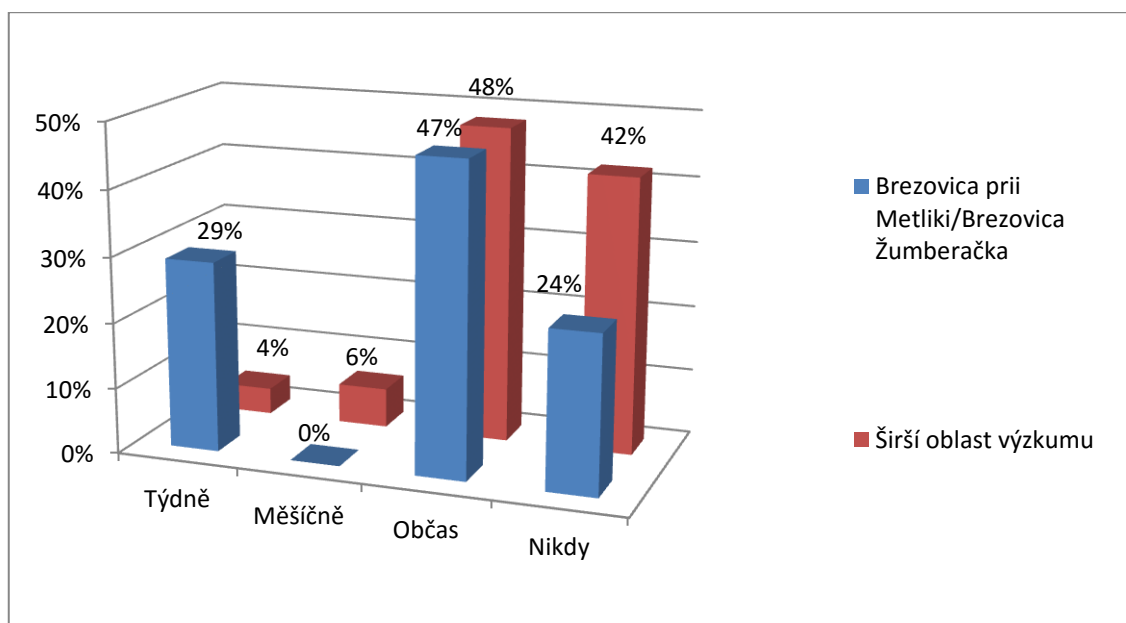
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Nehledě na národnost a trvalé bydliště na slovinské, či chorvatské straně 94 % respondentů odpovědělo, že při cestě za příbuznými musejí překonat státní hranici. Důležité je připomenout, že státní hranicí se v tomto případě myslí vnější hranice schengenského prostoru. Z pohledu každodenního života je důležitá informace hovořící o 88 % ze všech dotazovaných, kteří musí státní hranici překonat při cestě za lékařem nebo nákupem potravin, státní hranice při těchto cestách běžně nepřekoná pouze zbylých 12 % respondentů. Nižší než výše uvedené je podíl 75 % lidí, kteří překonávají státní hranici při cestě do práce. Ze všech zjišťovaných cílů cest mají nejnižší relativní zastoupení (69 %), co se týká překračování hranice cesty do školy. Zde lze předpokládat, že k nižší četnosti překračování státní hranice při cestách do školy přispívají respondenti, jejichž děti navštěvují lokální základní školy blíže jejich domovu. Na situaci s problémem překračování hranice na cestu do školy reagují někteří

rodiče, především pak ti z chorvatské strany, dle obyvatele C tak, že „hlásí trvalé bydliště svých dětí na slovinské straně hranice, aby měli snazší docházku do slovinských spádových škol.“ (obyvatel C, 2015) V případě, že děti z chorvatské části hranice nenavštěvují blízké slovinské školy, musejí každodenně vážit výrazně delší cestu do chorvatských škol.

Pro srovnání obou dotazníkových šetření byla respondentům položena otázka specificky se týkající na četnost nákupů na druhé straně hranice. S nákupem potravin, či jiného zboží na druhé straně hranice se nutně pojí i akt jejího překročení. Ze získaných dat je zřejmé, že častěji za hranicí nakupují, a tedy i při cestě s tímto účelem hranici překračují respondenti dotazníkového šetření B, kteří jsou geograficky více propojeni s územím sousední země. Společným trendem mezi respondenty obou dotazníkových šetření je nejčastěji uváděná četnost. V nejvíce případech totiž uvedli, že na druhé straně hranice nakupují občas, myšleno méně než jednou za měsíc.

Graf 5: Četnost překročení hranice s cílem nákupu potravin, nebo jiného zboží

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Pro doplnění získaných informací, byli respondenti tázáni, jaký jazyk při návštěvě sousední země používají. Z jejich odpovědí lze vypočítat trend svědčící o větší vůli Slovinců hovořit v Chorvatsku tamním jazykem, zatímco Chorvaté při návštěvě Slovinska častěji používají svůj rodný jazyk. Tento trend potvrzují data z obou dotazníkových šetření.

K otázce zda respondenti při cestě do práce, na nákup nebo k lékaři překračují státní hranici, byla přidána možnost upřesnění cílového místa dojezdu. Nejčastěji bylo jako místo dojezdu uvedeno město Metlika a okolní slovinské obce. V několika případech se objevila vzdálenější dojezdová města, jako například Novo Mesto nebo u vysokoškolských studentů Lublaň. Tyto informace potvrzují hypotézu, že vzhledem k odloučenosti chorvatských center dojíždějí i Chorvaté ze zkoumané pohraniční oblasti častěji na slovinské území, zatímco Slovinci na chorvatské nikoliv.

Respondentům dotazníkového šetření B ze dvou studovaných obcí byla ještě položena další doplňující otázka, jakým způsobem cestují mimo obec. Vzhledem k autobusovému spojení, které je zajištěno pouze pro potřeby školní docházky dětí z obce, není překvapivé, že 94 % tázaných cestuje vlastním vozidlem a zbylých 6 % vyjíždí z obce jako spolujezdec.

Obrázek 11: Jízdní řád školního autobusu na zastávce v Brezovici pri Metliki

OSNOVNA ŠOLA METLIKA

ŠOLSKI PREVOZI

šolsko leto 2014/15 (1.9.2014)

ZIUTRAJ Integral Novo mesto			PO POUKU Integral Novo mesto		
SMER	ODHOD	PRIHOD	SMER	ODHOD (kraj)	ODHOD (čas)
Jugorje-Metlika	7.00	šolsko postajališče 7.15	Metlika-Rosalnice-Božakovo-Rakovec	šolsko postajališče	12.30
Rakovec-Metlika	6.50	šolsko postajališče 7.15	Metlika-Jugorje	šolsko postajališče	12.30
Radovica-Metlika	7.00	šolsko postajališče 7.15	Metlika-Radovica	šolsko postajališče	12.30
Krmačina-Bojanja vas	7.00	šolsko postajališče 7.15	Metlika-Jugorje	šolsko postajališče	12.30
Rosalnice-Metlika	7.15	šolsko postajališče 7.25	Metlika-Rakovec	šolsko postajališče	13.10
			Metlika-Jugorje (pon, tor, sre)	šolsko postajališče	13.10
			Metlika-Rosalnice-Draščiči (pon, tor, sre)	šolsko postajališče	14.45
				šolsko postajališče	14.45

ZIUTRAJ šolski avtobus			PO POUKU šolski avtobus		
SMER	ODHOD	PRIHOD	SMER	ODHOD (kraj)	ODHOD (čas)
Brezovica-Grabrovec-Metlika	6.30	šolsko postajališče 6.40	Metlika-Draščiči-Krmačina-Vidošiči	šola	12.10
Radovica*Bojanja vas-Slanina vas-Metlika	7.00	šola 7.15	Metlika-Rosalnice	šola	12.10
Svrtaki-Metlika	7.20	šola 7.25	Grabrovec-Brezovica-Bojanja vas	šola	14.05
Metlika-Brezovica-Dragomirca-Suhor	7.30	šola Suhor 7.50	Metlika-Draščiči-Krmačina-Vidošiči	šola	14.05
Metlika-Brezovica-Dragomirca-Suhor	7.30	šola Suhor 8.10	Grabrovec-Brezovica-Bojanja vas	šolsko postajališče	14.15
Metlika-Jugorje-Dole-Rakovec-Suhor	7.55	šola Suhor	Radovica (pon, tor, sre)	šolsko postajališče	14.45

SMER	ODHOD	PRIHOD
Križevica vas-Metlika (6. do 9. razred)	6.35	šolsko postajališče 6.50
Trnovec (nad gostilno Pešinci)	6.55	šolsko postajališče 7.00
Suhor-Bušinja vas-Brezovica-Mali Lelč-Metlika	7.10	šolsko postajališče 7.20
	12.50	postajališče 13.10

Zdroj: autor práce, 2015

5.5 Hlavní problémy a potenciály spojené s přítomností hranice

Úkolem této podkapitoly je uvést a popsat, jaké jsou nejčastější problémy pojící se s polohou studované oblasti při slovinsko-chorvatské hranici. Z pohledu dostupné silniční infrastruktury je totiž slovinská obec Brezovica pri Metliki *de facto* slovinskou exklávou a cesta do ní je možná jen přes vnější hranici schengenského prostoru. Většina

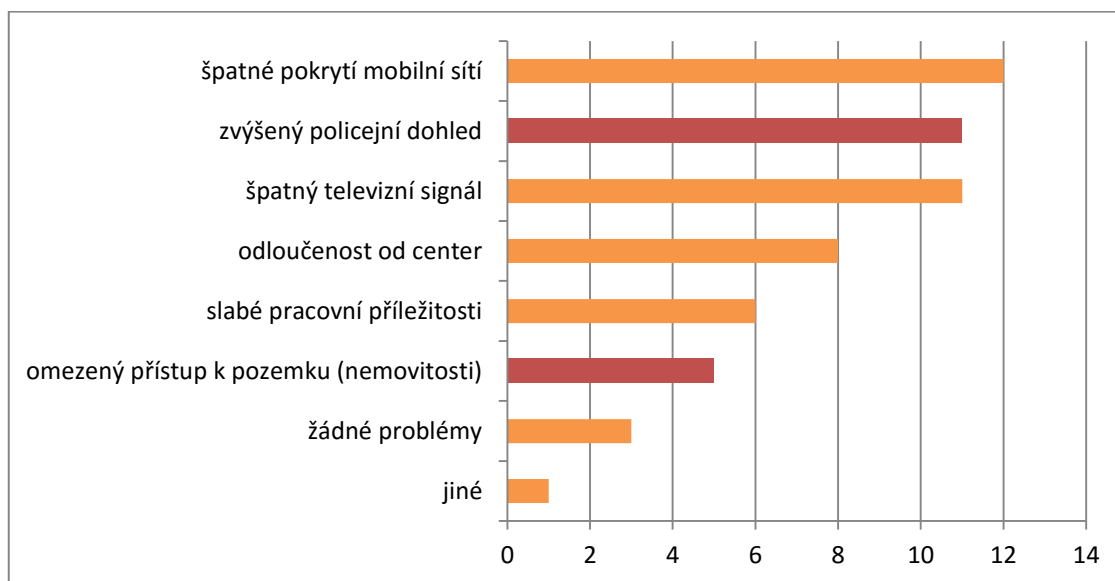
z vybraných problémů souvisejících s hranicí tvoří zároveň rozvojový potenciál pro konkrétní zkoumané obce, ale i pro velkou část slovinsko-chorvatského příhraničí.

Po získání potřebných informací ze strany odborníků na geografickém institutu a katedře geografie v Lublani byla respondentům dotazníkového šetření B položena otázka s možností výběru ze sedmi elementů majících potenciálně negativní dopad na každodenní životy obyvatel. Elementy, ze kterých bylo možno vybrat ty, které působí danému respondentovi největší problémy, doplnila možnost dopsání dalšího vlastního elementu. V rámci uvedené otázky bylo možno označit více než jeden element, a tak v grafu 6 sledujeme četnosti jejich zaznačení. Nejčastěji se jako problematický prvek objevuje slabé pokrytí sítí mobilních operátorů, čímž se zkoumaná oblast nikterak neodlišuje od ostatních příhraničních oblastí nejen ve Slovinsku. Ani následující problémy působící elementy se nijak výrazně neliší od těch, které jsou zaznamenávány v ostatních slovinských hraničních regionech. Najdeme mezi nimi slabý televizní signál jak ze slovinské, tak chorvatské strany, nebo odloučenost od správních a ekonomických center.

Pro nás klíčovým poznatkem je, že v četnosti označení problematických elementů je na předních místech mezi všemi možností problém zvýšeného policejního dohledu, který je v obci většinou vnímán negativně. Kontrola hranice působí negativně pravděpodobně především proto, že se jedná o hranici vnějšího schengenského prostoru a dopadá tak na lidi zvyklé do roku 2001 na *de facto* volný a do roku 2007 mírně omezený pohyb přes hranici o to silněji. Jako aktuální problém byl několikrát vybrán také omezený přístup k pozemku, nebo nemovitosti, což plyne z faktu, že většina obyvatel ze zkoumané oblasti má silné vazby na území za hranicí, jak již bylo ostatně popsáno v předešlých částech práce.

V rámci otázky elementů působících problémy měli respondenti možnost ohodnotit případnou důležitost vybraného prvku. V tomto ohledu byl trend jasný, v případě, že došlo na stupnici důležitosti od 1 do 5 (velmi důležité) na hodnocení číslem 5 jednalo se zpravidla o problém zvýšeného policejního dohledu.

Graf 6: Nejčastěji uváděné problémy vznikající v souvislosti s přítomností hraniční linie

V grafu jsou vyznačeny sloupce související přímo se specifickou delimitací hranice v oblasti výzkumu; zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

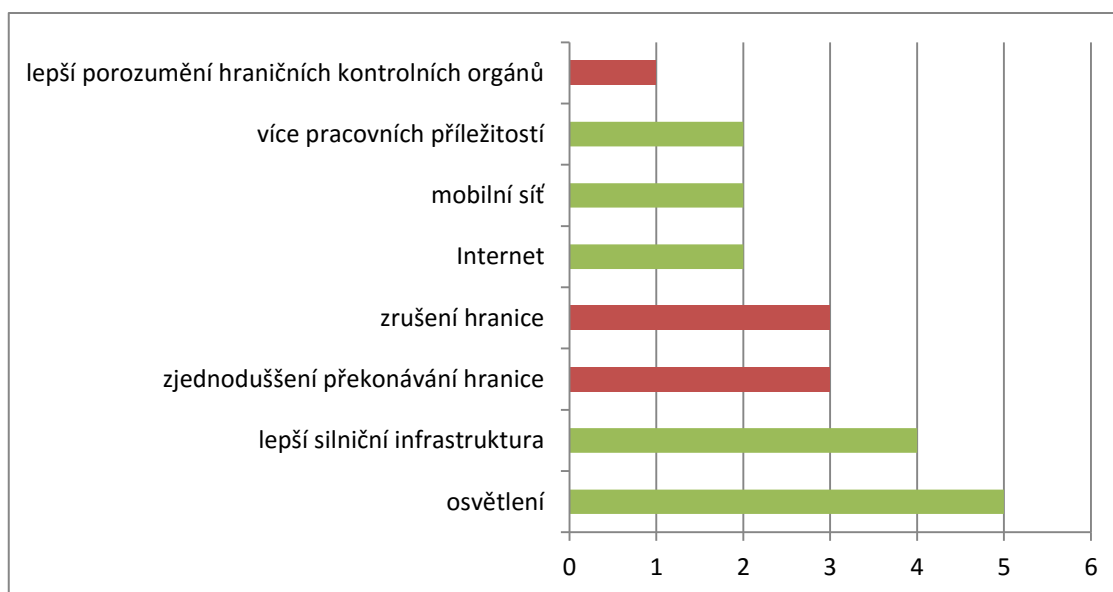
Ačkoliv velmi stručnou, klíčovou informací dále získanou z dotazníkového šetření je zjištění, že nikdo z respondentů neuvedl žádné negativní zkušenosti, který by měl s obyvateli druhé strany hranice. Uvedené zjištění potvrzují i rozhovory s vybranými místními obyvateli. Obyvatel B říká, že „problém mezi slovinskou a chorvatskou stranou hranice pochází z Lublaně a Záhřebu, nikoliv z našich obcí.“ (obyvatel B, 2015)

Na otázky týkající se problémových prvků v příhraniční společnosti navazovala otevřená otázka na možnosti zlepšení kvality života v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka. V odpovědích lidé nejčastěji reagovali na nedostatečné pouliční osvětlení a potřebu zlepšit lokální silniční infrastrukturu. Mezi dalšími odpověďmi se však také objevila potřeba zjednodušení procesu překonávání hranice nebo dokonce zrušení hranice úplně. Náзор zrušení hranice na území dvou zkoumaných obcí potvrzuje i obyvatel B. Ten na otázku jeho představ o zlepšení situace kolem hranice procházející skrz obec odpovídá: „Nejlepší by bylo, kdyby hranice v obci nebyla vůbec a vedla kolem obce.“ (obyvatel B, 2015) Z pohledu obou zemí však takové řešení není možné, bez toho aniž by celé území obou obcí připadlo jednomu ze států. V průzkumech, které probíhaly v rámci odborné skupiny a diplomatické komise během 90. let minulého století však lidé prokázali silné tendence setrvat na slovinském,

případně chorvatském území a nedá se očekávat, že by s případným přiřazením k druhé zemi souhlasili. Dokládá to i informace z rozhovoru s Dušanem Faturem, který hovoří o případu slovinského občana z období při delimitování hranice diplomatickou komisí na konci 90. let. „Poté co mu bylo oznámeno, že větší část jeho nemovitosti na jeho pozemku leží na chorvatské straně hranice, ji zbořil a postavil na slovinské části pozemku.“ (Fatur, 2016)

Mezi odpověďmi se mimo reakce na problémy se slabým pokrytím mobilním signálem, objevil i názor, který vybízel k lepšímu porozumění hraničních kontrolních orgánů. Podobný názor zastává i obyvatel C, který říká: „Bylo by potřeba citlivějšího přístupu zejména při uplatňování hraničních kontrol hraniční policií na místních obyvatelích.“ (obyvatel C, 2015) Téma hraničních kontrol si více přiblížíme v následující podkapitole.

Graf 7: Možnosti a způsoby zlepšení kvality obce z perspektivy jejích obyvatel

Brezovica pri Metliki/Brezovica Žumberačka, červeně jsou vyznačeny elementy související se specificky delimitovanou hranicí); zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Ne zcela jednoznačná situace panuje i kolem doposud nezmíněných dodávek energií nebo funkce integrovaného záchranného systému. Dle uskutečněných rozhovorů s obyvateli Brezovice pri Metliki platí většina obyvatel za vodu a energie společně se zemí, pod kterou spadají. Taková situace nastala již po roce 1991 a každá ze stran se s ní vyrovnává jiným způsobem. Obecně lze sledovat lepší řešení na slovinské straně, která je méně odloučenou od vlastních center. Nejsou však výjimkou případy, kdy

společnosti z jedné, či druhé země posílají účty za služby na druhou stranu hranice. Konkrétním příkladem může být informace od obyvatele B týkající se služeb svozu komunálního odpadu: „*Nám odváží odpad slovinská firma, ale čas od času přijde účet od chorvatské společnosti.*“ (obyvatel B, 2015)

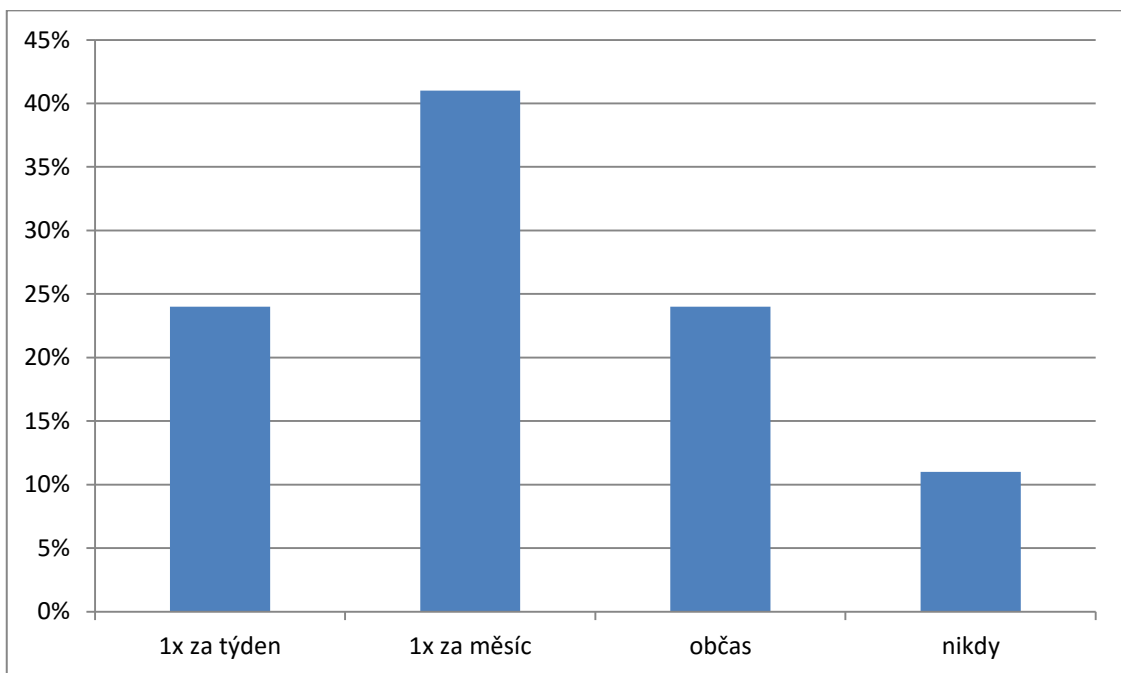
Možnosti překročení hranice integrovanými záchrannými složkami jsou určeny jak na bilaterální úrovni, tak také v rámci Schengenského kodexu. V praxi tedy mají na starost slovinskou část obce slovinské záchranné složky (z Metliky) a chorvatskou část obce chorvatské (z Radatovići). Nicméně v případě nenadálé události obě strany spolupracují a jejich jednotky mohou působit i na území souseda při hraniční linii (Dujic a Simčić, 2013).

5.5.1 Hraniční kontroly

Speciální místo v rámci poslední kapitoly si zaslouží krátká podkapitola týkající se hraničních kontrol, jakožto jednoho z nejčastěji uváděných problémů obyvatel oblasti výzkumu souvisejícího se specifickou hraniční delimitací. Přítomnost hraniční policie v oblasti vychází z pravidel kontroly vnější hranice schengenského prostoru a je potvrzena informacemi získanými rozhovory a dotazníkovým šetřením. Dotazníkovým šetřením B realizovaným přímo v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka bylo zjištěno, že denně vidí hraniční policii 24 % dotazovaných, zatímco zbylých 76 % ji vidí nejčastěji jedenkrát do týdne.

Dále byli lidé dotazováni na frekvenci hraničních kontrol, které musejí podstupovat při pravidelných i mimořádných cestách mimo své bydliště, jejichž statistika byla uvedena v předchozí podkapitole. Nejčastěji se vyskytovala odpověď, ve které lidé uváděli, že jsou v průměru kontrolováni ze strany hraniční policie jedenkrát za měsíc. Stejný podíl respondentů uvedl, že je policie zastavuje za účelem hraniční kontroly dokonce jednou za týden. Na druhou stranu dalších 24 % dotazovaných uvedlo, že byli v poslední době kontrolováni jen občas, čímž je myšleno méně než jednou za měsíc.

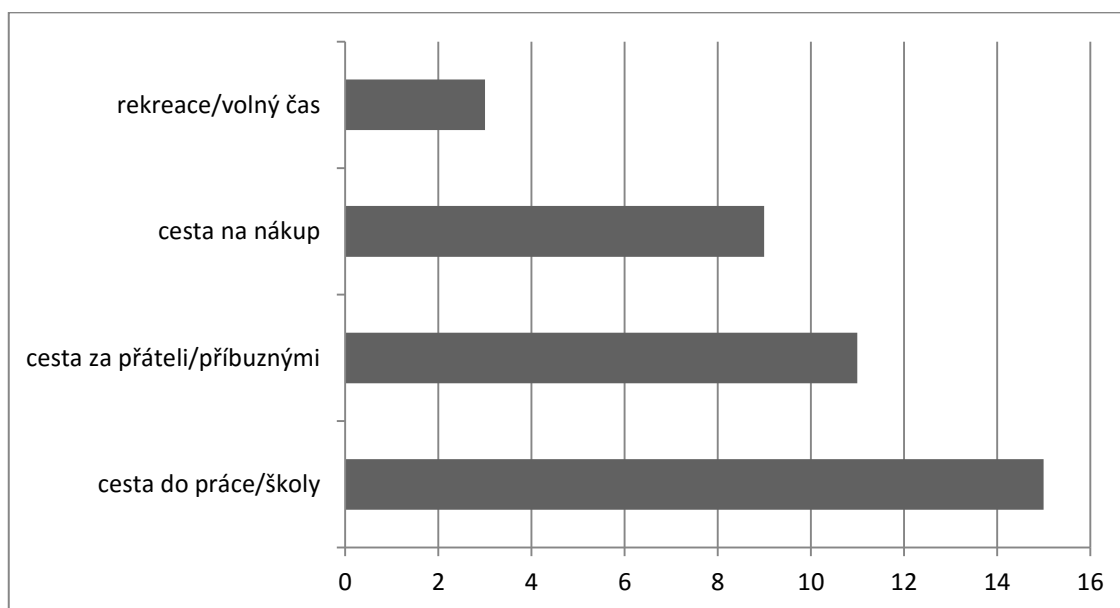
Graf 8: Frekvence kontrol hraniční policií

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Při cestách do školy, či do práce dochází ze strany obyvatel dvou hraničních obcí dle dotazníkového šetření k překročení hranice méně často než při jiných příležitostech. Nicméně dle dat ze stejného dotazníku vyplývá, že pokud jsou kontrolováni hraniční policií, v nejvíce případech tomu tak je právě při jejich cestě do školy nebo do práce. Lze předpokládat, že tento údaj vychází z vyšší četnosti dojezdu do školy a do práce v porovnání s ostatními uvedenými příležitostmi a zároveň také z denní doby, kdy k tomuto dojíždění dochází. Nic to ale nemění na skutečnosti, že byť jen občasné, hraniční kontroly do jisté míry komplikují životy obyvatel pohraničí a v určitém směru znevýhodňují bydlení v přímém sousedství státní hranice s Chorvatskem.

Graf 9: Příležitosti, při kterých došlo na hraniční kontrolu

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření, 2015

Jak popisuje na několika případech v rámci své práce Vlašič (2010), policejní dohled nad hranicí se nejen z pohledu obyvatel pohraničí v posledních dvou dekadách zintenzivňoval. Od v praxi zanedbatelné hranice zanesené *de facto* jen v katastroch během období Jugoslávie, přes hranici, která místní obyvatele nikterak neomezovala v jejím přecházení během 90. let 20. století, dospěl hraniční režim až k dnešní vnější hranici schengenského prostoru.

Protože za ochranu vnější hranice schengenského prostoru je na slovinsko-chorvatské hranici zodpovědná výhradně slovinská strana, nejsou překvapující ani následující zjištění týkající četnosti policejních hlídek. Obyvatel C, říká: „Častěji v obci vidám slovinskou hraniční policii, která mě v prvních letech po vstupu do Schengenu kontrolovala i několikrát denně. Až po několika mých návštěvách s připomínkami na direktoriátu v Metlice, z pozice zastupitele v místní samosprávě, se situace zlepšila a kontrol místních lidí při běžných každodenních cestách ubylo.“ (obyvatel C, 2015) V souladu s tvrzením výše jsou i informace zjištěné dotazníkovým šetřením B, ze kterých vyplývá, že 82 % dotazovaných vidí hlídkovat častěji slovinskou hraniční policii. Zbýlých 18 % uvedlo, že slovinská i chorvatská policie hlídkují na hranici v okolí jejich obce stejně často.

Na co nejmenší zásah do každodenních životů obyvatel sídlících při vnější hranici schengenského prostoru myslí regulace Evropské komise 1931/2006, ve které je

ve věci kontroly stálých rezidentů uvedeno: „*Na hraničních přechodech uvedených v odstavci 1 (a) a na hraničních liniích uvedených v odstavci 1 (b), osoby, které pravidelně překračují vnější pozemní hranici a které jsou hraniční stráží díky jejich častému překračování hranice dobře známé, by měly být podrobeny zpravidla jen namátkovým kontrolám.*“ Zároveň však na konci stejného odstavce stojí: „*Tyto osoby (uvedené výše) by měly být podrobeny čas od času důkladným kontrolám, a to bez předchozího varování a v nepravidelných intervalech.*“ (Official Journal of the European Union, 2007: str. 19)

V praxi je na slovinské straně také problémem, že hraniční policie své jednotky pravidelně rotuje, a tak vždy trvá, než hlídky začnou rozpoznávat místní obyvatele. Chorvatská hraniční policie má své jednotky umístěné trvale a tento problém je tedy do jisté míry na chorvatské straně eliminován. V rámci složitých vzájemných vztahů mezi Slovinskem a Chorvatskem, co se hraniční problematiky týče, však nemusí být stálé umístění chorvatských hraničních policistů výhodou pro obyvatele slovinské části hranice, protože dle informací získaných z rozhovorů provedených při hranici uplatňují policisté různý metr na obyvatele překračující hranici podle jejich státní příslušnosti.

Obyvatelé A, B i C dále shodně vypověděli, že hraniční policie obou zemí nekontroluje přechod hranice uvnitř obcí Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka, ale o to důslednější je při hlídkování na příjezdech a výjezdech z obou obcí. Obyvatel B dále dodává ke způsobu kontrol, že: „*Dle mých zkušeností a zkušeností mých známých bývá hraniční slovinská policie shovívavější k lidem žijícím na slovinské straně a chorvatská k těm na chorvatské.*“ (obyvatel B, 2015) Na otázku, zda byli někdy hraniční policií pokutováni, odpověděli všichni respondenti dotazníkového šetření B záporně.

Závěr

Státní hranice utvářejí v našem světě národních států společně s politickými, společenskými i ekonomickými poměry velmi aktuální téma, a to nejen na poli politické geografie, která se jimi zabývá, jako jedním z primárních témat. K validitě předchozího tvrzení přispívá i předmět této diplomové práce, slovinsko-chorvatská hranice, která je především v posledních pětadvaceti letech výrazným politicko-sociálním jevem se schopností silně rezonovat ve společnostech obou zemí. Specifičnost konkrétního úseku hranice v oblasti Bela Krajina, který byl předmětem výzkumu, dodává celé problematice některé nové a v některých ohledech unikátní rysy.

Cílem práce byla kromě popsání procesů se slovinsko-chorvatskou hranicí spojených, také snaha odpovědět na otázku, zda a případně jakou roli má specificky delimitovaná hranice na obyvatele žijící v její těsné blízkosti v rámci předem vybraného regionu obcí Metlika ležícího v historické oblasti Bela Krajina. Pro výzkum bylo v rámci výše uvedených regionů, díky přítomnosti velmi specificky delimitované hranice, vybráno území slovinské obce Brezovica pri Metliki a chorvatské obce Brezovica Žumberačka. Z výsledků provedené analýzy je na první pohled zřejmé, že státní slovinsko-chorvatská hranice má ve vybrané oblasti svoje místo v každodenních životech tamních obyvatel. Rozdíl mezi dopadem přítomnosti slovinsko-chorvatské hranice na obyvatele většiny území Slovinska a lidmi žijícími přímo v její těsné blízkosti lze demonstrovat již třeba na potřebě lidí žijících v pohraničí vlastnit specifické osobní dokumenty, které majorita Slovinců vůbec nepotřebuje.

Opomineme-li problémy pojící se v evropském kontextu poměrně běžně s blízkostí hranice, jakými jsou zhoršený přístup k službám založeným na mobilním, či televizním signálu, nebo určitou mírou perifernosti, musejí se obyvatele žijící v blízkosti zkoumaného úseku hranice potýkat s každodenními problémy, které jsou běžné populaci cizí. Samotný fakt, že obyvatele žijící na zkoumaném území dennodenně téměř nevyhnutelně musejí překonávat státní hranici, která je zároveň vnější hranicí Schengenského prostoru, hovoří o specifičnosti prostředí, ve kterém žijí. Zmíněné prostředí s sebou přináší problémy, z nichž nejpatrnější se vážou právě na přítomnost hraniční linie, za současných podmínek nevyhnutelně spojené s její kontrolou bezpečnostními orgány. Právě kontroly na hranici spadající do gesce hraniční policie obou zemí a ve spojení s jejím komplikovaným průchodem skrze oblast

výzkumu, mají poměrně silný dopad na kvalitu každodenního života obyvatel v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka.

Dopad policejního dohledu nad státní hranicí byl zřetelným prvkem v rámci dat získaných jak z rozhovorů, tak dotazníkových šetření. Z nich je patrné, že obyvatelé zkoumaného území by preferovali jednodušší hraniční režim, který by jim zajistil snazší pohyb v pohraničí, tedy oblasti, ve které se každodenně pohybují. Vnější hranice Schengenského prostoru se totiž ve velké míře promítá do jejich cest za příbuznými, přáteli, nebo třeba za lékařem, či nákupy potravin. Dopad hranice na společnost sousedících příhraničních obcí umocňuje přítomnost silných přeshraničních vazeb. Dokumentují to čísla zjištěná během výzkumu, popisující u obyvatel studovaného území přítomnost minimálně přátelských, ve většině případu však také příbuzenských přeshraničních vazeb. Situace se prokázala být podobná i v případě vlastnictví nemovitého majetku na druhé straně hranice. Takovéto vlastnictví se týká více než dvou třetin účastníků výzkumu a jen potvrzuje sílu přeshraničních vazeb na jedné straně a potenciál pro dopady na kvalitu života obyvatel v dané oblasti na straně druhé.

Zcela nepochybně se význam problémů souvisejících s překonáváním státní hranice v posledních dekadách zvyšuje a tvoří tak paradox k obecným evropským integračním snahám. Ještě na začátku roku 2015 bylo považováno za téměř jisté, že většina problémů vyjmenovaných a analyzovaných v této práci pozbydou svého významu při příležitosti budoucího včlenění Chorvatska do schengenského prostoru. Ve světle nedávných a stále aktuálních událostí odehrávajících se v Evropě kolem imigrace ze Severní Afriky a Blízkého východu, je však vývoj v otázce případné změny hraničního režimu na slovinsko-chorvatské hranici jen velmi těžko předvídatelný.

Je tak velmi pravděpodobné, že lidé žijící při hranici v oblasti výzkumu práce budou i nadále vnímat hranici a hraniční režim na ni uplatňovaný jako negativní jev, který snižuje kvalitu jejich života. Otázka pro další výzkum na chorvatské straně hranice se nám otevírá při pohledu na demografická data, ze kterých se nabízí hypotéza, že hranice a její režim může být jedním z činitelů v otázce vylidňování především chorvatských obcí přiléhajících k oblasti výzkumu práce. Ačkoliv byla práce zaměřena především na slovinskou stranu hranice, lze z uskutečněného výzkumu vyvozovat další hypotézu, která je založena na předpokladu, že vybraný úsek specificky delimitované hranice působí větší obtíže obyvatelům na chorvatské straně.

V aktuální situaci nehledě na budoucí vývoj by bylo částečným řešením problematické situace v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka otevření společného hraničního přechodu pro malý pohraniční styk. Zmiňovaný hraniční přechod byl zahrnut v plánech společných odborných komisí, ale bohužel se nedospělo k vzájemné domluvě týkající se přesného umístění hraniční brány, a tak došlo na jednostranné rozhodnutí slovinské vlády o umístění hraničního přechodu. Ten však kvůli nesouhlasu chorvatských úřadů nezačal nikdy fungovat. Z celé situace vyplývají omezení pro místní obyvatele, kteří jsou povinni vlastnit v práci zmiňovaná povolení, a jejich pohyb je do značné míry limitován policejními kontrolami kolem celého území obce. Výhled na rozřešení situace kolem hraničního přechodu Brezovica pri Metliki/Brezovica Žumberačka je dle informací od respondentů z řad členů bývalých odborných komisí i odborníků z geografického institutu v Lublani mizivý. Z hlediska slovinské vlády se nejedná o natolik závažné omezení pro obyvatele slovinské strany, zatímco chorvatská vláda od nepřijetí smlouvy Drnovšek-Račan nahlíží na hraniční problematiku jako na celistvou záležitost, a proto aktuálně nehodlá dělat ústupky na žádném úseku hranice, i když se v našem případě nejedná o územní spor, ale o spor týkající se hraničního režimu.

Důležitým zjištěním diplomové práce je povaha vzájemného vztahu obyvatel obou stran hranice. Během výzkumu bylo ověřeno dotazníkovým šetřením i získanými rozhovory, že vztahy mezi obyvateli i mezi lokálními samosprávami z obou stran hranice jsou na velmi dobré úrovni a nepůsobí žádné potíže ve vzájemném soužití a spolupráci. Můžeme tak konstatovat, že problémy v otázce delimitace hranice jsou ve většině případů pouze na státní úrovni. Právě neshody plynoucí ze slovinsko-chorvatského vztahu v této oblasti nejvýrazněji dopadají na obyvatele žijící v přímém sousedství hranice, aniž by oni sami mezi sebou měli jakékoliv spory. Jejich percepce hranice je tak v posledních dvou dekadách spíše negativní a postupně u nemalé části z nich dochází k určité apatii a ztrátě motivace jakkoliv se zapříčinit o změnu situace vedoucí k jejich prospěchu a zlepšení kvality života.

Je tedy otázkou především národních politik, aby byly v budoucnu činěny takové kroky, které povedou k pozitivní změně, tak aby byla funkce slovinsko-chorvatské hranice nejen v oblasti výzkumu, ale po celé její délce spojující, nikoliv oddělující.

Na takových krocích bude zcela určitě nutná participace místních samospráv i individuálních obyvatel. Tak, či onak bude nejen vzhledem k aktuálnímu obecnému dění v Evropě a jejímu sousedství velmi zajímavé sledovat, jakým směrem se proces na slovinsko-chorvatské hranici bude dále ubírat.

Bibliografické zdroje

Literární zdroje:

- AGNEW, John, KAPLAN, David H a Jouni HÄKLI (ed.). *Boundaries and place: European borderlands in geographical context*. Lanham: Rowman, 2002. ISBN 08-476-9883-1.
- ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE. *Franciscan cadastre*. Signatura fonda AS 176. Franciscejski kataster za Kranjsko, tehnična enota A132, k.o. Prem, 2015.
- BAAR, Vladimír, Petr RUMPEL a Petr ŠINDLER. *Politická geografie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. Učební texty Ostravské univerzity. ISBN 80-7042-737-X.
- BALAŽIČ, Simon. *Urejanje in vzdrževanje vodne infrastrukture na mejnih vodotokih: Meja na Muri*. Ljubljana, 2006. Dostupné také z: <http://mvd20.com/LETO2006/R4.pdf>
- BUFON, Milan, avtor vinjet Anton GOSAR a [izvedba kart Boštjan ROGELJ]. *Osnove politične geografije 2: meddržavni odnosi, globalizacija, problematika prostorskega in družbenega razmejevanja, politične meje in mejni spori, meje v Sloveniji, maritimne meje ter politična geografija prihodnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 2001. ISBN 9612270910.
- COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku, 300-1000*. 1. Vyd. Překlad Martin Hořák. Praha: Vyšehrad, 2005. Dějiny Evropy. ISBN 80-7021-660-3.
- ČUČKIN, Miha. *Geografsko-zgodovinska analizamejnega območja med Savo in kolpo*. Ljubljana, 2006. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Vedoucí práce Dr. Božo Repe.
- DUBSKÁ, Barbora. *Chorvatsko-slovinský spor o námořní hranici a jeho vliv na vstup Chorvatska do EU*. 2008. Magisterská práce. Masarykova Univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Zdeněk Sychra, Ph.D
- FATUR, Dušan. *Slovensko-hrvaška meja: Kronološki pregled*. Ljubljana, 2005.
- FILIPSKÝ, Jan. *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-647-8

- FŇUKAL, Miloš: Odborná přednáška „Politická geografie“. 2011. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc.
- FŇUKAL, Miloš. *Politická geografie*. Olomouc, 2013. Učební materiál. Univerzita Palackého v Olomouci.
- FŇUKAL, Miloš. *Teritoriální politická organizace Západního Balkánu s důrazem na vývoj ve 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Geographica Moravica. ISBN 978-80-244-3251-9.
- GAŠPERIČ, Primož. *Cartographic Images of Slovenia Through Time*. In: *Acta geographica Slovenica*. Ljubljana: Scientific Research Center of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, 2006, s. 245-273.
- GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *The complete Roman army*. New York, N.Y.: Thames, 2003, 224 s. ISBN 05-000-5124-0.
- GLASSNER, Martin Ira. *Political Geography*. New York: J. Wiley, 1993, 16, 656 s. ISBN 04-715-7485-6.
- HART-DAVIS, Adam (ed.). *Dějiny: velký obrazový průvodce historií lidstva: Od úsvitu lidské civilizace po současnost*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2488-6.
- HEHN, Paul N. *A low dishonest decade: the great powers, eastern Europe, and the economic origins of World War II, 1930-1941*. New York: Continuum, 2002. ISBN 0-8264-1761-2.
- KARTOGRAFSKA ZBIRKA. *Deutsche Heereskarte: Oddelek za geografijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta [1:50 000]*. 1. vyd. Ljubljana: Militäogeogr. Instituts Beograd, 1943.
- KARTOGRAFSKA ZBIRKA. *Oddelek za geografijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta [1:25 000]*. 1. vyd. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- KARTOGRAFSKA ZBIRKA. *Oddelek za geografijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta [1:25 000]*. 1. vyd. Ljubljana: Geodetska uprava SRS, 1974.
- KARTOGRAFSKA ZBIRKA. *Oddelek za geografijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta [1:25 000]*. 1. vyd. Ljubljana: Geodetska uprava SRS, 1986.

- KOS, Vili. *Atlas Slovenije: 218 strani topografskih kart 1:50 000 letalski posnetki Slovenije 44 mestnih načrtov*. 3. vyd. Ljubljana: Mladinska knjiga in Geodetski zavod Slovenije, 1996. ISBN 86-111-4789-8.
- MOUNTZ, Alison. *Key concepts in political geography*. Los Angeles: SAGE, 2009. Key concepts in human geography. ISBN 978-141-2946-728.
- POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 5., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006, xxii, 511 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-717-9536-4.
- PIPAN, Primož. *Border dispute between Croatia and Slovenia along the lower reaches of the Dragonja river*. In: *Acta geographica Slovenica*. Ljubljana, 2008, s. 331-356. DOI: 10.3986.AGS48205.
- PIPAN, Primož. *Čezmejno sodelovanje ob slovensko-hrvaški meji v Istri kot zunajni meji Evropske unije*. Ljubljana, 2004. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Vedoucí práce Milan Bufon.
- PIRY, Ivo Branimir. *Regionalni razvoj obmejnih območij Slovenije*. Ljubljana, 2007. Magisterská práce. Univerza v Ljubljani. Vedoucí práce Prof. dr. Andrej Černe.
- RAJŠP, V. a M. FICKO. *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787. 1: ekcije 221-225, 230-239, 246-247, 250, 60*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU : Arhiv Republike Slovenije, 1995.
- RUPEL, Dimitrij. *Bela knjiga o meji med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško*. Ljubljana: Tiskarna Delo, 2006, 443 s. ISBN 96-123-8660-9.
- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-131-6.
- STATISTIČNI URAD RS. *Stat'O'Book, Statistical Overview of Slovenia 2015*. Ljubljana, 2015. ISSN 2385-9334.
- ŠINDLER, Petr. *Základy politické geografie*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1986.
- TROBENTAR, Tomaž. *Schengen - vpliv povečanega števila policistov na prebivalstvo v občini Metlika*. Ljubljana, 2004. Diplomová práce. Univerza v Ljubljani. Vedoucí práce Doc. dr. Marjan Hočevar.
- ZAJC, Marko. *Kje se slovensko neha in hrvaško začne: slovensko-hrvaška meja v 19. in na začetku 20. stoletja*. 1. vyd. Ljubljana: Modrijan, 2006. ISBN 10 961-241-142-5.

ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996, 511 s. ISBN 80-859-8311-7.

Elektronické zdroje:

AGENCIJA RS ZA OKOLJE. *Atlas okolja* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso

ARKOD. *Brezovica pri Metliki* [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z: <http://www.arkod.hr/>

BING MAPS. *Brezovica pri Metliki* [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z:

<http://www.bing.com/maps/#Y3A9NTAuNTAyODAwfjEzLjYzOTgwMCZsdmw9NCZzdHk9ciZxPWJyZXpvdmljYSUyMHByaSUyMG1ldGxpa2k=>

BRITANNICA. *Treaty of Madrid* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/event/Treaty-of-Madrid>

CATUDAL, Honoré M. Exclaves. *Cahiers de géographie du Québec* [online]. 1974, 18 (43), 107- [cit. 2016-03-07]. DOI: 10.7202/021178ar. ISSN 0007-9766. Dostupné z: <http://id.erudit.org/iderudit/021178ar>

CIA. The World Factbook. *Disputes-International*. In: *Central Intelligence Agency* [online]. 2016₁ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2070.html>

CIA. The World Factbook. *Europe - Croatia*. In: *Central Intelligence Agency* [online]. 2016₂ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>

COHEN, Marcelo. *UN: Audiovisual Library of International Law* [online]. 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: http://legal.un.org/avl/ls/Kohen_BD.html#

CROATIAN PARLIAMENT. *Representative body of citizens of the Republic of Croatia* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.sabor.hr/English>

DELO. *Janša za dvostranski dogovor o meji* [online]. 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/politika/jansa-za-dvostranski-dogovor-o-meji.html>

- DELO. *Haaška arbitraža: Slovenija na morju z dotikom, Hrvaška na Dragonji* [online]. 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/politika/jansa-za-dvostranski-dogovor-o-meji.html>
- DELO. *Kronologija reševanja obmejnega spora s Hrvaško* [online]. 2015₁ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/politika/kronologija-resevanja-obmejnega-spora-s-hrvasko.html>
- DELO. *Juncker: "Arbitraža naj se nadaljuje"* [online]. 2015₂ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/politika/juncker-arbitraza-naj-se-nadaljuje.html>
- DELO. *Hrvaška: Nikogar ne bomo poslali v Haag: Zunanji minister Karl Erjavec pravi, da hrvaški bojkot arbitraže ne pomeni nič* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/slovenija/arbitrazno-sodisce-razpisalo-ustno-zaslisanje-za17-marca.html>
- DGU. *Geoportal* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://geoportal.dgu.hr/>
- DHMZ. *Državni hidrometeorološki zavod* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.dhmz.htnet.hr/index.php>
- DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU. [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.dzs.hr/>
- DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU. *Population by age and sex, by settlements, 2011 census* [online]. 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.dzs.hr/Eng/censuses/census2011/results/htm/E01_01_01/e01_01_01_zup_04_3158.htm
- DUJIĆ, Dragana a Biserka SIMČIČ. *Smernice za delovanje sistema nujne medicinske pomoči ob množičnih nesrečah* [online]. Ljubljana, 2013 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: <file:///C:/Users/Uzivatelj/Downloads/Smernice%20za%20delovanje%20sistema%20NMP%20ob%20mnozicnih%20nesrecah.pdf>
- EUR-lex. *European Union* [online]. 2014 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV%3A114514>
- EUROPEAN COMMISSION. *The Schengen Area* [online]. 2011 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://biblio.ucv.ro/bib_web/bib_pdf/EU_books/0056.pdf

- EVROPSKÁ UNIE. *Zahraniční a bezpečnostní politika* [online]. 2016 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/cfsp/index_cs.htm
- FRONTEX. *About Frontex* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/%C2%A8>
- GEOPIEDIA. *Geopedia.si Lite: Topo* [online]. 2016₁ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://geopedia.si/#T105_x499072_y112072_s9_b4
- GEOPIEDIA. *Geopedia.si Lite: Topo* [online]. [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016₂. Dostupné také z: http://geopedia.si/#T105_x499072_y112072_s9_b4
- GEOPORTALPRAHA. *Císařské otisky stabilního katastru* [online]. 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.geoportalpraha.cz/cs/clanek/9/cisarske-otisky-stabilniho-katastru#.Vx3vGTCLTIV>
- GERENČER, Ivan. DELO. *Hrvati že od leta 1992 nadzorujejo ozemlje na levem bregu Mure* [online]. 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/politika/hrvati-ze-od-leta-1992-nadzorujejo-ozemlje-na-levem-bregu-mure.html>
- GOOGLE MAPS. *Brezovica pri Metliki* [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z: <https://www.google.cz/maps/place/Brezovica+pri+Metliki,+8331+Suhor,+Slovinsko/@45.6879358,15.2902769,15z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x476451b9bb4f71b5:0x3da1171e0d9b8a05?hl=cs>
- GURS. *Urejanje podatkov o nepremičninah* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.gu.gov.si/>
- HAK. *Brezovica pri Metliki*. [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z: <http://map2010.hak.hr/>
- HNB. [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.hnb.hr/home>
- HRVATSKI SABOR. *Na temelju članka 88. Ustava Republike Hrvatske, donosim* [online]. 2006 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/127788.html>

- IBRU. *Borderlines: Getting our feet wet: the challenge of river boundaries* [online]. 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.dur.ac.uk/resources/ibru/resources/borderlines/borderlines7.pdf>
- IBRU. *Borderlines: Stopping the boats at all costs?* [online]. 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.dur.ac.uk/resources/ibru/resources/borderlines/Borderlines2014.pdf>
- IBRU. *Boundary News: Croatia and Slovenia complete appointment of arbitral tribunal* [online]. 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=13701&rehref=%2Fibru%2Fnews%2F&resubj=Boundary+news+Headlines
- IBRU. *Boundary News: Croatia and Slovenia sign boundary arbitration agreement* [online]. 2009 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=8961&rehref=%2Fibru%2Fnews%2F&resubj=Boundary+news+Headlines
- IBRU. *Boundary News: Croatia and Slovenia submit arbitration agreement to UN* [online]. 2011 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=12176&rehref=%2Fibru%2Fnews%2F&resubj=Boundary+news+Headlines
- IBRU. *Boundary news: Local Czech municipalities oppose Czech-Polish land settlement* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=27113&rehref=%2Fibru%2Fnews%2F&resubj=Boundary+news+Headlines
- IBRU. *Boundary News: Slovenia's Constitution Court paves the way for boundary arbitration* [online]. 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=9786&rehref=%2Fibru%2Fnews%2F&resubj=Boundary+news+Headlines
- ICJ. *International Court of Justice* [online]. 2015 [cit. 2015-07-24]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/search/index.php?pg=1&p2=2&op=0&str=slovenia>
- ICJ. *International Court of Justice. Cases* [online]. 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=dm&case=85&k=59>

- IMF. *Report for Selected Countries and Subjects* [online]. 2015₁ [cit. 2016-04-25].
Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/weorept.aspx?sy=2013&ey=2020&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=69&pr1.y=11&c=960&s=PPPPC%2CLUR%2CLP&grp=0&a=#cs1>
- IMF. *Report for Selected Countries and Subjects* [online]. 2015₂ [cit. 2016-04-25].
Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=65&pr.y=5&sy=2013&ey=2020&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=961&s=N%20GDPD%20CNGDPDPC%20CPPPGDP%20CPPPPC&grp=0&a>
- JAKSETIČ, Dragica. Delo. *Velika Tomšičeva parcela v snežniških gozdovih je tudi velik mejni problem* [online]. 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.delo.si/clanek/107026>
- JIRÁSEK, Josef. Liberecký kraj. *Hraniční přechody na území Libereckého kraje* [online]. 2007 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.kraj-lbc.cz/public/doprava/hranicni_prechody_text_c7e96b5247.pdf
- KOZÁR, Aleš. *Slovinské realie* [online]. Univerzita Pardubice, 2010 [cit. 2016-03-25].
Dostupné z: <http://slorealie.upce.cz/geogr.html>
- KROGH, Jan S. *En - and Exclaves: Jan S. Krogh's Geosite: Enclaves and Exclaves* [online]. 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://geosite.jankrogh.com/exclaves.htm>
- LUKEŠ, Igor. *DVTV. Tanky USA zaručují svobodu, Rusko mistrně předstírá. Aktualne.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://video.aktualne.cz/dvtv/lukeš-tanky-usa-zarucuji-svobodu-rusko-mistrne-predstira/r~2212bdd01e5111e5a43f002590604f2e/>
- MACHOTKOVÁ, Šárka. *Ministerstvo vnitra ČR: Euroskop* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/180/sekce/schengensky-slovnicek/>
- MAJUMDER, Sanjoy. *BBC: India-Bangladeshi enclaves ready to swap sides* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-33725843>
- MAPY.CZ. *Brezovica pri Metliki* [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.3029305&y=45.6907371&z=17&source=osml&id=568294>

- MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE. *Border Crossings* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.policija.si/eng/index.php/areasofwork/bordermattersandforeigners/96-border-crossing>
- MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE. *Uvedba skupne mejne kontrole in pogoji za prehod meje na mejnih prehodih po vstopu Hrvaške v Evropsko unijo 1. julija 2013* [online]. 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/68069-uedba-skupne-mejne-kontrole-in-pogoji-za-prehod-meje-na-mejnih-prehodih-po-vstopu-hrvake-v-evropsko-unijo-1-julija-2013>
- MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR. *Geodetska uprava republike Slovenije* [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.e-prostor.gov.si/>
- MINISTRSTVO ZA ZUNAJNE ZADEVE. *Arbitražni sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Novinarsko_sredisce/Sporocila_za_javnost/Sporazum-slo.pdf
- NAJDI.SI. *Zemljevid* [45.6909547N, 15.3029306E]. 2016. Dostupné také z: <http://zemljevid.najdi.si/>
- OECD. *Education at glance: Slovenia* [online]. 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.oecd.org/edu/Slovenia_EAG2013%20Country%20Note.pdf
- OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN UNION. *Regulation (EC) no 1931/2006 of the European Parliament and of the council* [online]. 2007 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:405:0001:0022:EN:PDF>
- PRAVNO-INFORMACIJSKI SISTEM. *Zakon o lokalni samoupravi (ZLS)* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO307>
- RAJŠEK, Bojan. Delo. *Na meji v Metliki ni več Kraljevine Enklava* [online]. Litija, 2015 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.delo.si/novice/slovenija/na-meji-v-metliki-ni-vec-kraljevine-enklava.html>
- REPUBLIC OF SLOVENIA. *Minister Erjavec optimistic about the continuation of the arbitration procedure* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z:

- http://www.vlada.si/en/media_room/newsletter/slovenia_weekly/news/article/minister_erjavec_optimistic_about_the_continuation_of_the_arbitration_procedure_57848/
- ROY, Subhajt. *Everything you need to know: Land swap in offing with Bangladesh to end disputes*[online]. 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://indianexpress.com/article/india/india-others/explained-land-swap-in-offing/>
- ROZHKOV-YURYEVSKY, Yu. *The concepts of enclave and exclave and their use in the political and geographical characteristic of the Kaliningrad region. Baltic Region* [online]. 2013, 2, 113-123 [cit. 2016-02-25]. DOI: 10.5922/2079-8555-2013-2-11. ISSN 20798555. Dostupné z: http://journals.kantiana.ru/upload/iblock/3f2/Rozhkov-Yuryevsky%20Yu._113-123.pdf
- RTVOSLO. *Meje z Italijo so zlasti rezultat osvobodilnega boja slovenskega naroda* [online]. Ljubljana, 2012 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.rtvoslo.si/slovenija/meje-z-italijo-so-zlasti-rezultat-osvobodilnega-boja-slovenskega-naroda/291447>
- RTVSLO. *Morska meja med Slovenijo in Hrvaško ni bila nikoli določena* [online]. 2009 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.rtvoslo.si/slovenija/morska-meja-med-slovenijo-in-hrvasko-ni-bila-nikoli-dolocena/213735>
- SEDLÁŘOVÁ, Barbora. *O půlnoci svět přišel o většinu enkláv. Indie upravila bláznivou hranici* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vymena-enklav-indie-banglades-d2e-/zahranicni.aspx?c=A150801_134619_zahranicni_bse
- STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. *Population by ethnic affiliation, Slovenia, Census 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 and 2002* [online]. 2002₁ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.stat.si/popis2002/en/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=7
- STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. *Prebivalstvo po naseljih, podrobni podatki, Slovenija, 1. januar 2015₁* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5434&idp=17&headerbar=15>
- STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. *Seznam naselij z imenom Brazovica pri Metliki*[online]. 2015₂ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z:

<http://www.stat.si/KrajevalImena/default.asp?txtIme=BREZOVICA%20PRI%20METLIKI&selNacin=celo&selTip=naselja&ID=2682>

STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. *Statistične informacije* [online]. 2002₂ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.stat.si/Popis2002/gradivo/si-92.pdf>

STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. *Theme maps* [online]. 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.stat.si/TematskaKartografija/Maplist.aspx?lang=eng&field=5>

UN. *Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone* [online]. Geneva, 2005 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_territorial_sea.pdf

UN. *United Nations Convention on the Law of the Sea* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

UNDP. *Statistical annex* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf

UNHCR. *Map portal* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://maps.unhcr.org/en/search>

URADNI LIST. *Ukaz o razglasitvi Zakona o nadzoru državne meje (ZNDM-2)* [online]. 2007 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=81137>

URADNI LIST RS [online]. 68/2010. Ljubljana, 2010 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Mednarodno_pravo/Zbirka/Priloga11-stran18.pdf

VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE. *Arbitraža* [online]. 2016₁ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.vlada.si teme_in_projekti/arbitraza/

VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE. *Zgodovina reševanja mejnega spora* [online]. 2016₂ [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: http://www.vlada.si teme_in_projekti/arbitraza/zgodovina_resevanja_mejnega_spora/

WTO. *Member information: Croatia and the WTO* [online]. 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/croatia_e.htm

ZAVOD ZAVAROVANJE NARODNE DEDIŠČINE. *SLO - HR Meja: Območje južno od Dragonje* [online]. 2009 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.25junij.si/index.php?module=strani&stranid=25&podstranID=49>

Tabulka 1 Seznam rozhovorů

Označení respondenta	Datum konání rozhovoru	Místo konání rozhovoru	Bližší specifikace respondenta
obyvatel A	27. 11. 2015	Brezovica pri Metliki	studentka Univerzity v Lublani s trvalým bydlištěm ve zmíněné obci
obyvatel B	27. 11. 2015	Brezovica pri Metliki	obyvatel žijící v obci od dětství, mající chorvatské i slovinské občanství
obyvatel C	27. 11. 2015	Brezovica pri Metliki	obyvatel zainteresovaný v lokální samosprávě
členka A	10. 12. 2015	Ljubljana	členka jedné z podkomisí SOPS

FATUR, Dušan. *Člen diplomatické komise zodpovědné za přípravu delimitace slovinsko-chorvatské hranice*. 14.1.2016. Ljubljana, 2016.

Přílohy a mapy

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazníkové šetření A	128
Příloha 2: Dotazníkové šetření B	130
Příloha 3: Digitalizovaná část map z Jozefínského katastru z oblasti obcí Metlika	132
Příloha 4: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1952.....	133
Příloha 5: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1974.....	134
Příloha 6: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1986.....	135
Příloha 7: Výřez mapy z Atlasu Slovenije	136

Seznam map

Mapa 1: Průběh hranice v obcích Brezovica pri Metliki a Brezovica Žumberačka	83
---	----

Příloha 1: Dotazníkové šetření A

ANKETA

OBMEJNOST IN ČEZMEJNO SODELOVANJE slovensko – hrvaška meja: Metlika

Anketa je namenjena izključno za pedagoške namene (terenske vaje študentov pri predmetu žbena geografija 1, 1letnik). Izvajamo jo študentje Oddelka za geografijo, Filozofskafakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, Ljubljana. V letu 2015 proučujemo slovenskehrvaško mejo in čezmejne odnose. Vse podatke bomo varovali skladno z zakonom o varstvu osebnih podatkov. Anketirana oseba po analizi ne more biti prepoznana. Po obdelavi bodo ankete deponirane v arhivu Oddelka za geografijo, po 5 letih se uničijo. Za vaše sodelovanje se vnaprej lepo zahvalujemo.

ANKETIRANEC datum: anketno mesto
anketiral

1. Spol : M Ž

2. Starost : a 15-24 b 25-44 c 45-65 d 65 in več let

3. Izobrazba: a OŠ ali manj b poklicna c srednja d višja e visoka in več f neznano

4. Položaj v poklicu : a lastnik b vodilno mesto c zaposlen d upokojen e šolajoč f drugo

5. Področje, na katerem anketiravec dela:

a kmetijstvo, gozdarstvo b rudarstvo, industrija c promet, zveze

d turizem, gostinstvo e javna uprava f izobraževanje, kultura, šport

g zdravstvo h policija, vojska carina i bančništvo, zavarovalništvo

j trgovina, oskrba k različne storitve l drugo

6. Narodna pripadnost: (izjemoma je oseba lahko nosilec več narodnih identitet!)

a slovenska b hrvaška c druga /navedi/ _____ d ne želim / ne morem / se opredeliti

FUNKCIJSKI PROSTOR IN OBLIKOVANJE SKUPIN

7. Prosim navedite, v katerem kraju :

	KRAJ	RAZDALJA (km, približno)
a ☐ nakupujete hrano	_____	_____
b ☐ nakupujete obleko	_____	_____
c ☐ nakupujete druge predmete	_____	_____
d ☐ delate	_____	_____
e ☐ hodite v lokale	_____	_____
f ☐ hodite na zabavo	_____	_____
g ☐ hodite na rekreacijo	_____	_____
i ☐ imate prijatelje	_____	_____
j ☐ imate sorodnike	_____	_____
k ☐ se šolate /se blajo otroci	_____	_____

8. Med katerimi ljudmi iz naštetih skupin imate največ prijateljev / znancev in se največ in najraje družite z njimi. Označite z oceno od 1 -5 (1-malo ali nič; 2-srednje 3-najpogosteje)

- a ___ med ljudmi iste narodne pripadnosti in jezika
- b ___ med ljudmi iz delovnega okolja (delovno okolje)
- c ___ med ljudmi, ki sem jih spoznal ob rekreaciji, hobijih (rekreacija)
- d ___ med ljudmi iz istega naselja... (sosedstvo)
- e ___ med ljudmi s podobno stopnjo izobrazbe (izobrazba)
- f ___ med ljudmi, ki so v isti politični stranki ali ki imajo podobna politična stališča / vrednote (politika)
- g ___ med ljudmi, ki so iste vere ali imajo podoben svetovni nazor (nazor)
- h ___ vseeno mi je

9. Ali ste član katere od naštetih organiziranih oblik povezovanja (društvo, klub, združenje, aktiv...)?

- a kulturno društvo b športno društvo, klub c ribiška, lovska družina d civilne iniciative
- e politične stranke f strokovna združenja g ni vključen nikamor

STIKI S HRVAŠKO

10. Ali imate na Hrvaškem ? a posest b hišo, stanovanje c vikend hišo d podjetje e nič

11. Ali kupujete na Hrvaškem ? a tedensko b mesečno c nekajkrat letno d redko e ne

12. Ali imate na Hrvaškem : a sorodnike b prijatelje c znance d poslovne partnerje
nič

13. Ali na Hrvaškem obiskujete:

- a gospodarske prireditve b kulture in zabavne prireditve c športne, turistične prireditve
- d druge stike in sodelovanja e preživljate dopust f ne obiskujete te države

14. Ali ste delali, delate ali bi delali na Hrvaškem ?

- a delam redno b delam sezonsko /občasno c sem delal d bi delal e me ne zanima

15. Ali imate v svojem delovnem okolju (v službi, podjetju, pri občasnih – honorarnih delih) državljane Hrvaške , ki delajo z vami?

- a delajo redno b delajo sezonsko /občasno c pred leti so delali, sedaj ne več d nimam

16. Katere jezike uporabljate, ko obiščete sosednjo Hrvaško ?

- a slovenskega b hrvaškega c angleškega d druge jezike e ne hodim na Hrvaško

17. Katere jezike poleg slovenščine še obvladate? Lahko več odgovorov.

- a angleško b nemško c hrvaško, srbsko d madžarsko e druge jezike f nobenega

Příloha 2: Dotazníkové šetření B

Anketa - Brezovica pri Metliki/Žumberačka

Spoštovani! Sem magistrski študent mednarodnih razvojnih študij na Univerzi Palackého v Olomoucu na Češkem. Namen pričujoče ankete je izključno akademski. Vaši odgovori mi bodo služili pri izdelavi diplomske naloge v kateri obravnavam vpliv državne meje na ljudi, ki živijo v naseljih ob njej (primer Brezovice pri Metliki in Žumberačka). Anketa je anonimna.

David Procházka

1. Spoč: Ž M
2. Starost: _____
3. Izobrazba: a OŠ ali manj b poklicna šola c srednja šola/gimnazija d višja ali visoka šola, univerzitet
e podiplomska izobrazba
4. Poklic: b zaposlen, samozaposlen b upokojen c študent d drugo, brezposlen, dijak
5. Narodnost: (izjemoma je oseba lahko nosilec več narodnih identitet)
a slovenska b hrvaška c drugo _____ d neželim/nemorem se opredeliti

6. V katerem kraju: Kraj (možnih je več odgovorov) Ali morate pri tem prečkati državno mejo?
- a) delate: _____ da ne
- b) se šolate/šolajo vaši otroci: _____ da ne
- c) nakupujete živila: _____ da ne
- d) nakupujete oblačila: _____ da ne
- e) nakupujete druge predmete: _____ da ne
- f) obiskujete zdravnika: _____ da ne
- g) imate prijatelje: _____ da ne
- h) imate sorodnike: _____ da ne
- i) hodite na zabavo/rekreacijo: _____ da ne

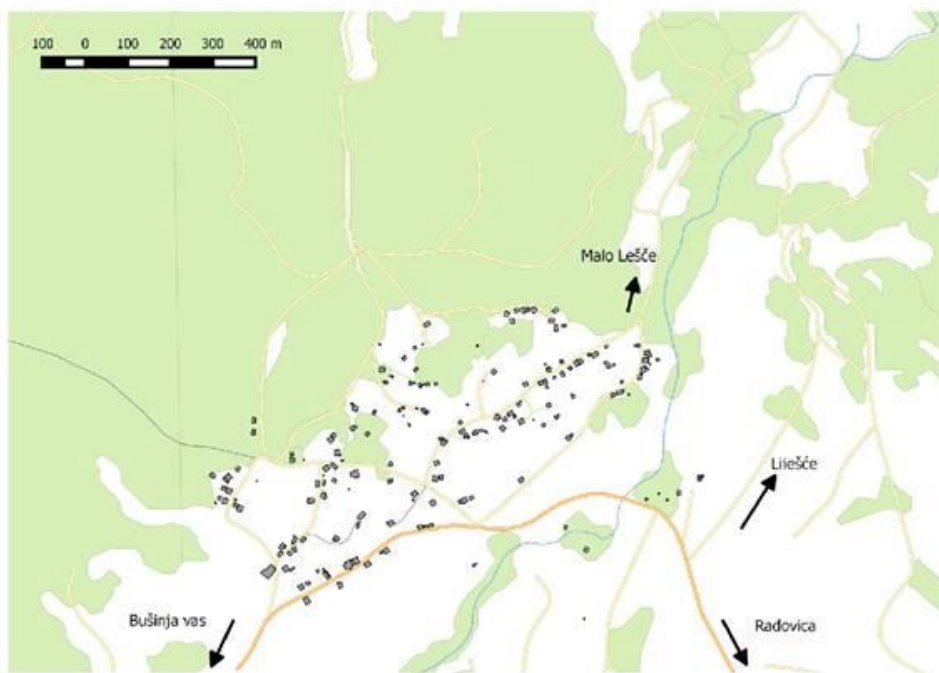
7. Ko greste iz vasi, na kakšen način potujete?
a lasten avto/motor b sopotnik v avtomobilu c avtobus c drugo _____
8. Imetnik malobmejne izkaznice da ne
9. Imetnik kmetijskega vložka da ne
10. Imetnik drugega dovoljenja (navedi) _____

11. Kako pogosto videte policijo v obmejnem območju?
a dnevno b enkrat tedensko c enkrat mesečno d nikoli e drugo (navedi) _____
12. Kako pogosto vas legitimirajo?
a dnevno b enkrat tedensko c enkrat mesečno d nikoli e drugo (navedi) _____
13. Če so vas legitimirali, ob kakšni priložnosti se je to zgodilo? (možnih je več odgovorov)
a na poti v šolo ali na delo b na poti do prijateljev, sorodnikov c na poti v trgovino
d ob rekreaciji e drugo (navedi) _____

14. Kdo pogosteje nadzira mejo?: hrvaška policija / slovenska policija / obe policiji nadzirata enako pogosto
15. Ali ste že bili kaznovani s strani mejne policije? a da zelo pogosto b da nekajkrat c da enkrat d ne
16. Ali ste lastnik česarkoli na drugi strani meje? a posest b hiša c vikend hiša d podjetje e drugo
17. Ali imate kakšne stike z drugo stranjo meje? a sorodniki b prijatelji, znanci c poslovni partnerji
d nimam stikov
18. Kako pogosto nakupujete na drugi strani meje? a tedensko b mesečno c občasno d ne
19. Kateri/e jezik/e uporabljate, ko obiščete sosednjo državo? _____
20. Katere težave zaznavate zaradi bližine državne meje? (možnih je več odgovorov). Lahko tudi dopišete kako pomembna se vam zdi posamezna težava (označite s številom od 1 (manj pomembno) do 5 (bolj pomembno)).
- a oddaljenost od središč _____ b slabe možnosti dela/oskrbe _____ c povečan policijski nadzor _____
d slab sprejem TV signala _____ e omrežje mobilne telefonije _____ f oviran dostop do posesti _____
g ne zaznavam problemov _____ h drugo (navedi) _____
21. Ali imate kakšne slabe izkušnje s prebivalci, ki živijo na drugi strani meje?

22. Kaj menite, da bi lahko izboljšalo kakovost življenja v vašem kraju?

23. Prosim, narišite državno mejo kot mislite, da poteka skozi vas.

Příloha 3: Digitalizovaná část map z Jozefinského katastru z oblasti obcí
Metlika

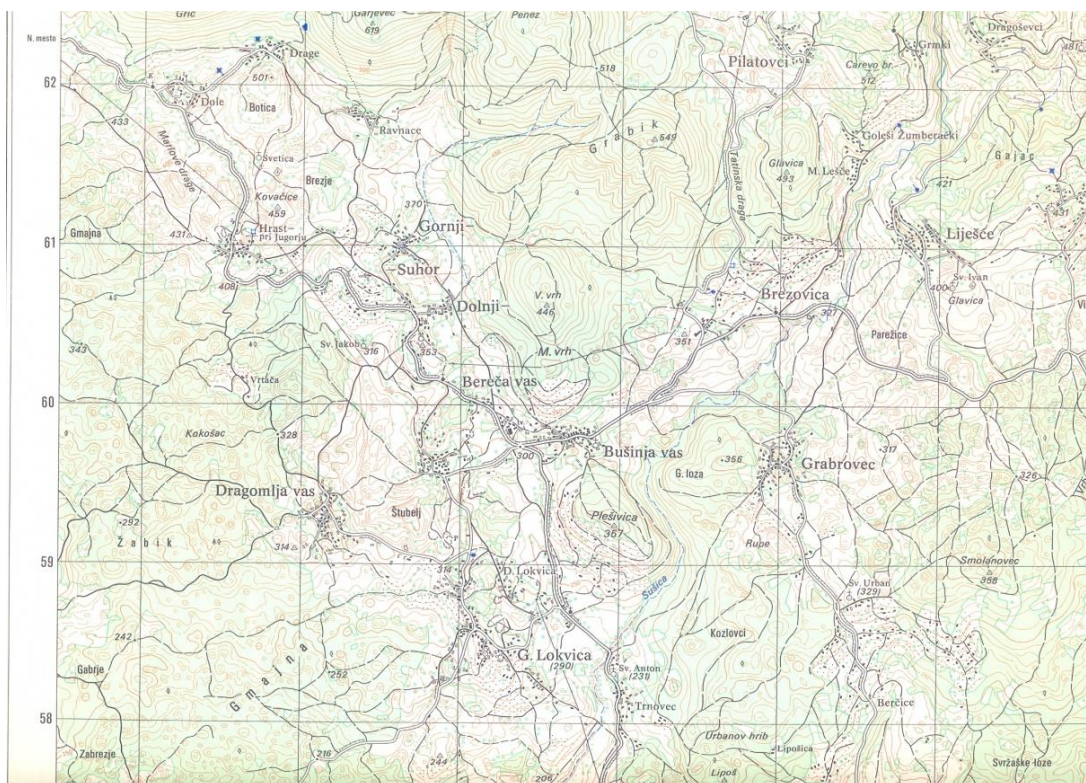
Zdroj: Rajšp, 1995

Příloha 4: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1952

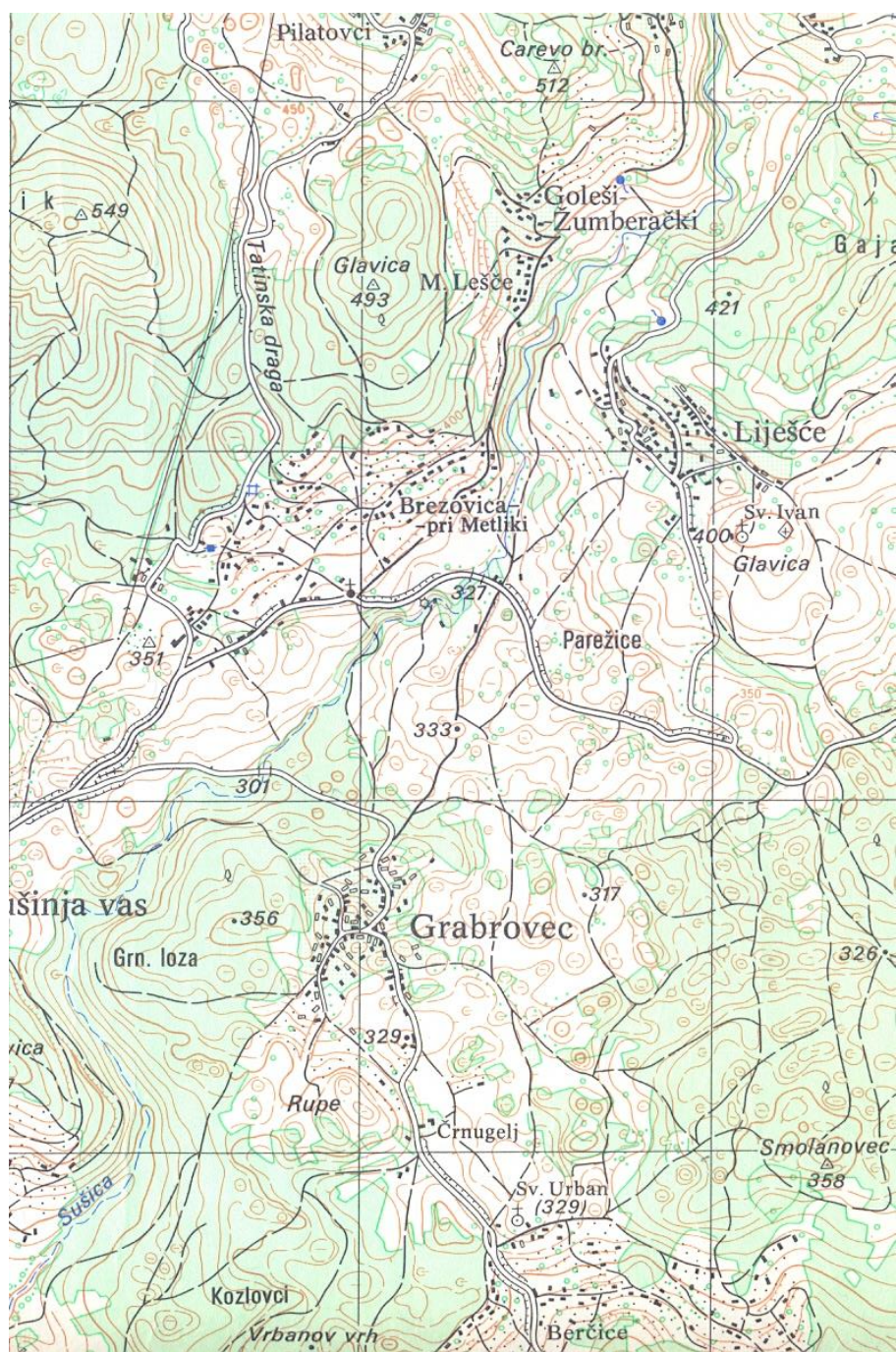
Zdroj: Kartografaska zbirka, 1952

Příloha 5: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1974

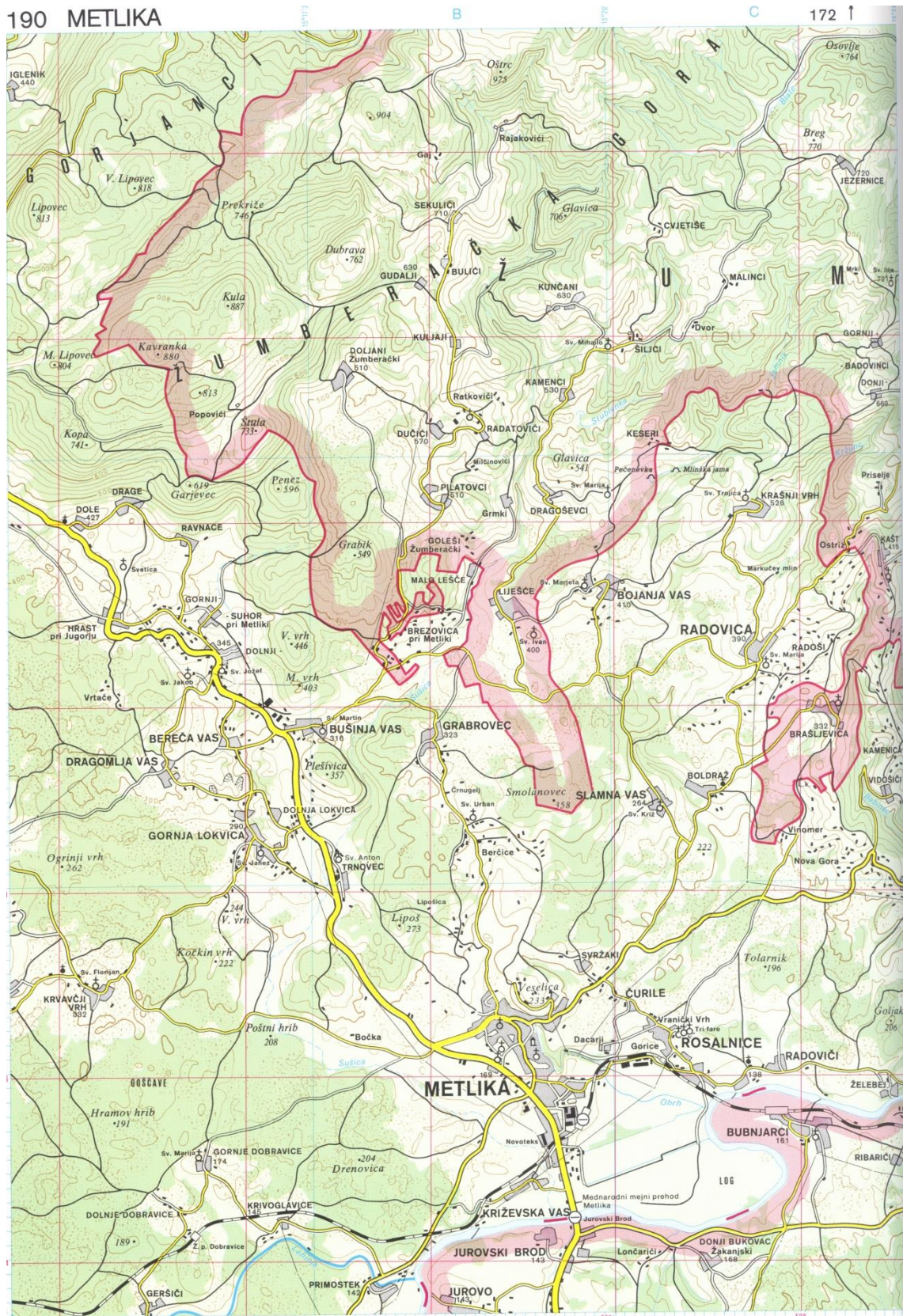
Zdroj: Kartografská zbirka, 1974

Příloha 6: Výřez mapy okolí Brezovice pri Metliki v roce 1986

Zdroj: Kartografska zbirka, 1986

Příloha 7: Výřez mapy z Atlasu Slovenije

Zdroj: Kos, 1996